

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anamarija Kamin

**Notranja samoodločba v mednarodnem pravu: študija primera Kurdov v Republiki
Turčiji**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anamarija Kamin

Mentor: red. prof. dr. Bojko Bučar

**Notranja samoodločba v mednarodnem pravu: študija primera Kurdov v Republiki
Turčiji**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju red. prof. dr. Bojku Bučarju

za strokovno pomoč in nasvete.

Zahvala tistim, ki so mi v procesu raziskovanja in analize študije

primera pomagali s koristnimi nasveti in spodbudno besedo.

Hvala družini in fantu, brez vas mi tudi tokrat ne bi uspelo.

Notranja samoodločba v mednarodnem pravu: študija primera Kurdiv v Republiki

Turčiji

Zagotavljanje in spoštovanje osnovnih kazalnikov notranje samoodločbe, ki izhajajo iz mednarodnega prava, ustvarja okolje demokratičnih razprav in možnost iskanja metod in mehanizmov za reševanje konfliktov. Ti kazalniki lahko predstavljajo alternativo neposrednim zahtevam po zunanji samoodločbi, saj vodijo do povečanja enakopravnega položaja marginaliziranih skupin, zaščite svoboščin, varstva pravic manjšin ter zagotavljanja dostojanstva in tolerance znotraj posameznih držav. Vse to pa se izraža tudi na primeru Kurdiv v Republiki Turčiji. Centralizirana oblast, ki temelji na nacionalizmu in se trdno oklepa politične ter teritorialne moči, je dosegla edino pravo obdobje miru v državi v obdobju kurdskega mirovnega procesa. Ta je izražal jasne karakteristike zagotavljanja kazalnikov notranje samoodločbe in je predstavljal platformo za dialog in tako možnost za rešitev konflikta in kurdskega vprašanja nasploh v Republiki Turčiji.

KLJUČNE BESEDE: notranja samoodločba, mednarodno pravo, marginalizirane skupine, Kurdi, Republika Turčija.

Internal self-determination in international law: case study of Kurds in Republic of Turkey

Provision and respect of basic indicators of internal self-determination under international law, are creating an environment for democratic debates and possibilities to find methods and mechanisms for conflict management. These indicators may present an alternative to the direct demands for external self-determination, as they create an environment that is ensuring equal status for marginalized groups, protection of freedoms, minority rights protection and the dignity and tolerance in individual states. This can also be reflected in the case of Kurds in the Republic of Turkey, where centralised government based on nationalism, is firmly clinging to political and territorial power. This government has achieved singular real period of peace in the country in the period of Kurdish peace process, as this process has reflected the characteristics and indicators of internal self-determination. Kurdish peace process has also represented a platform for dialogue and thus the possibility to resolve the conflict and the Kurdish question in general in the Republic of Turkey.

KEY WORDS: internal self-determination, international law, marginalized groups, Kurds, Republic of Turkey.

KAZALO VSEBINE

UVOD	7
1 RAZLIČNE RAZSEŽNOSTI PRAVICE DO SAMOODLOČBE	11
1.1 NOSILCI PRAVICE DO SAMOODLOČBE	12
1.1.1 Narod.....	12
1.1.2 Ljudstvo.....	13
1.1.3 Manjšina	14
1.1.4 Avtohtona ljudstva	15
1.2 NAČINI DOSEGANJA SAMOODLOČBE	15
1.3 AVTONOMIJA	17
1.4 SAMOODLOČBA KOT TEMELJNA ČLOVEKOVA PRAVICA	17
1.5 ZUNANJI IN NOTRANJI VIDIK PRAVICE DO SAMOODLOČBE	19
1.5.1 Zunanja samoodločba.....	20
1.5.2 Notranja samoodločba	21
2 SAMOODLOČBA V MEDNARODNEM PRAVU.....	24
2.1 NAČELO SAMOODLOČBE PRED LETOM 1945	24
2.2 PRAVICA DO SAMOODLOČBE PO LETU 1945	27
2.2.1 Samoodločba znotraj okvirjev Organizacije združenih narodov	27
2.2.2 Samoodločba izven okvirjev Organizacije združenih narodov.....	34
3 KAZALNIKI NOTRANJE SAMOODLOČBE V MEDNARODNEM PRAVU	36
3.1 NOTRANJA EKONOMSKA SAMOODLOČBA	36
3.2 NOTRANJA POLITIČNA SAMOODLOČBA	37
3.3 NOTRANJA SOCIALNA SAMOODLOČBA	39
3.4 NOTRANJA KULTURNA SAMOODLOČBA	40
3.5 KAZALNIKI NOTRANJE SAMOODLOČBE V PRAKSI	41
3.5.1 Primer avtonomije Ålandskih otokov	41
3.5.2 Quebec.....	44
3.5.3 Katalonija in španski primer samoupravnih skupnosti	46
4 VPRAŠANJE KURDOV V TURČIJI IN PRAVICA DO NOTRANJE SAMOODLOČBE	49
4.1 KURDI V TURČIJI KOT NOSILCI PRAVICE DO NOTRANJE SAMOODLOČBE	49
4.2 ZGODOVINSKE KARAKTERISTIKE ETNIČNEGA IN POLITIČNEGA KONFLIKTA MED KURDI IN TURŠKIMI OBLASTMI	50
4.2.1 Po oblikovanju Kurdske delavske stranke	53

4.3 ZNAČILNOSTI KONFLIKTA	55
4.3.1 Turška ustava.....	55
4.4 KURDSKI MIROVNI PROCES	56
4.4.1 Vloga Evropske unije	56
4.4.2 Karakteristike mirovnega procesa	57
4.4.3 Pomanjkljivosti mirovnega procesa	58
4.5 DODATNI DEJAVNIKI, KI SO PRISPEVALI K NADALJEVANJU KONFLIKTA	59
4.5.1 Nacionalizem.....	59
4.5.2 Naraščajoči vpliv kurdskih skupin v regiji.....	60
4.6 VPRAŠANJE NOTRANJE SAMOODLOČBE KURDOV V TURČIJI.....	60
4.6.1 Zahteve konfliktnih strani	60
4.7 PONOVNO NASILNO IZRAŽANJE ZAHTEV KONFLIKTNIH STRANI	62
4.7.1 Notranja samoodločba Kurdov kot protiutež nadaljevanju konflikta v Turčiji	63
SKLEP	65
LITERATURA	69

UVOD

Nejasnost in nedefiniranost statusa Kurdov v Republiki Turčiji (Turčija) v zadnjem obdobju ponovno zbuja številne konflikte. Ti se izražajo tako na ravni političnih razprav in znotraj državnih institucij, kot tudi med formalno in neformalno organiziranimi skupinami ter njihovimi pripadniki, ki znotraj države podpirajo množico nasprotujočih si stališč in ideologij. Prav ta so, tako kot že skozi zgodovino, tudi danes, privedla do nasilja in hudih posledic. Kurdi, ki so se od konca prva svetovne vojne na območju Bližnjega vzhoda borili za svojo neodvisnost in lastno državo Kurdistan, so boj za svoje pravice izraziteje nadaljevali prav znotraj posameznih držav širše regije. Podobno tudi v Turčiji, saj v državi in znotraj ustave nimajo opredeljenih kulturnih, političnih, gospodarskih in socialnih pravic, te so jim bile več kot osemdeset let tudi kruto odvzete. Konflikt znotraj Turčije pa lahko ob trenutnem regionalnem dogajanju kmalu privedle do nestabilnosti v širši mednarodni skupnosti.

Boj za lastno državo in pravico do zunanje samoodločbe, ki predstavljata nasprotujoče stališče in grožnjo ozemeljski celovitosti držav, že od nekdaj zbuja številne različne interpretacije, polemike in razprave. Boj za dosego zunanje samoodločbe ter na drugi strani boj za ohranitev ozemeljske celovitosti in suverenosti posamezne države je tako večkrat privedel do nasilnega reševanja odprtih vprašanj in nasprotujočih si teženj. Tem nasprotujočim si stališčem in pogostim krvavim posledicam pa lahko kot alternativa služi demokratični dialog sprejemanja kompromisov in ob enem zagotavljanje kazalnikov notranje samoodločbe in človekovih pravic.¹ Ti kazalniki notranje samoodločbe – gospodarski, ekonomski, socialni in kulturni – se med akademiki v sodobnem obdobju vse pogosteje pojavljajo kot pomembna protiutež zunanji samoodločbi, vendar se pri tem velikokrat pomanjkljivo izražajo sam izvor in pravni temelji notranje samoodločbe, proces doseganja ter kriteriji in rezultati doseganja le-te.

Vendar lahko predstavlja združitev obeh omenjenih vprašanj, o notranji samoodločbi in kompleksnem položaju Kurdov v Turčiji, pomemben prispevek k raziskovanju mednarodnih odnosov, saj prvo združuje komponente mednarodnega prava, vključuje pomembno raziskovanje izvora načela in pravice do samoodločbe, preučevanje vprašanj nosilcev te pravice in opredeljevanje ter analizo posameznih kazalnikov same notranje samoodločbe. Drugo vprašanje pa predstavlja več kot le perečo sodobno tematiko znotraj mednarodne skupnosti. Izvor konflikta med pripadniki in predstavniki Kurdov v Turčiji ter turškimi oblastmi, ki sega

---

¹ Kot navedeno v Slovarju slovenskega knjižnega jezika: »kazálnik -a m (â): kar napoveduje ali kaže stanje ali nakazuje razvoj česa: upoštevati kazalnik dejanskih razmer; kazalniki gibanja proizvodnje // ekon. številčni podatek, ki kaže stanje ali nakazuje razvoj kakega gospodarskega pojava: analitična obdelava ekonomskih kazalnikov; finančni kazalniki«.

v začetek 20. stoletja, kaže na uničujoče posledice vojaškega zatiranja tega vprašanja ter gverilskega bojevanja za priznanje pravic in pravnega statusa znotraj Turčije. Ob tem pa nam ta združitev prav tako nudi platformo za analizo različnih drugih primerov iz zgodovine mednarodnih odnosov med različnimi akterji znotraj mednarodne skupnosti, ki bi lahko služili kot primer dobre prakse implementacije demokratičnih kazalnikov notranje samoodločbe.

RAZISKOVALNO VPRAŠANJE IN STRUKTURA DELA

Znotraj naslova te magistrske naloge in kot posledica zgoraj omenjenih vprašanj bo to magistrsko delo poskušalo odgovoriti na naslednje raziskovalno vprašanje:

Pod katerimi pogoji bi lahko posamezni kazalniki notranje samoodločbe – po mednarodnem pravu – predstavljali alternativo zunanji samoodločbi za Kurde v Turčiji?

Magistrska naloga je poleg uvoda in zaključka sestavljena iz štirih ključnih poglavij. Namen prvega je, da z analizo sekundarnih in primarnih virov predstavi različne dimenzije pravice do samoodločbe, ki izražajo heterogen in dinamičen diskurz o osrednji tematiki tega dela. V prvem podpoglavju bo predstavljen položaj narodov, ljudstev, manjšin in avtohtonih ljudstev glede na pravico do samoodločbe. Prav slednje še dandanes predstavlja problematično komponento opredeljevanja, komu pravica do samoodločbe sploh pripada. Poglavje se nadaljuje z analizo načinov doseganja samoodločbe in avtonomije kot ene izmed osrednjih, pozitivnih ukrepov za promocijo demokratičnega reševanja boja za enakopravnost, spoštovanja manjšinskih kultur in zaščite kulturnih, narodnih ali etničnih skupnosti znotraj ozemlja posameznih držav. Četrto podpoglavje prav tako opredeljuje pomembno vprašanje samoodločbe kot temeljne človekove pravice ter z analizo primarnih virov prvič nakaže na pomen temeljev te pravice znotraj mednarodnega prava. Prvo poglavje se zaključí z jasno razvidnimi osrednjimi ločnicami med zunanjo in notranjo samoodločbo, kjer je s primerjalno analizo sekundarnih virov izpostavljena kodifikacija in pogled vodilnih teoretikov mednarodnega prava na vprašanje notranje samoodločbe. S podpoglavjem o zunanjih in notranjih vidikih pravice do samoodločbe so tako analizirana podobna in nasprotujoča si stališča različnih teoretikov ter akademikov mednarodnega prava in mednarodnih odnosov. To podpoglavje pa prav tako predstavi pravni izvor in podlago notranji samoodločbi, a slednje pridobi izrazitejšo podobo v drugem poglavju.

Namen drugega poglavja je predstaviti samoodločbo v mednarodnem pravu z jasnim zgodovinskim pregledom. S pomočjo konceptualne analize sekundarnih in primarnih virov je samoodločba predstavljena še kot načelo pred letom 1945. A zgodovinski okvir znotraj mednarodnega prava, ki daje jasno podlago in težo opredeljevanju pravice do samoodločbe, je

še toliko bolj razviden iz drugega podpoglavja, kjer je z deskriptivno in zgodovinsko analizo pravnih vidikov opredeljen izvor pravice do samoodločbe v mednarodnem pravu po letu 1945. Ta del je razdeljen na dve podpoglavji, ki opredeljujeta pravico do samoodločbe znotraj in izven okvirjev Organizacije združenih narodov (OZN).

Prvi štirje deli tretjega poglavja so z uporabo deskriptivne in primerjalne analize primarnih in sekundarnih virov osredotočeni na obravnavo vsakega posameznega kazalnika notranje samoodločbe. Analiza je tako razdeljena na notranjo ekonomsko samoodločbo, notranjo politično samoodločbo, notranjo socialno samoodločbo ter notranjo kulturno samoodločbo. Nobena od teh pa ni opredeljena zgolj samo s teoretičnimi in akademskimi predpostavkami in tezami, ampak tudi z deklaracijami, ki v mednarodnem pravu predstavljajo pravno podlago zagotavljanju pravice do notranje samoodločbe. Ob tem pa se tretje poglavje nadaljuje s študijo treh primerov in analizo kazalnikov notranje samoodločbe v praksi. Peto podpoglavje opredeljuje tri različne primere – Quebec, Ålandske otoke in španski primer samoupravnih skupnosti, z osrednjim vpogledom v položaj Katalonije – ki kažejo, kako lahko procesi zagotavljanja notranje samoodločbe predstavljajo alternativo boju za zunanjo samoodločbo. Celotno tretje poglavje predstavi, kako lahko pravica do notranje samoodločbe s svojim izvorom v mednarodnem pravu služi kot orodje reševanja etničnih, kulturnih in ozemeljskih vprašanj ter konfliktov in kako lahko demokratične razprave ter zagotavljanje človekovih pravic predstavljajo temelj decentraliziranih držav in možnost sobivanja različnih etničnih, kulturnih ali jezikovnih entitet, a hkrati dopuščajo prostor za dialog in razprave, ki pa navsezadnje lahko še vedno vodijo do poskusov implementacije zunanje samoodločbe.

Namen četrtega poglavja je s študijo primera in z razvojno zgodovinsko analizo sekundarnih in primarnih virov podrobno analizirati položaj Kurdov v Turčiji skozi zgodovino in danes. Vprašanje statusa Kurdov je podrobneje opredeljeno s konceptualno analizo sekundarnih virov v prvem podpoglavju ob postavljenih temeljih za Kurde kot nosilce pravice do notranje samoodločbe v Turčiji. Z razvojno zgodovinsko analizo sekundarnih virov bodo v naslednjem podpoglavju predstavljene karakteristike etničnega in političnega konflikta med Kurdi in turškimi oblastmi z ločenim delom, ki opredeljuje stanje v Turčiji po ustanovitvi enega izmed najpomembnejših akterjev tega konflikta – Kurdske delavske stranke (*Kurdistan Workers' Party – Partiya Karkerên Kurdistanê – PKK*). S tretjim podpoglavjem so prav tako analizirane značilnosti konflikta, ki v določenem obsegu izhajajo tako iz primarnega dokumenta – turške ustave, kot tudi iz dejavnikov nacionalizma na ozemlju Turčije in strahu pred naraščajočim vplivom kurdskih sil v širši regiji. Ker je kurdski mirovni proces, analiziran v naslednjem

podpoglavju, v preteklosti že izražal zahteve po implementaciji kazalnikov notranje samoodločbe za Kurde, so zahteve po tem še dodatno razvidne tudi s strani mednarodnega akterja – Evropske unije (EU), vloga katerega je predstavljena v ločenem podpoglavju z analizo poročil EU o napredku.

Čeprav mirovni proces kaže tudi svoje pomanjkljivosti, ki so analizirane v zadnjem podpoglavju četrtega dela študije primera, je ob tem potrebno razumeti tudi druge dejavnike, ki so prispevali k nadaljevanju konflikta. Tako bosta nacionalizem in naraščajoči vpliv kurdskih skupin v regiji predstavljena s konceptualno analizo sekundarnih virov in primerjalno analizo v petem podpoglavju. Notranja samoodločba Kurdev v Turčiji in implementacija kazalnikov notranje samoodločbe – kot alternativa konfliktu in boju za zunanjo samoodločbo – sta analizirani v šestem podpoglavju, z jasno izpostavljenimi zahtevami konfliktnih strani pa opisani v ločenem podpoglavju. Magistrsko delo v zadnjem podpoglavju konceptualno analizira tudi problematične dejavnike trenutnega dogajanja v Turčiji, ki zavirajo učinkovit mirovni proces, reševanje kurdskega vprašanja in implementacijo notranje samoodločbe ter hkrati kažejo na ponovne povečane težnje po zunanji samoodločbi. Prav slednje pa je v Turčiji ponovno vzvod konfliktom, nasilju in številnim kolateralnim žrtvam. Z omenjeno strukturo bodo predstavljene ključne karakteristike mirovnega procesa, interesi in vidiki vključenih strani ter najpomembnejših akterjev. Prav tako pa je cilj umestiti kurdski položaj v sedanost, saj nameravam izpostaviti ključne interese zadnjega mirovnega procesa in dejavnike, ki so vplivali na ponovni izbruh nasilja in prekinitev demokratičnega dialoga v Turčiji. Omenjene metode bodo dopolnjene tudi z metodo raziskovanja in opazovanja z udeležbo, saj sem uspela v obdobju sedemmesečnega pripravništva na slovenskem veleposlaništvu v Turčiji ter v dodatnih dveh mesecih dela na EU delegaciji v Ankari spremljati politično dogajanje, se udeleževati konferenc in okroglih miz ter si uspela pridobiti različna mnenja in stališča diplomatov ter politikov o omenjenem problemu.

1 RAZLIČNE RAZSEŽNOSTI PRAVICE DO SAMOODLOČBE

Diskurz o samoodločbi je heterogen in dinamičen. Abulof (2009, 4) poudarja, da predstavlja preučevanje le-tega začetek uporabe različnih metod raziskovanja nacionalizma, etničnosti in samoodločbe. Vprašanje samoodločbe vključuje vprašanja, kdo je nosilec pravice do samoodločbe, ali je samoodločba enkratni dogodek ali kontinuiran proces in kako se doseže samoodločbo (Weller 2008, 13). Posledično obstaja več definicij pravice do samoodločbe (Cardenas and Canas 2002, 101–102). A ob tem, kot izpostavlja Falk (2002, 31–32), je potrebno vzeti v obzir, da lahko pravica do samoodločbe za nekatere predstavlja grožnjo, za druge pa željen rezultat. S tem je samoodločba težko dosegljiva, saj ji številni nasprotujejo. Poskus reševanja teh nasprotujočih si stališč pa odraža spreminjajoče se ravnotežje med političnimi, pravnimi, kulturnimi in moralnimi silami. Ob tem do izraza prihajajo geopolitične prioritete in omejitve (prav tam).

Enotna razlaga pravice do samoodločbe ne obstaja, različne ideje pa vplivajo na njeno interpretacijo in pomen (Senaratne 2013, 305). Tradicionalno je samoodločba razumljena kot predlog za vse ali nič, njen pomen pa se je formuliral ob strukturnih neenakostih in nasprotovanjih med gibanjem za samoodločbo ter nasprotujočo centralno vlado. Posledice tega so tudi številni konflikti, ki so dolgotrajni in so že večkrat imeli destruktivne posledice (Weller 2008, 23). Ob tem je pomembno razumevanje kontradiktorne narave pravice do samoodločbe, kar se izraža že pri interpretaciji z zunanjimi in notranjimi pogoji, ki se odražajo skozi zgodovino (Cassese 1995, 5), pojem pa je še danes razdeljen na zunanjo in notranjo dimenzijo pravice do samoodločbe (Weller 2008, 23).

V nasprotju z zunanjo samoodločbo kolonialnih narodov, ki je del običajnega mednarodnega prava, Cassese (1995, 101) za notranjo samoodločbo navaja, da ta, ko je enkrat uveljavljena oziroma implementirana, ne more biti uničena ali zmanjšana. Vendar komu notranja samoodločba sploh pripada? Ali so vsi narodi upravičeni do notranje samoodločbe? Ti dve in številna druga vprašanja so ključna pri jasnem razumevanju notranje samoodločbe (prav tam). Tudi v mednarodnem pravu in znotraj zgodovinskega razvoja politične ideje ima samoodločba različne dimenzije. S tem in naslednjima podpoglavjema bodo opredeljene štiri dimenzije; kdo so nosilci pravice do samoodločbe, načini doseganja samoodločbe, samoodločba kot človekova pravica ter notranji in zunanji vidik samoodločbe (prav tam).

1.1 NOSILCI PRAVICE DO SAMOODLOČBE

Vprašanje nosilcev pravice do samoodločbe in načini doseganja le-te so že od samega začetka razvoja koncepta zelo problematični, saj vključujejo širok obseg pripadnikov različnih skupin (ljudstev, narodov, avtohtonih prebivalcev, kolonialnih ljudstev in manjšin), ki strnjijo k oblikovanju lastne, suverene države, ali se borijo za priznanje širšega obsega pravic ter ob tem zahtevajo učinkovit nadzor nad njihovo kolektivno usodo (Falk 2002, 31). Identitete večjih skupin pa pogosto ne sovpadajo s politično povezanim ozemljem v mednarodnem sistemu držav. Posameznikom je dana primarna identiteta glede na državo, ki ji pripadajo, ti pa kljub temu lahko izraziteje izražajo pripadnost drugim skupinam znotraj države ali izven njenih meja (Knight 1985, 248–250).

Kolektivna pravica narodov, ali kot navaja Petrič (1984, 107) specifičnih ljudskih skupnosti, ki stremijo k vzpostavitvi lastne politične entitete, je tako pravica ljudstev (neevropskih narodov) in narodov v evropskem pomenu. Glede na relevantne mednarodne dokumente, ki bodo podrobneje obravnavani v drugem poglavju, je pravica do samoodločbe pravica vseh narodov, saj ti eksplicitno navajajo *all peoples* brez morebitnih omejitev.²

1.1.1 Narod

Odbor za pravne zadeve in človekove pravice je leta 2005 izpostavil zgodovinski izvor besede narod, ki že od srednjega veka označuje izvor, članstvo v skupnosti in odnos do skupnosti, v kateri je bil rojen. Skozi zgodovino pa je bil koncept deležen številnih razlag, ki še danes botrujejo različnim interpretacijam.³

Narod je izraz, ki se uporablja pri opredeljevanju vseh političnih entitet – kolonij, mandatov, ozemelj pod zaščito, kvazi držav in suverenih držav. Tako Barten (2015, 178), ki trdi, da je narod nemogoče enotno opredeliti, tudi navaja, da ta lahko opredeljuje tako državljanstvo kot tudi etnično-kulturno skupnost. Podobno narod opredeljuje tudi Summers (2007, 2), ki v nadaljevanju navaja širši pomen naroda, saj se ta povezuje tudi s političnimi institucijami. Ob tem pa lahko tudi zasledimo neposredno identificiranje naroda z državo. Omenjeno Koskeniemi (1994, 249–251) opredeljuje kot klasični koncept samoodločbe. S tem predpostavlja, da je avtentično izražanje človeške narave v primitivnih skupnostih negativno, edino v primeru, da je to izražanje formalno organizirano znotraj države. Znotraj tega so narodi

---

² Petrič (1984, 107) navaja, da je pravica do samoodločbe pravica vseh narodov, saj dokumenti ne opredeljujejo morebitnih omejitev glede na geografsko dimenzijo, kvantitativnih omejitev glede na število ali kvalitativnih omejitev glede na stopnjo raznolikosti.

³ Odbor za pravne zadeve in človekove pravice – *Committee on Legal Affairs and Human Rights*. The concept of *nation*. Poročilo parlamentarne skupščine, sprejeto 26. januarja 2006.

različne skupnosti, ki združujejo posameznike in so povezani z državnim procesom odločanja, kar jim omogoča udeleževanje pri opravljanju njihovih skupnih zadev v državi. Odsotnost teh procesov ali njihovo pomanjkljivo delovanje pa je osnova za samoodločbo. Vse ostalo je destruktivno ali iracionalno (prav tam).

Vendar v slovenskem jeziku lahko opazimo ustaljeno rabo koncepta pravica narodov do samoodločbe, kar bom uporabljala tudi v tem magistrskem delu. Tu pa je potrebno vzeti v obzir, da pojem 'narod' interpretiramo v najširšem smislu. V tem pomenu so tako vključeni tudi narodi neevropskega sveta, tudi tisti, ki so šele v nastajanju. Z izrazom 'narod' tako opredeljujemo narodnostno, etnično, kulturno, jezikovno ali versko skupnost ozemelj (Petrič 1984, 106–107).

1.1.2 Ljudstvo

Dokumenti OZN, ki opredeljujejo in omenjajo pravico do samoodločbe, navajajo ljudstvo (*peoples*) kot nosilca ali subjekt pravice do samoodločbe. Petrič (1984, 104–111) navaja, da dobesedno prevajanje *peoples* v slovenščino pomeni ljudstvo, vendar nadaljuje, da ta izraz v dokumentih OZN vsebinsko pomeni tisto, kar v slovenščini razumemo kot narod ter tudi kot ljudstvo. Ob tem pa avtor nadaljuje, da je ljudstvo pojem, ki opredeljuje celotno prebivalstvo nekega kolonialnega ozemlja, ne glede na etnično, jezikovno, kulturno ali versko sestavo tega prebivalstva. Prav dejstvo, da je bil proces uresničevanja pravice do samoodločbe prvotno postavljen v obdobje dekolonizacije, kaže na smotrnost opredeljevanja subjekta kot *peoples*, saj to ustreza stvarnosti kolonialnih ozemelj. Avtor tako izpostavlja kot »/.../bistvo pravice do samoodločbe, da je to pravica tudi, celo predvsem pravica nesvobodnih, v 'nacijo' še ne konstituiranih 'narodov', ki so etnično, kulturno, jezikovno ipd. bodisi opredeljeni, torej res 'narodi' v evropskem smislu, bodisi da so etnično, jezikovno ipd. neopredeljeni, pestra 'ljudstva' kolonialnih ozemelj« (Petrič 1984, 105).

Pojem ljudstva je znotraj mednarodnega prava nedefiniran koncept, kljub temu pa je dobro uveljavljeno, da je ljudstvo osnovna enota, ki ima pravico do samoodločbe. Ljudstvo tako kolektivno izraža pravico do samoodločbe kot enotna skupina (Summers 2007, 1). Prav tako Barten (2015, 176) podaja, da ljudstvo tvorijo tisti, katerim je bila prvotno, znotraj procesa dekolonizacije, priznana pravica do samoodločbe in ga opredeljujemo kot prebivalstvo določenega ozemlja. Summers (2007, 2) pa ljudstvo opredeljuje kot nacionalno skupino, ki so ji skupne določene nacionalne značilnosti in jo tako povezujejo določene kulturne ali etnične vezi. Ob tem ni pomembno, če živijo na ozemlju različne etnične skupine ali so med populavijo kulturne razlike, saj z določenim ozemljem ni pogojen obstoj zgolj enega ljudstva (Barten 2015, 177).

Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (*United Nations Educational Scientific and Cultural Organization*) je v poročilu Mednarodnega srečanja strokovnjakov za nadaljnje študije koncepta pravic ljudstev⁴ opisala skupne značilnosti ljudstev (prisotnost vseh istočasno ni predpogoj) s skupno zgodovinsko tradicijo, rasno ali etnično identiteto, kulturno homogenostjo, jezikovno enotnostjo, versko ali ideološko podobnostjo, ozemeljsko povezanostjo in s skupnim gospodarskim življenjem. Poročilo nadaljuje, da mora biti velikost skupine, ki tvori ljudstvo, večje kot zgolj združenje posameznikov znotraj države in posledično sorazmerno veliko. Celotna skupina mora prav tako imeti željo po identifikaciji z 'ljudstvom' ali skupno zavest kot 'ljudstvo', ki bo tako preko institucij ali drugih poti izražala skupne karakteristike in željo po identiteti (prav tam).

1.1.3 Manjšina

Enotni dogovor o definiciji termina 'manjšina' ne obstaja (Summers 2007, 4; Roter 2014, 121), vendar to ne pomeni, da v mednarodni skupnosti ne obstajajo politične in pravno zavezujoče norme za varovanje manjšin (Roter 2014, 146). Francesco Capotorti je leta 1977 (v Summers 2007, 4) opredelil manjšino kot številčno podrejeno skupino ljudi, ki je v nedominantnem položaju v primerjavi z ostalo populacijo določene države in katere člani (prav tako državljani te države) posedujejo etnične, religijske ali jezikovne karakteristike, ki se razlikujejo od ostale populacije ter kažejo na vsaj delni občutek solidarnosti za ohranjanje svoje kulture, tradicije, religije ali jezika (Barten 2015, 162). Mednarodni režimi, ki niso uspeli pojasniti, na katere skupnosti se nanašajo določila njihovih vsebin (Roter 2014, 121), pa so z Deklaracijo o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim ali jezikovnim manjšinam, zgoraj omenjeni opredelitvi dodali termin 'narodna manjšina'.⁵ Ob tem je prav tako postavljena pravna meja med 'narodom' in 'manjšino', saj slednje po mednarodnem pravu nimajo pravice do samoodločbe (Summers 2007, 4). »Obstoječe norme glede varstva manjšin se tako nanašajo na pravno nedefinirane nosilce teh pravic, kar po eni strani generira interes za razpravo o pojmovanju manjšin, občasno pa tudi o iskanju definicije, po drugi strani pa seveda pušča precej maneverskega prostora državam pri uresničevanju varstva manjšin v praksi« (Roter 2014, 146–147).

---

⁴ Poročilo mednarodnega srečanja strokovnjakov za nadaljnje študije koncepta pravic ljudstev – *Meeting of Experts on Further Study of the Concept of the Rights of Peoples*. 1989. Končno poročilo in priporočila, objavljeno 22. februarja 1990.

⁵ Deklaracija o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam – *Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, Resolucija Generalne skupščine 47/135 OZN, sprejeta 18. decembra 1992.

1.1.4 Avtohtona ljudstva

Glede na definicijo termina manjšina mora osnovno opredeljevanje pripadnikov avtohtonih ljudstev vključevati tudi izvorno/prvotno poseljevanje določenega ozemlja ter uporabo tega ozemlja za njihov način življenja. Avtohtono ljudstvo lahko opredelimo kot manjšino določene države, vendar ne obratno, manjšina ni samoumevno tudi del avtohtonega prebivalstva določenega ozemlja (Barten 2015, 175). Summers (2007, 5–6) podaja skupne etnične in kulturne značilnosti, zgodovinske vezi z določenim ozemljem in prisilno podrejeni položaj na tem ozemlju glede na kasnejše prebivalstvo istega ozemlja kot razpoznavne značilnosti avtohtonih ljudstev. Kontroveržno opredeljevanje pomena tega koncepta pa lahko povežemo že z zgoraj omenjenimi izzivi opredeljevanja ljudstva, kar se je izražalo tudi pri oblikovanju Deklaracije Združenih narodov za pravice avtohtonih ljudstev (prav tam).

1.2 NAČINI DOSEGANJA SAMOODLOČBE

Globalizacija sodobnega življenja potrebuje trdno identiteto in spoštovanje temeljnih svoboščin. Suverenost, ozemeljska celovitost in neodvisnost držav znotraj ustanovljenega mednarodnega sistema ter načelo samoodločbe narodov so izrednega pomena. Posledično ne smejo delovati drug proti drugem. Spoštovanje demokratičnih načel mora biti osrednje vodilo na vseh ravneh socialnega obstoja: v skupnostih, v državah ter med državami. Naša neprekinjena dolžnost pa bi morala biti ohranjanje integritete vsake od teh z iskanjem ravnotežja za vse (19. odstavek).⁶

Kot bo razvidno iz tega podpoglavja, številni avtorji opredeljujejo doseganje samoodločbe kot proces, spet drugi pa samoodločbo opredeljujejo kot cilj in kot odgovor na vprašanje, kaj točno želimo s samoodločbo doseči. Ob tem pa lahko prav tako zasledimo opredeljevanje samoodločbe kot kombinacije obeh – procesa in želenega rezultata.

Skozi zgodovino so narodi, ljudstva, plemena in pripadniki manjšin zahtevali priznanje suverenosti ter slednje opredeljevali na temeljih skupne zgodovine, kulturnih značilnosti, jezikovnih karakteristik in podrejenih značilnosti njihovega obstoja na določenem ozemlju (Philapott 1995, 353–354). Kot poudarja Brilmayerjeva (1991, 199), glavno breme opredeljevanja pravice do samoodločbe izhaja prav iz težavnosti argumentiranja ozemeljskih zahtev, kar mora temeljiti na zatiranju v preteklosti ali podvrženosti neki grožnji. Slednje se lahko izraža z zgodovinskimi krivicami (nezakoniti vdori na določeno ozemlje in nezakonite priključitve določenih ozemelj drugi entiteti), z diskriminatornimi redistribucijami (krivice povezane z ekonomsko-gospodarskimi dobrinami), z omejevanjem in zatiranjem ohranjanja kulture ali z grožnjami genocida (prav tam).

---

⁶ Agenda za mir: preventivna diplomacija, vzpostavljanje in ohranjanje miru – *An Agenda for Peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*. Varnostni svet. 1992. Resolucija, A/47/277.

Cassese (1995, 131) je kot osnovno za izvajanje samoodločbe navedel svobodno in pristno izražanje volje in želje ljudi, ki jih ta zadeva. To pa bi vedno moralo biti implementirano pri izražanju zahtev po zunanji ali notranji samoodločbi. Bistvo pravice do samoodločbe je podobno opredelil tudi Petrič (1984, 11), ki navaja, da mora biti ta izraz težnje ljudi po svobodi zoper vsako tujo vsiljeno oblast.

Summers (2007, 33) ob tem nadaljuje, da pravica do samouprave kaže k točno določenemu cilju, medtem ko pravica do samoodločbe v ospredje postavlja proces. S to predpostavko je samoodločba opredeljena kot legitimni proces, ki utemeljuje različne politične in pravne dejavnosti.⁷ Barten (2015, 201) ob tem samoodločbo opredeli kot proces in kot rezultat. Ob tem je razvidno, da naj bi samoodločba kot proces vodila k svobodi, s katero narod doseže samouresničitev, saj, kot je zapisano v obeh mednarodnih paktih, imajo vsi narodi pravico do samoodločbe, s katero si svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj.⁸ Samoodločba kot proces tako kontinuirano določa gospodarski, socialni in kulturni razvoj. A hkrati, ko narodi s samoodločbo strmijo k novemu, točno določenemu statusu, ta predstavlja želeni rezultat (Barten 2015, 201–202).

Ob tem pa lahko iz stališč Cassesea (1995, 101–102) razberemo različne sklope okoliščin, ki izražajo boj in načine doseganja zgolj notranje samoodločbe. Avtor najprej izpostavlja, da zahteva po notranji samoodločbi celotnega prebivalstva suverene države izraža zahtevo po reprezentativni in demokratični vladi. Vendar pa lahko zahtevo po notranji samoodločbi prav tako izrazijo pripadniki rasnih in verskih skupin, ki živijo v določeni državi in s strani katere so nenehno podvrženi diskriminatornim prijemom. Cassese (prav tam) izpostavlja, da pravica do notranje samoodločbe prav tako pripada pripadnikom etničnih skupin in jezikovnih manjšin, avtohtonim ljudstvom ter narodom, ki živijo v federativni državi. Tako se med slednjimi implementacija pravice do notranje samoodločbe izraža v različnih oblikah, od avtonomije nad večino političnih ter pravnih zadev v določeni regiji znotraj posamezne države in priznanimi človekovimi pravicami do podeljevanja točno določenih pooblastil ter nadzora nad določenimi

---

⁷ Proces samoodločbe lahko v svobodni in neodvisni državi služi za ohranjanje te države in njene stabilnosti. V primeru, da v tej državi obstajajo tudi neodvisne institucije, pa je lahko proces samoodločbe daljši ter zagotavlja tudi politični razvoj te države. Vendar lahko proces samoodločbe v primeru podrejenosti in izkoriščanja znotraj države vodi k boju za neodvisnost. Prav tako lahko tudi v primeru ločenosti določenega državnega ozemlja in priključenosti le-tega koloniji ali zgolj drugi državi samoodločba preide v boj za priključitev teh ozemelj prvotni državi oziroma ozemlju (Summers 2007, 34–38).

⁸ Prvi člen Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. 1966. *International Covenant on Civil and Political Rights*. Resolucija 2200A (XXI), sprejeta 16. decembra, in Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. 1966. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Resolucija 2200A (XXI), sprejeta 16. decembra.

sestavnimi deli družbene ureditve, kot so izobraževanje ter socialne in kulturne zadeve (McCorquodale 1994, 864).

1.3 AVTONOMIJA

Liberalna država, v kateri je suverenost dodeljena celotnemu prebivalstvu in vsebuje karakteristike skupnega državljanstva, enakopravnosti, enotnosti pravnih in zakonodajnih institucij ter večinske demokracije, predstavlja izziv, boj za te kazalnike pa velikokrat vodi tudi do nasilnih prijemov omejevanja etničnih skupin in njihovega nezadovoljstva. Slednje tako vodi do različnih oblik boja za enakopravnost in različnih možnosti za sodelovanje, do posebnih oblik zastopanosti le-teh v zakonodaji posamezne države ter drugih pozitivnih ukrepov za promocijo manjšinskih kultur. Slednje se lahko odraža tudi s končno avtonomno ureditvijo države. Ta je pomembna za zaščito kulturnih, narodnih ali etničnih skupnosti, to pa vodi do decentralizacije oblasti in odmika od monopolne moči v centru države. Z avtonomijo se tako izraža oblika demokratične ureditve ter s tem priznavanje raznolikosti identitet, z ustavnimi spremembami pa se izražajo specifične politike, dialog in odprtost znotraj posamezne države (Ghai 2013, 3–5).

Ozemeljska avtonomija, kot trajna ali začasna rešitev, je lahko interpretirana kot izraz notranje samoodločbe ter predstavlja institucionalizirano delitev pristojnosti med avtonomno regijo in osrednjo oblastjo. Åkermark (2013, 14–16) nadaljuje, da so vse od konca hladne vojne ozemeljske avtonomije postale rezultat ali vsaj poskus po kompleksnih oblikah deljenja oblasti in reševanja konfliktov. S tem pa avtonomija ne predstavlja zgolj priložnosti za izbiro, temveč vodi do oblikovanja političnih institucij, ki zagotavljajo svobodo izražanja, svobodo tiska, svobodo do veroizpovedi ter osnovne človekove pravice do življenja ob spoštovanju pravic drugih, da storijo enako.

Hannum (1996, 469) izpostavlja, da bi morala vsaka odgovorna vlada zahteve po avtonomiji obravnavati resno. Državna suverenost ne pomeni nujnosti ohranjanja zgolj enega političnega ali gospodarskega sistema, odzivnost na pritožbe manjšin oziroma pripadnikov drugih etničnih skupin pa mora biti predpogoj za vlado, katere oblast temelji na človekovih pravicah za vse prebivalce ozemlja, ki mu vlada (prav tam).

1.4 SAMOODLOČBA KOT TEMELJNA ČLOVEKOVA PRAVICA

»Človekove pravice so osnova za opredeljevanje in izvajanje pravice do samoodločbe« (McCorquodale 1996, 9). Razvoj pravice do samoodločbe je bil del intenzivnega razvoja širše mednarodne skupnosti, ki je poskušala izkoreniniti zatiranje posameznikov in skupin s strani

držav. Pravica do samoodločbe se je tako razvijala v okviru naraščanja mednarodne pravne zaščite človekovih pravic. Ob tem pa se je v enakem razponu pojavilo razumevanje legitimnosti nadzora mednarodne skupnosti nad promocijo in zaščito vseh človekovih pravic (prav tam).

Vendar ko govorimo o opredeljevanju mednarodnih pravnih norm in znotraj teh o samoodločbi kot temeljni človekovi pravici, je pomembno zavedanje, da le-te niso statične, njihova vsebina in obseg pa se lahko s časom spreminjata. Osrednja komponenta razvoja mednarodne pravne norme pa je praksa in stališče držav. Določena norma je lahko prvotno formulirana zelo šibko ter z manj podrobno razlago, ki pa se skozi čas bolj definira. Slednje se nanaša tudi na pravico do samoodločbe, ki je bila v prostoru mednarodnega prava prvotno predstavljena z zelo nejasno opredelitvijo (Saul 2011, 611). Omenjeno se nanaša že na interpretacijo, komu pravica pripada, saj pomen *peoples* še vedno sproža številne razprave in različne interpretacije, kar je razvidno tudi v tej magistrski nalogi.

Pravica do samoodločbe je vključena v obvezujoče mednarodne dokumente in je pravica običajnega mednarodnega prava – *customary law* (Barten 2015, 204) ter bi bila lahko tudi del *jus cogens* (McCorquodale 1994, 585). Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami, v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov (Deklaracija sedmih načel) opredeljuje, da:

/.../ po načelu enakopravnosti in samoodločbe narodov, ki je vsebovano v Ustanovni listini Združenih narodov, imajo vsi narodi pravico svobodno, brez zunanjega vmešavanja določiti svoj politični status in se gospodarsko, socialno in kulturno razvijati. Sleherni država je dolžna spoštovati to pravico v skladu z določili Ustanovne listine.⁹

V nadaljevanju pa Deklaracija sedmih načel opredeli »/.../da je podvrženje narodov tuji nadvladi, dominaciji in izkoriščanju kršitev načela (enakih pravic in samoodločbe narodov), kakor tudi zanikanje temeljnih človekovih svoboščin in je v nasprotju z Ustanovno listino«. ¹⁰ Pravica do samoodločbe je bila prepoznana in opredeljena kot takšna tudi že s strani Meddržavnega sodišča (*International Court of Justice* – ICJ) v primeru Vzhodnega Timorja, ki opredeljuje pravico narodov do samoodločbe kot *erga omnes* in kot osnovno načelo sodobnega mednarodnega prava.¹¹

---

⁹ Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov – *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*. Resolucija 2526 (XXV), sprejeta 24. oktobra 1970, podrobneje opredeljena v drugem poglavju magistrske naloge.

¹⁰ Prav tam.

¹¹ Meddržavno sodišče – *International Court of Justice*. 1995. Case Concerning East Timor (Portugal v Australia).

Terjanje pravic do samoodločbe na eni strani ter vztrajanje držav pri absolutni suverenosti ozemlja na drugi pa izraža neposredni konflikt, ki bi ga lahko rešili z zavezanostjo človekovim pravicam (McCorquodale 1996, 9). Avtor izpostavlja, da bi morala biti danes pravica do samoodločbe razširjena na vse narode, ki so izpostavljeni zatiranju, podrejanju, dominaciji in izkoriščanju s strani drugih. V tem oziru je samoodločba lahko interpretirana kot pravno načelo, saj mora biti omogočeno svobodno izražanje želja narodov v zvezi z njihovim stanjem, ter prav tako interpretirana kot krovno načelo za skupek bolj specifičnih pravnih pravil (Saul 2011, 625).

1.5 ZUNANJI IN NOTRANJI VIDIK PRAVICE DO SAMOODLOČBE

Samoodločba je lahko potencialno revolucionarno načelo in vir moči za številne posameznike, skupnosti ali države. Je zgodovinski vir mobilnosti, moči in sprememb. Potrebno pa je izpostaviti, da obstajajo pomembne razlike med samoodločbo in nasledstvom, med notranjo in zunanjo samoodločbo ter med ofenzivno in defenzivno samoodločbo (Liechtenstein Institute on Self-Determination 2014). Koncept samoodločbe je težko opredeliti, saj implementacija vključuje tudi različna osnovna načela mednarodnih ureditev (Falk 2002, 31).

Koncept pravice do samoodločbe se v zadnjih letih izrazito opredeljuje med dimenzijama notranje in zunanje samoodločbe. Ob tem pa se omenjena delitev pogosto opredeljuje kot zahodni pristop k vprašanju samoodločbe (Barten 2015, 194–195). V določenem obsegu ta trditev drži, saj se je koncept samoodločbe prvotno začel pojavljati in razvijati v zahodnem svetu. Kljub temu pa se je samoodločba premaknila v okvir liberalnih držav po vsem svetu in postala ena izmed ključnih, a še vedno kontroverznih pravic mednarodnega prava, kjer delitev na notranjo in zunanjo dimenzijo kaže povezanost pravice s samoodločbo, demokracijo ter spoštovanjem človekovih pravic (prav tam).

Liberalna država je okarakterizirana z ustavnostjo in vladavino prava, kar zagotavlja individualne svoboščine ter njihov reprezentativni in demokratični karakter. Vladna avtoriteta pa izhaja od ljudi (*from the people*) v generičnem smislu, saj posamezniki sestavljajo prebivalstvo države. Summers (2007, 30–33) tako opredeljuje, da mora liberalna družba postaviti institucije reprezentativne vlade in ščititi vladavino prava, posamezniki pa s tem lahko čutijo občutek solidarnosti drug do drugega. Predpostavka o vladni avtoriteti, ki izhaja od ljudi (*from the people*) in iz naroda (*from a people*), kaže na značaj samoodločbe v notranjem in zunanem pojmovanju (prav tam). Zunanja dimenzija samoodločbe tako definira status enega naroda v odnosu do drugega naroda, ki je del druge države ali imperija. Notranja dimenzija samoodločbe pa tako definira odnos med narodom in njegovo lastno državo oziroma oblastjo (Thornberry 1993, 101–102).

1.5.1 Zunanja samoodločba

Znotraj magistrskega dela bo poudarek na opredeljevanju koncepta pravice do notranje samoodločbe, analizi mednarodnopravne implementacije in položaja pravice do notranje samoodločbe znotraj mednarodnopravnih dokumentov in konvencij ter možni implementaciji le-te na študiji primera. Kljub temu pa je pomembno razumevanje tudi zunanjega vidika pravice do samoodločbe.

Barten (2015, 194–199) zunanji vidik pravice do samoodločbe povezuje z dejstvom o spreminjanju obstoječih meja ter posledično spreminjanjem ozemlja posamezne države, Cardenas in Canas (2002, 101–103) pa to opredelitev zunanje samoodločbe nadgradi kot pravico do politične neodvisnosti in odcepitve, kjer izpostavljata prednostni pomen zagotavljanja in ohranjanja ozemeljske celovitosti v primerjavi z zagotavljanjem zunanje samoodločbe v mednarodni skupnosti. Zunanja samoodločba se tako povezuje s pravico ljudstva do neodvisnosti in državnosti ter je tako bolj povezana z nacionalističnimi načeli, kjer je narod osnovna za državo (Summers 2007, 30–33).

Z oblikovanjem in sprejetjem Deklaracije o podelitvi neodvisnosti kolonialnim deželam in narodom leta 1960,¹² s katero se je ob boku Ustanovne listine Združenih narodov (1945) (ULZN) in Splošne deklaracije človekovih pravic (SDČP) iz leta 1948 pričel proces dekolonizacije, se je prav tako postavil enačaj med samoodločbo in dekolonizacijo (Petrič 1984, 35–36). Vendar Cassese (1995, 90–91) nadaljuje, da pravica do zunanje samoodločbe ne pripada zgolj kolonialnim narodom, temveč prav tako narodom, ki so izven kolonialnega koncepta podvrženi podrejanju, nadvladi in izkoriščanju. Sprva je bilo priznanje o podrejanju, nadvladi in izkoriščanju tudi na ne-kolonialnih ozemljih sprejeto zgolj s strani individualnih držav in je šele v zadnjem obdobju postalo sprejeto v širši mednarodni skupnosti. Vendar pa se je razširitev pravice preko dekolonizacijskih idealov v preteklosti večkrat izkazala za preveč ambiciozno načelo (Cardenas in Canas 2002, 102). Posledično je implementacija zunanje samoodločbe večkrat privedla do regionalnih ali mednarodnih konfliktov (Barten 2015, 196).

Pravica do samoodločbe pa se ne uveljavlja samo z odcepitvijo, ta je bila, kot navaja Petrič (1984, 94), zlasti po končani dekolonizaciji prej izjemna kot običajna. Konec hladne vojne pa je privedel do drugačnih razpletov.

---

¹² Nobena država ni glasovala proti sprejetju deklaracije. Ob glasovanju se je zgolj vzdržalo devet (večina nekdanjih kolonialnih) držav: Avstralija, Belgija, Dominikanska republika, Francija, Republika Južna Afrika, Portugalska, Španija, Velika Britanija, Združene države Amerike.

1.5.2 Notranja samoodločba

Cristescu (1981, 51) navaja, da imajo »/.../ vsi narodi pravico do političnih, ekonomskih in socialnih institucij po lastni izbiri, pravico do odločitve o lastni prihodnosti, pravico do svobodne izbire oblasti, do oblikovanja političnih ciljev, postavitve lastnega sistema in oblikovanja filozofskega programa brez posrednih ali neposrednih ter notranjih ali zunanjih pritiskov«. To je pomemben element načela samoodločbe, ki bo vedno izražal svojo veljavo. Splošno načelo tako popolnoma izgubi na veljavi v primeru, da narod, ki si je izbral neodvisnost, kasneje odvzame pravico ljudem do notranje samoodločbe (prav tam).

Abulof (2009, 20) pri razlikovanju notranje in zunanje samoodločbe prvo opredeljuje s soglasjem med ljudstvom in oblastjo, drugo pa kot njihovo pravico, da oblikujejo svojo politično identiteto in skupnost. Notranja samoodločba naj bi tako po njegovi interpretaciji izražala demokracijo, zunanja samoodločba pa nacionalizem. Cassese (1995, 101) podrobneje navaja, da pomeni notranja samoodločba pravico do avtentične samouprave, ki je pravica ljudi, da resnično in svobodno izberejo, kar je na voljo pri določenem političnem ali ekonomskem položaju. Ob tem lahko notranjo samoodločbo dosežemo z različnimi dogovori o avtonomiji in drugimi institucionalnimi dogovori, vendar ne vodi vedno do točno določenega izida (Falk 2002, 50). Podobno druge oblike samoodločitve opredeljuje Petrič (1984, 94), saj za možno udejanjanje pravice do samoodločbe navaja tudi odločitev za avtonomijo ali drugačen, »/.../ na spoštovanju človekovih pravic in nediskriminaciji zasnovan politični status«. ¹³ Te oblike bodo razvidne tudi v tem magistrskem delu pri obravnavanih primerih: Quebec v Kanadi, status Ålandskih otokov ali regionalizem v Španiji.

Notranja samoodločba, ki strmi k povečevanju enakopravnega položaja marginaliziranih skupin, boljši zaščiti svoboščin, izpostavljanju varstva pravic manjšin ter zagotavljanju dostojanstva, kulturne in politične avtonomije, predstavlja protiutež in pomembno alternativo vsem zavoram in strahovom, ki spremljajo implementacijo zunanje samoodločbe (Cardenas in Canas 2002, 110–111).

Pred končnim izidom ter ob procesu uveljavljanja pravice do notranje samoodločbe znotraj države morajo biti postavljena liberalna načela, kot so demokracija, individualne svoboščine, vladavina prava in zaščita različnih skupin znotraj države. Liberalni vidik notranje samoodločbe izraža stališče, da so lahko različne nacionalne zahteve izražene znotraj posamezne države,

---

¹³ Petrič (1984, 94–96) v svojem delu *Pravica do samoodločbe* opredeljuje t. i. interno samoodločbo, ki glede na avtorjevo interpretacijo, analizo in razlago v knjigi kaže na razlago notranje samoodločbe.

vendar zgolj ob obstoju zadostne zastopanosti teh zahtev. Legitimnost države tako sloni na zmožnosti zastopanja vseh posameznikov in zaščiti njihovih individualnih pravic (Summers 2007, 30–33). Ti posamezniki so tako lahko del rasnih, narodnostnih, etničnih in jezikovnih manjšin, ki s težnjami po notranji samoodločbi stremijo k utrjevanju tistih pravic, ki utrjujejo njihovo samostojnost in jim zagotavljajo obstoj in razvoj, »/.../njihovim pripadnikom pa omogočajo enakopravno uživanje človekovih političnih, ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic« (Petrič 1984, 94).

Znotraj države notranja samoodločba tako opredeljuje politično pravico do lastne vlade ter do uveljavljanja svoje volje brez omejevanja pomena suverenosti (Cardenas in Canas 2002, 102). Türk (2007, 157) temeljne prvine notranje samoodločbe opredeli s političnimi pravicami do izražanja, zbiranja in združevanja ter s pravico do udeležbe v javnih zadevah posameznikov, ki sestavljajo narod. Notranji aspekt samoodločbe se tako nanaša na notranje odnose v državi in pravice ljudi znotraj države, da izberejo politični status, razsežnost politične participacije in obliko vladanja. Na obliko izražanja notranje samoodločbe pa običajno vpliva ustavna ureditev posamezne države ter s tem predstavlja izziv centraliziranim oblastem (McCorquodale 1994, 846).

Omenjene odločitve o avtonomiji ali oblikovanju drugega političnega statusa na temeljih spoštovanja človekovih pravic in nediskriminacije znotraj države so tako del procesa doseganja notranje samoodločbe. To doseganje notranje samoodločbe vključuje organiziranost posvetovalnih, zakonodajnih in izvršilnih vej oblasti ter drugih institucij (Cardenas in Canas 2002, 111). S tem je izražena podoba notranje samoodločbe kot relativna pravica in ne absolutna pravica. Demokratična organiziranost družbe znotraj posamezne države je tisto, kar omogoča okolje za socialno-psihološki razvoj družbe, ki bi bila lahko pripravljena na socialni kompromis in strpnost, kar predstavlja osnovno komponento okolja za pogajanje in socialni dialog (Cardenas in Canas 2002, 211–213).

Potrebno je izpostaviti, da mednarodno pravo v svojem bistvu ali pri svojem delovanju, neposredno ne zadeva te oblike samoodločbe. Vsaka država ima pravico do lastnih odločitev na področju zagotavljanja pravice do notranje samoodločbe brez zunanjega vmešavanja. Država naj bi tako z lastnimi vzvodi, reformami in institucijami oblikovala lastni pravni sistem, politični, gospodarski in socialni sistem, ustavno pravo, mednarodno zasebno pravo, administrativno pravo ali katerokoli drugo obliko pravnih pravil, brez omejitev, razen tistih, ki se nanašajo na spoštovanje človekovih pravic (Cristescu 1981, 51).

Vendar kot navaja Petrič (1984, 11–12),

/n/ajsi imamo v mislih pravico do samoodločbe kot politični princip ali kot načelo sodobnega mednarodnega prava, je zato potrebno iskati idejne korenine pravice narodov do samoodločbe v politični praksi in v teoretski misli – že tam, kjer so se najprej pričele izražati težnje ljudi, povezanih v politično prebujene skupnosti, da bi ohranili ali obranili svojo svobodo, neodvisnost zoper obstoječo in pretečo tujo oblast; ki so hoteli ohraniti možnost in pravico, da sami svobodno odločajo o svoji usodi.

Prav slednje pa je vplivalo tudi na razvoj okvirjev pravice do samoodločbe in specifično notranje samoodločbe znotraj mednarodnega prava, kar bo razvidno iz naslednjih dveh poglavij.

2 SAMOODLOČBA V MEDNARODNEM PRAVU

2.1 NAČELO SAMOODLOČBE PRED LETOM 1945

Za namen tega magistrskega dela je smotrno zgodovinsko opredeljevanje načela in kasnejše pravice do samoodločbe začeti pri idejnih koreninah, ki izražajo samoodločbo kot težnjo po demokraciji. Kljub temu pa je potrebno izpostaviti, da so bile prvotne težnje po samoodločbi kot primer odpora proti tuji oblasti v času husitskih vojn ali holandskih osvobodilnih prizadevanj zoper katoliško špansko nadoblast izraz usmerjenosti proti samoodločbi, ki je bila prepletena s težnjo po verski svobodi. Težnja po verski svobodi pa je bila idejno opredeljena zlasti v ideji o pravici do odpora posvetni oblasti v imenu Boga in božje pravice (*Widerstandsrecht*) (Petrič 1984, 11–12).

Politični izvor, prve ideje modernega koncepta in demokratične prvine samoodločbe lahko izsledimo že v Deklaraciji o neodvisnosti Združenih držav Amerike (1776), ki navaja, da moč oblasti izvira iz soglasja z vladanimi in nadaljuje, da imajo ljudje v primeru njenih destruktivnih dejanj pravico oblast zamenjati ali odpraviti.¹⁴ Načelo samoodločbe se je še dodatno izoblikovalo s Francosko revolucijo (1789), zlasti z Deklaracijo o pravicah človeka in državljana, kjer je načelo suverenosti ljudstva, vsaj na začetku, zahtevalo prepoved vseh osvajalskih vojn ter priključevanje ozemlja Franciji predvidelo s plebisciti (Cassese 1995, 12).¹⁵ Deklaracija je prav tako opredelila nacijo za nosilca suverenosti (3. člen).¹⁶

V 19. stoletju ter na začetku 20. stoletja lahko zasledimo različne interpretacije načela samoodločbe v nacionalističnih idejah. Doktrina liberalnega nacionalizma je pomembno vplivala na razvoj samoodločbe in na razvijajoč se položaj načela v mednarodnem pravu. Pravice ljudstev naj bi bile tako uravnotežene z interesi človeštva ter posledično uveljavljene v mednarodni skupnosti. Ob tem naj bi karakter nacionalnosti predstavljal enega izmed predpogojev za dolgotrajnost in kontinuiteto politične družbe znotraj držav, kar vodi do napredka (Summers 2007, 107–113).

---

¹⁴ Deklaracija o neodvisnosti – *Declaration of Independence*, podpisana 4. julija 1776.

¹⁵ Ob tem je potrebno izpostaviti diskriminatorno naravo načela, ki se je izražala s priključevanjem ozemlja Franciji, ki je pripadalo drugim suverenim entitetam. Posledično se je načelo implementiralo zgolj, kadar je to privedlo do koristi na francoski strani. Cassese (1995, 12) navaja primer Alzacije, ki je po Westfalski pogodbi pripadala Nemčiji, vendar je želja prebivalcev za priključitev k Franciji prevladala. Prav tako je pomembno razumevanje, da je načelo enakopravnosti in suverenosti narodov pomenilo narode takratnega pojmovanja civiliziranega sveta (Petrič 1984, 13).

¹⁶ 3. člen Deklaracije o pravicah človeka in državljana – *Declaration of the Rights of Man and Citizen*, sprejeta 26. avgusta 1789.

Do nadaljnega razvoja načela samoodločbe je prav tako prišlo s socialističnimi gibanji in boljševiško revolucijo. Lenin je s svojim obravnavanjem samoodločbe v ta koncept vnesel celo vrsto novih razsežnosti, že leta 1903 pa je uveljavljal načelo samoodločbe za vse narode (Petrič 1984, 20–22). Lenin je v svojih delih izpostavljala, da »/.../ samo če proletariati prizna pravico narodov do odcepitve, samo to zagotavlja popolno solidarnost delavcev raznih narodov in omogoča resnično demokratično zблиžanje med narodi« (v Petrič 1984, 23), in posebej poudarjal, da mora biti odločitev o odcepitvi ali o drugih oblikah uresničitve samoodločbe stvar svobodno izražene volje prizadetega naroda (Petrič 1984, 24). Komponente načela samoodločbe v sovjetskih dokumentih so tako vključevale pravico do svobodne odločitve o svoji usodi etničnih in nacionalnih skupin tudi izven kolonialnih predelov. Načelo naj bi se prav tako nanašalo na vojaške konflikte med suverenimi državami, torej glede razporeditve ozemelj eni ali drugi državi. Zadnja komponenta pa naj bi s protikolonialnim pogledom vodila do osvoboditve vseh kolonialnih držav (Cassese 1995, 14–19).

Ob tem je potrebno izpostaviti, da marksistične misli in takratna dejanja voditeljev samoodločbo povezujejo z delavskim razredom in ne s celotno populacijo države, filozofska ideja pa je bila namenjena nadaljnjim ideološkim in političnim ciljem (prav tam). Delavsko gibanje na sploh ter centri in sile izven njega so pomembno vplivali na razsojanje o smotnosti določene odločitve ali težnje po odcepitvi, samoodločba pa je bila tako nasprotna interesom socialistične skupnosti držav, kar je pogosto privedlo do zanikanja te pravice (Petrič 1984, 25–27). Kljub temu pa je njihova osredotočenost vplivala na izvajanje zunanje politike številnih držav ter na kasnejši korpus mednarodnega prava.

Po prvi svetovni vojni je načelo samoodločbe pridobivalo pomemben vidik, kar se izraža tudi v vzpostavljanju miru na pariški mirovni konferenci leta 1919. Kljub temu pa lahko med teoretiki zaznamo različne interpretacije vpliva povojnega dogajanja na oblikovanje pomena samoodločbe. Steiner in Alston (2000, 1248–1257) navajata, da je leta 1919 načelo samoodločbe postalo eden izmed kriterijev za vzpostavitev miru z Versajsko mirovno pogodbo. Summers (2007, 130–131) pa izpostavlja predvsem dvoumno in nejasno komponento razumevanja načela do samoodločbe na konferenci. Med konferenco sta zmagovalki Francija in Velika Britanija sprejeli oziroma potrdili samoodločbo za Nemce, Avstrijce, Madžare in Turke, vendar omejeno in v razsežnostih, ki so najbolj ustrezale prav zmagovalkam, njihovim strateškim interesom, njihovim odnosom do poražencev in ne dejanskim potrebam mednarodne skupnosti. Splošno je bilo še vedno nesprejemljivo sprejeti neodvisnost narodov, ki so se želeli

ločiti od imperijev (izjeme so bili Čehi, Slovaki, Srbi, Italijani in Romuni) (Danspeckgruber 2002, 167–168).

Podobna razhajanja se prav tako pojavljajo pri interpretaciji 14 točk, ki jih je ameriški predsednik Woodrow Wilson 8. januarja 1918 podal v svojem govoru pred kongresom. Wilson je med drugim razglasil, da te izpostavljajo ».../ očitno načelo o pravici močnih ali šibkih narodov do življenja pod enakimi pogoji, svobode in varnosti«,¹⁷ vendar ni nikoli uporabil izraza samoodločba. Pred kongresom pa je predsednik 11. februarja 1918 dodal še štiri načela ter v govoru izjavil, da ».../samoodločba ni zgolj fraza, temveč nujno načelo ukrepanja/.../, kjer je nacionalna prizadevanja potrebno spoštovati, narodom pa se lahko vlada zgolj z njihovim soglasjem«. ¹⁸ Ob tem pa je potrebno izpostaviti, da v takratnem obdobju niso imeli nobenih namenov, da bi k načelu samoodločbe dodali univerzalnost. Versajska mirovna pogodba, ki je botrovala k napredku v odnosu med državami in narodi (*state-to-nation progression*) v Zahodni Evropi (Steiner in Alston 2000, 1248–1257), pa po besedah predsednika Wilsona ni mogla odločati o pravici do samoodločbe vseh narodov, temveč zgolj tistih, ki so bili del ozemelj poraženih imperijev (Cobban 1969, 66).

Načelo samoodločbe je tako postalo manj subjektivno, kar je med drugim omogočilo mednarodno nadzorovani plebiscit v primeru zgornje Šlezije in Schleswiga, ki je predstavljal podporo končnemu mirovnemu sporazumu (Steiner in Alston 2000, 1248–1257) ter samoupravno rešitev pod nadzorom Društva narodov (DN) v primeru Ålandskih otokov (Danspeckgruber 2002, 168). Kljub temu pa samoodločba ni bila vključena v ustanovne dokumente DN, saj je bil predlog predsednika Wilsona deležen jasnega odpora (Summers 2007, 131). Načelo samoodločbe prav tako ni bilo nikoli eksplicitno omenjeno v takratnih mirovni pogodbah. Tako je načelo šele po drugi svetovni vojni pridobilo status znotraj mednarodnega prava, po prvi svetovni vojni pa je ostalo le politični koncept, ki je služil zmagovalcem in je hkrati vplival na preoblikovanje mednarodnega prava (Steiner in Alston 2000, 1248–1257).

Koncept samoodločbe, ki izstopa od običajnih razprav o pravicah, pa med drugim neposredno vpliva na politično moč in organizacijo znotraj posameznih držav in med državami. Zgodovinski pomen razumevanja in implementacije pravice do samoodločbe pa je še bolj izrazit v gibanjih za človekove pravice po drugi svetovni vojni, vse od obdobja dekolonizacije

---

¹⁷ Govor ameriškega predsednika Woodrowa Wilsona. 1918. *Address to a Joint Session of Congress on the Conditions of Peace*, 8. februarja.

¹⁸ Govor ameriškega predsednika Woodrowa Wilsona. 1918. *Address to Congress on International Order*, 11. februarja.

pa do sodobnih vprašanj demokracije in etničnoseparatističnih gibanj (Steiner in Alston 2000, 1248). Sodobno opredeljevanje pravice do samoodločbe bo zaradi širšega in kompleksnega opredeljevanja v mednarodnih dokumentih in sodbah podrobneje opredeljeno s pravno in politično analizo pravice v naslednjem podpoglavju.

2.2 PRAVICA DO SAMOODLOČBE PO LETU 1945

Še pred koncem 2. svetovne vojne sta ameriški predsednik F. D. Roosevelt in premier Velike Britanije Winston Churchill 14. avgusta 1941 podpisala Atlantsko listino, ki v drugem načelu izpostavlja nasprotovanje ozemeljskim spremembam, do katerih je prišlo brez svobodno izražene volje ljudstev. Ta v tretjem načelu izpostavlja, spoštovanje pravice vseh ljudstev do lastne izbire oblike vladavine; s povrnitvijo suverenih pravic podjarmljenih narodov.¹⁹ To obdobje Petrič (1984, 27) označuje kot obdobje zorenja načela o pravici do samoodločbe, od revolucionarnega in političnega načela do zavezujočega načela mednarodnega prava. To obdobje je skupaj z že zgoraj omenjenimi prelomnimi dogodki sooblikovalo idejno vsebino in razsežnost kompleksnega in dinamičnega načela samoodločbe ter hkrati vplivalo na zavest, spoznanje in *opinio iuris*, »/.../ da so pravični mednarodni red, mir in varnost možni le, če je vsak narod gospodar svoje usode, če so iz mednarodnih odnosov izločeni ne le vojna in drugačna uporaba sile, temveč tudi vse oblike tuje oblasti in dominacije« (prav tam).

Cassese (1995, 37) pa takrat razglašeno samoodločbo, ki ureja ozemeljske spremembe in načela o svobodni izbiri vladarjev v vseh svobodnih državah, označuje za zametek kazalnikov notranje samoodločbe. A prav na omenjeno trditev se je težko opirati, saj je kasneje Winston Churchill jasno izrazil, da načelo samoodločbe ne velja za kolonialna ljudstva (zlasti za Indijo, Burmo in druge dele britanskega imperija), temveč služi zgolj za ponovno vzpostavitev suverenosti in samouprave evropskih držav in narodov, ki so bili del nacističnega jarma (prav tam). Torej načelo samoodločbe ni predstavljajo univerzalno izhodišče boja za notranjo samoodločbo in spoštovanje splošnih človekovih pravic.

2.2.1 Samoodločba znotraj okvirjev Organizacije združenih narodov

Pomemben korak k oblikovanju načel samoodločbe se je nadaljeval z **ULZN**, ki enega izmed glavnih ciljev in načel mednarodne skupnosti v 2. delu 1. člena izpostavlja prijateljske odnose med narodi, ki temeljijo na spoštovanju načela enakopravnosti in samoodločbe narodov.²⁰ Pomen ULZN pa se med drugim izraža že iz dejstva, da ta ne predstavlja zgolj simbolične

---

¹⁹ Atlantska listina – *Atlantic Charter*, podpisana 14. avgusta 1941.

²⁰ Ustanovna listina Združenih narodov – *Charter of the United Nations*, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, v veljavi od 24. oktobra 1945.

skupnosti držav, temveč svetovno skupnost narodov (Summers 2007, 149). Prav slednje je bilo razvidno že v preambuli: »Mi, ljudstva Združenih narodov /.../«,²¹ kar dodatno izraža pomen in težo vsebine listine, vendar hkrati kaže na splošno zelo visoko postavljene cilje te organizacije (Cassese 1995, 43). Poudarek na skupnosti narodov pa je pomembno izpostavljen tudi v 9. poglavju ULZN o mednarodnem gospodarskem in socialnem sodelovanju.²² Posredno pa se na samoodločbo narodov nanašata še 73. člen ULZN z deklaracijo glede nesamoupravnih ozemelj²³ in 76. člen ULZN o mednarodnem skrbniškem sistemu.²⁴

Z nadaljnjo razčlenitvijo pravne narave pravice narodov do samoodločbe, ki bo sledila, bo dodatno razvidno, da se je proces uveljavljanja, utrjevanja, razvijanja in uresničevanja teoretičnih analiz in praktičnih aplikacij določil prav z vključitvijo omenjenih določil v ULZN (Petrič 1984, 30–31). Kljub temu da ULZN ni jasno definirala samoodločbe, razlik med notranjo in zunanjo samoodločbo, prav tako ni odgovorila na vprašanje, kdo so *peoples*, ki jim samoodločba pripada, in ni postavila jasnih, neposrednih ali takojšnjih pravnih obveznosti za države članice (Cassese 1995, 43), pa je prav 2. del 1. člena postavil načelo samoodločbe v sodobni mednarodnopravni red, saj ULZN predstavlja prvi multilateralni dokument in enega izmed najpomembnejših mednarodnopravnih virov, ki vključujejo samoodločbo (Petrič 1984, 30–31).

Tako je **Generalna skupščina Združenih narodov (GSZN)** že z **resolucijo 648** 10. decembra 1953 opredelila tudi karakteristike notranje samoodločbe.²⁵ Kljub temu da resolucije GSZN niso obvezujoče, pa imajo predvsem veliko moralno težo, zato ima tudi vključitev termina notranje samoodločbe v resolucijo (B in C del aneksa), njegova splošna opredelitev in

---

²¹ Prav tam.

²² »Organizacija združenih narodov za doseg stabilnosti in blaginje, ki sta nujni za mirne in prijateljske odnose med narodi ob upoštevanju načel enakopravnosti in samoodločbe, spodbuja: /.../« (55. člen ULZN)

²³ »Članice Organizacije združenih narodov, ki imajo ali prevzamejo odgovornost upravljanja ozemelj, katerih ljudstva se še niso sposobna upravljati povsem sama, spoštujejo načelo, da so interesi prebivalcev teh ozemelj najpomembnejši, in prevzamejo obveznost čim bolj spodbujati blaginjo njihovih prebivalcev v sistemu mednarodnega miru in varnosti, ki je vzpostavljen z ustanovno listino, in v ta namen: a) ob spoštovanju kulture teh ljudstev zagotavljati njihov politični, gospodarski in socialni napredek ter napredek pri izobraževanju, njihovo pravično obravnavo in zaščito pred zlorabami in, b) razvijati samoupravo, upoštevati politične težnje ljudstev in jim pomagati izoblikovati neodvisne politične institucije ob upoštevanju posebnosti ozemelj in ljudstev ter različnih stopenj razvoja, /.../« (73. člen ULZN).

²⁴ »Osnovni namen skrbniškega sistema v skladu s cilji Organizacije združenih narodov iz 1. člena ustanovne listine je: a) krepiti mednarodni mir in varnost, b) spodbujati politični, gospodarski in socialni napredek prebivalcev skrbniških ozemelj in napredek njihovega izobraževanja ter razvoj samouprave ali neodvisnosti ob upoštevanju posebnosti ozemlja in njegovih ljudstev, njihovih svobodno izraženih želja ter določb skrbniškega sporazuma, c) spodbujati spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse, ne glede na raso, spol, jezik ali veroizpoved, in ozaveščati o neodvisnosti vseh ljudstev sveta, d) zagotoviti enako obravnavo vseh članic, /.../« (76. člen ULZN).

²⁵ Generalna skupščina OZN. 1953. *Resolucija 648.A/RES/648*.

opredelitev nekaterih elementov notranje samoodločbe velik pomen. Resolucija tako navaja, da mora oblika oblasti na določenem ozemlju zagotavljati popolno svobodo ljudi, da izberejo obliko vladanja po lastni izbiri, da ozemeljsko upravljanje predstavlja svobodo pred nadzorom ali poseganjem na to ozemlje s strani druge države, ter je ekonomske, družbene in kulturne pristojnosti opredelila s popolno avtonomijo in spoštovanjem ekonomskih, družbenih in kulturnih zadev.²⁶

SDČP v svoji vsebini ne vsebuje pravice do samoodločbe, kljub temu pa ta opredeljuje pomembne kazalnike zagotavljanja pravice do notranje samoodločbe. Cristescu (1981, 52) izpostavlja, da je za izpolnjevanje pravice do notranje samoodločbe zelo pomembno zagotavljanje državljskih in političnih pravic, ki so pogojene tudi z zagotavljanjem ekonomskih in socialnih pravic, te pa so opredeljene tako v SDČP kot tudi v Mednarodnem paktu o državljskih in političnih pravicah ter v Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.²⁷

Vsakdo je upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino. Nadalje ni dopustno nikakršno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada, pa naj bo to ozemlje neodvisno, pod skrbništvom, nesamoupravno ali kakorkoli omejeno v svoji suverenosti (2. člen SDČP).²⁸

Omenjeno tako izključuje vsako negativno razlikovanje ali omejevanje individualnih ali kolektivnih človekovih pravic. Podobno pa je za zagotavljanje pravice do notranje samoodločbe izrednega pomena implementiranje pravice po SDČP do sodelovanja v političnih zadevah v posamezni državi, kar se lahko izraža neposredno, ali posredno preko svobodno izbranih predstavnikov. Volja ljudi, od katerih izvira vladna avtoriteta, mora biti izražena na periodičnih in poštenih volitvah. Vsak posameznik pa ima prav tako pravico sodelovati pri opravljanju javnih zadev svoje države (21. člen).²⁹ SDČP pa pomembno opredeljuje tudi komponento notranje samoodločbe z 18. in 19. členom, o pravici do svobode misli, vesti in veroizpovedi ter svobode mišljenja in izražanja, ki vključujeta svobodo do javnega in zasebnega izražanja, bodisi

---

²⁶ Prav tam, B del aneksa.

²⁷ Vsebina obeh paktov in njun pomen za opredeljevanje notranje samoodločbe bodo podrobneje opredeljeni v nadaljevanju.

²⁸ Splošna deklaracija človekovih pravic – *Universal Declaration of Human Rights*. 1984. Sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov, št. 217 A (III), 10. decembra.

²⁹ Prav tam.

posamezno ali v skupnosti z drugimi.³⁰ Slednje pa se pomembno izraža tudi v Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah.

Prav dejstvo, da je bila omenjena diskriminacija takrat še vedno prisotna v kolonijah in odvisnih ozemljih po svetu, pa je privedlo do sprejetja Deklaracije o podelitvi neodvisnosti kolonialnim deželam in narodom, ki jo označujejo kot enega najpomembnejših dokumentov, kar jih je sprejela skupščina OZN (Petrič 1984, 35–38).

Po pomembni prelomnici, ki jo predstavljata ULZN in SDČP, se je tako razvoj načela pravice do samoodločbe v naslednjih letih odvijal v kontekstu dekolonizacije, ko je generalna skupščina leta 1960 razglasila **Deklaracijo o podelitvi neodvisnosti kolonialnim deželam in narodom** (Deklaracija o odpravi kolonializma). Deklaracija o odpravi kolonializma v 2. členu opredeljuje, da imajo »v/si narodi pravico do samoodločbe, na podlagi te pravice si svobodno določajo svoj politični status in svobodno določajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj«. ³¹ V tem obdobju se je omenjeno navezovalo na vprašanje zunanje samoodločbe, kjer naj bi bilo narodom znotraj določene države omogočeno določiti kolektivno politično usodo brez zunanjega vmešavanja drugih držav (Wright 1999, 618).³²

Za namen te magistrske naloge pa je pomembno izpostaviti tudi 1. člen Deklaracije o odpravi kolonializma, ki opredeljuje, da »podreitev narodov tujemu podjarmljenju, dominaciji in izkoriščanju predstavlja zanikanje temeljnih človekovih pravic, je v nasprotju z Ustanovno listino Združenih narodov in onemogoča promocijo svetovnega miru in sodelovanja«. ³³ Zgoraj omenjeni instrumenti (ULZN, SDČP in Deklaracija o odpravi kolonializma) v mednarodnem pravu tako med drugim jasno prepovedujejo kakršnokoli obliko diskriminacije in ob tem ščitijo

---

³⁰ Prav tam.

³¹ Deklaracija o priznanju neodvisnosti kolonialnim deželam in ljudstvom – *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*, sprejeta z Resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov 1514 (XV), 14. decembra 1960.

³² Slednje se izraža v 3. in 5. členu, ki opredeljujeta, da »n/eustreznost politične, gospodarske, družbene ali izobraževalne pripravljenosti ne sme biti izgovor za odlaganje suverenosti« ter da »morajo biti sprejeti takojšnji ukrepi na vseh skrbniških in nesamoupravnih ozemljih ali vseh ostalih ozemljih, ki še niso dosegla neodvisnosti, za prenos oblasti na ljudstva teh ozemelj, brez vsakršnih pogojev ali rezerv, v skladu z njihovo svobodno izraženo voljo in željo, brez razlikovanja glede na raso, vero ali barvo, zato da se jim omogoči uživanje popolne neodvisnosti in svobode«. Deklaracija pa prav tako v 6. členu podaja jasna stališča o implementaciji samoodločbe zunaj kolonialnih okvirjev: »v/sak poskus, katerega cilj je delni ali popolni razkroj nacionalne enotnosti in ozemeljske celovitosti neke države, je v nasprotju s cilji in načeli Ustanovne listine Združenih narodov« ter v 7. členu zahteva spoštovanje »suverenih pravic vseh ljudstev in njihove ozemeljske celovitosti«. Omenjeno izraža poskus ohranjanja načela ozemeljske celovitosti in omejevanja vprašanja komu (*self*) načelo samoodločbe pripada (Halperin, Scheffer in Small 1992, 20–22).

³³ 1. člen Deklaracije o odpravi kolonializma.

posameznike pred dejanji, ki bi lahko vodili k spodbujanju diskriminacije ter posameznim državam nalagajo obveznost do njihove zaščite.

Kolektivna dimenzija pravice do samoodločbe pa se izrazito odraža v 1. in 2. odstavku 1. člena **Mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah (MPDPP)** in **Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESKP)**, po katerih imajo

/v/si narodi pravico do samoodločbe. S to pravico si svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj. Da bi dosegli svoje cilje, vsi narodi svobodno razpolagajo s svojimi naravnimi bogastvi in viri, kar pa ne sme biti v škodo obveznostim, ki izvirajo iz mednarodnega ekonomskega sodelovanja, ki temelji na načelu vzajemne koristi in na mednarodnem pravu. Noben narod ne sme biti v nobenem primeru prikrajšan za svoja lastna sredstva za obstoj.³⁴

Omenjena pakta sta del pogodbenega mednarodnega prava, pomen obeh se dodatno izraža v podrobneje določenih vsebinskih mejah načela mednarodnega prava o pravici narodov do samoodločbe, na še dodatno težo obeh pa kaže tudi številčnost ratifikacij vsaj enega s strani posameznih držav (Petrič 1984, 33).

V obdobju oblikovanja obeh paktov so se v mednarodnem prostoru pojavljale različne interpretacije načela samoodločbe in ob tem tudi zahteve po jasnem razlikovanju med različnimi kazalniki načela (Summers 2007, 186–188). Če omenim zgolj nekatere, je Indija vložila pridržek in želela omejiti pravico do samoodločbe na narode pod tujo dominacijo in ne na suverene ter neodvisne države. Nizozemska in Francija sta omenjeni zahtevi jasno nasprotovali in zahtevali opredeljevanje pravice do samoodločbe na vse narode (Halperin, Scheffer in Small 1992, 22–23). Prav tako je med procesom oblikovanja obeh paktov prišlo do razlikovanja med notranjo in zunanjo samoodločbo. Sirijski delegat je slednje opredeljeval z *domestic* in *international*. Prvo je opredelil kot samoupravo ter pravico naroda do reprezentativnih institucij in svobodne izbire oblike vladanja ter drugo kot pot do neodvisnosti.³⁵ Ob tem (Summers 2007, 188) navaja tudi primer Nizozemske, ki je podobno kot Sirijska stran opredeljevala zunanjo samoodločbo ter notranjo samoodločbo definirala kot pravico naroda, ki je že del določene države, do lastne izbire vlade in pravice da določi obliko vladavine, h kateri naj bi strmela (prav tam).

---

³⁴ Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah. 1966. *International Covenant on Civil and Political Rights*. Resolucija 2200A (XXI), sprejet 16. decembra, in Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. 1966. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Resolucija 2200A (XXI), sprejet 16. decembra.

³⁵ Generalna skupščina Združenih narodov. 1952. A/C.3/SR.397.

Če poskušamo vsebino MPDPP navezati na notranjo samoodločbo, je najprej potrebno razumeti kazalnike notranje samoodločbe, ki so bili opredeljeni v prvem poglavju in določajo, da imajo vsi člani določene populacije pravico uveljavljati tiste pravice in svoboščine, ki jim omogočajo svobodno izražanje volje. Kot je bilo že zgoraj omenjeno, 1. člen MPDPP podaja, da imajo vsi narodi pravico do samoodločbe in do svobodnega določanja svojega političnega statusa in svobodnega zagotavljanja svojega ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja. Slednje so kazalniki notranje samoodločbe, ta pa je lahko tako razumljena tudi kot manifestacija ostalih pravic zapisanih v paktu, s poudarkom na svobodi govora (19. člen),³⁶ s pravico do mirnega zbiranja (21. člen), pravico do svobodnega združevanja z drugimi (22. člen), pravico do volitev (25. b člen)³⁷ ter bolj splošno, z neposrednim sodelovanjem pri upravljanju javnih zadev, ali po svobodno izbranih predstavnikih (25. a člen).

Izredni pomen pravne kodifikacije kazalnikov notranje samoodločbe pa prav tako izraža vsebina 27. člena MPDPP. Ta navaja, da se države pogodbenice zavezujejo, da »v/ tistih državah, v katerih živijo etnične, verske ali jezikovne manjšine, osebam, ki pripadajo takim manjšinam, ne bo odvzeta pravica, da skupaj z drugimi člani svoje skupine uživajo svojo lastno kulturo, izpovedujejo in prakticirajo svojo vero ali uporabljajo svoj lasten jezik«.³⁸

Vendar kot podaja Cassese (1997, 52–54), če sprejmemo, da z zagotavljanjem izražanja političnih in državljskih pravic omenjenih v MPDPP posameznikom omogočamo notranjo samoodločbo, pa moramo tudi izpostaviti, da po MPDPP ta pravica do samoodločbe ni absolutna, saj je omejena s 4. členom pakta.³⁹

Wright (1999, 619) izpostavlja, da je koncept samoodločbe presegel okvir zunanje samoodločbe z **Deklaracijo sedmih načel**, ki je bila sprejeta leta 1970. Kot je bilo opredeljeno že v prejšnjem poglavju, s sprejetjem Deklaracije sedmih načel v GSZN in z oblikovano vsebino ni dvoma o pravni naravi načela pravice do samoodločbe (Petrič 1984, 38–39). Deklaracija sedmih načel jasno postavi pravico do samoodločbe v kontekst mednarodnega

---

³⁶ »Vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja; s to pravico je mišljeno svobodno iskanje, sprejemanje in širjenje vsakovrstnih informacij in idej, ne glede na državne meje, v ustni, pisni, tiskani ali umetniški obliki ali na katerikoli drug svobodno izbran način« (19. člen MPDPP).

³⁷ »Voliti, biti voljen na periodičnih, resničnih, splošnih, enakopravnih in tajnih volitvah, ki zagotavljajo volivcem svobodno izražanje volje« (25.b člen MPDPP).

³⁸ 27. člen MPDPP.

³⁹ »Če izjemna splošna nevarnost ogroža obstanek države in je to objavljeno z uradnim aktom, smejo države pogodbenice tega Pakta ukreniti kaj, kar razveljavlja njihove obveznosti iz tega Pakta, vendar strogo v obsegu, ki ga tako stanje zahteva; pogoj pa je, da taki ukrepi niso neskladni z drugimi obveznostmi, ki jim jih nalaga mednarodno pravo, in da nimajo za posledico diskriminacije, ki bi temeljila le na rasi, barvi, spolu, jeziku, veri ali socialnem poreklu« (4. člen MPDPP).

prava, saj med načeli opredeljuje, »da predstavlja načelo enakih pravic in samoodločbe narodov pomemben prispevek k sodobnemu mednarodnemu pravu.../.../«⁴⁰ Deklaracija sedmih načel tako določa, da načela ULZN, ki so prav tako vključena v Deklaracijo sedmih načel, »/.../tvorijo temeljna načela mednarodnega prava«.⁴¹ Način opredeljevanja načela pravice do samoodločbe, ki v Deklaraciji sedmih načel v ospredje postavlja politični vidik samoodločbe, pa je odraz večletne prakse in usklajevanj v postopku oblikovanja besedila le-te (Petrič 1984, 39).

Samoodločba, kot je opisano v Deklaraciji sedmih načel, zahteva reprezentativno vlado za vse ljudi, vlado, ki izvaja vladanje brez diskriminacij in razlik znotraj države ter stremi k načelu enakih pravic in samoodločbe. Reprezentativna vlada tako ne izraža zgolj zahtev in glasu večine. S to deklaracijo lahko opazimo povezavo med samoodločbo kot načelom in obstojem reprezentativne oblasti. Kot je zapisano v deklaraciji, le-ta ne spodbuja dejanj, ki bi razkosala ali oslabila ozemeljsko integriteto ali politično enotnost suverene in neodvisne države. Ta zgolj, a vendar pomembno označuje enake pravice in samoodločbo narodov pod okriljem oblasti, ki izraža voljo vseh, ki pripadajo ozemlju, brez diskriminiranja glede na raso, barvo kože ali veroizpoved.⁴²

Ob tem Wright (1999, 618–625) izpostavlja primer, da zgolj implementacija pravice do udeležbe v volilnem sistemu posamezne neodvisne države samoumevno ne zagotavlja enakopravne zastopanosti ali spoštovanja enakopravnosti narodov. Tako se lahko posamezen narod ali manjšina še vedno znajde znotraj marginalne skupine. Slednje lahko še dodatno ponazorimo na primeru pravice do izobraževanja v maternem jeziku, ki med drugim zahteva tudi finančno podporo, ki je lahko zagotovljena zgolj, če imajo posamezne skupine enakopravno besedo pri odločanju o razdelitvi vladnih sredstev. Argument je, da zahteva samoodločba, kot je opisano v Deklaraciji sedmih načel, reprezentativno vlado za vse ljudi, ta pa izvaja vladanje brez diskriminacije in razlik znotraj države ter stremi k načelom enakih pravic in samoodločbe. Reprezentativna vlada tako ne izraža zgolj zahtev in glasu večine (prav tam). Dodaten pomen Deklaracije sedmih načel pa lahko prav tako razberemo iz dejstva, da pri samoodločbi ne gre več le za dekolonizacijo, saj protiodcepitvena klavzula ni več absolutna.

---

⁴⁰ Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami, v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov – *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*. 1970, sprejeta z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. 2625 (XXV) 24. oktobra.

⁴¹ Prav tam.

⁴² Prav tam.

Razdruži se lahko vse tiste države, ki same niso izraz samoodločbe oziroma tiste, ki same ne temeljijo na samoodločbi (Petrič 1984, 40).

Proces opredeljevanja in postavitve temeljev spreminjajočega sveta (obdobje hladne vojne in po njej) in novih odnosov med državami se je po omenjenih ključnih prelomnicah nadaljeval tako znotraj kot tudi izven okvirjev OZN. Leta 2007 je Svet za človekove pravice sprejel pomembno deklaracijo, Deklaracijo o pravicah domorodnih ljudstev.⁴³ Ta v preambuli domorodnim ljudstvom dodeli pravico do samoodločbe, v 3. členu opredeli, da si lahko glede na to pravico sami neovirano določajo svoj politični status ter si neovirano prizadevajo za lasten ekonomski, družbeni in kulturni razvoj, v 4. členu pa opredeljuje, da imajo z izvajanjem te pravice tudi pravico do avtonomije ali samouprave pri zadevah, povezanih z njihovimi notranjimi in krajevnimi zadevami.⁴⁴

2.2.2 Samoodločba izven okvirjev Organizacije združenih narodov

Med pomembnejšimi dokumenti izven okvirjev OZN je **Sklepna listina helsinške konference** (Helsinška sklepna listina) iz leta 1975.⁴⁵ Helsinška sklepna listina, ki ni formalnopravno zavezujoča pogodba, a predstavlja temeljni dokument Organizacije za varnost in sodelovanje (OVSE), opredeljuje načela, po katerih se bodo ravnale države udeleženke v svojih medsebojnih odnosih, njena vsebina pa predstavlja velik politični pomen (Petrič 1984, 43).

V Helsinški sklepni listini je načelo pravice do samoodločbe opredeljeno v 8. načelu Deklaracije načel, ki govori tudi o pravici določanja notranjega in zunanjega političnega statusa. 8. načelo Helsinške sklepne listine opredeljuje, da »/.../ imajo glede na načelo enakih pravic in samoodločbe vsi narodi vedno pravico, da svobodno določajo, kadarkoli in kakorkoli, svoj notranji in zunanji politični status brez zunanjega vmešavanja in da po svoji volji uresničujejo svoj politični, ekonomski, socialni in kulturni razvoj«. Sodelujoče države so v Helsinški sklepni listini prav tako potrdile univerzalni pomen spoštovanja enakopravnosti in samoodločbe narodov za razvoj prijateljskih odnosov in odprave vsake oblike kršenja tega načela. Kljub temu pa je težko interpretirati širši pomen te formulacije ob III. in IV. načelu, prvem o nedotakljivosti meja in drugem o ozemeljski celovitosti držav.

---

⁴³ Deklaracija o pravicah domorodnih ljudstev – *Declaration on the Right of Indigenous Peoples*, sprejeta z resolucijo Generalne skupščine št. 61/295 13. septembra 2007.

⁴⁴ 3. in 4. člen Deklaracije o pravicah domorodnih ljudstev.

⁴⁵ Sklepna listina helsinške konference o varnosti in sodelovanju v Evropi – *Conference on Security and Cooperation in Europe – Final Act*, podpisana 1. avgusta 1975 v Helsinkih.

Podobno opredeljuje samoodločbo tudi **Pariška listina za novo Evropo** (Pariška listina) iz leta 1990, ki je bila oblikovana na drugem vrhu Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi.⁴⁶ V delu o prijateljskih odnosih med sodelujočimi državami Pariška listina opredeljuje odnose med državami na temeljih spoštovanja demokratičnih vrednot, človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Samoodločba je tako v Pariški listini ponovno potrjena v skladu z ULZN in drugimi normami mednarodnega prava, ponovno vključno s tistimi, ki se nanašajo na ozemeljsko celovitost držav.

Samoodločbo izven okvirjev OZN in evropskih stališč pa so opredelile tudi Afriška listina o pravicah človeka in narodov (1981) ter Alžirska univerzalna deklaracija o pravicah narodov (1976). Slednja sicer predstavlja zgolj deklaracijo posameznikov, udeležencev sestanka v Alžiru in ni del mednarodnega prava, kljub temu pa je ta imela neposreden vpliv tudi v neevropskem svetu. Obe tako potrjujeta, sicer v kontekstu boja proti kolonialnim oblastem, univerzalnost pravice narodov do samoodločbe in ne omejujeta njene vloge le na odpravo klasičnega kolonializma, temveč jo opredeljujeta kot neodtujljivo in neomejljivo pravico narodov zoper tujo oblast (Petrič 1984, 46–48). Omenjeni deklaraciji vključujeta samoodločbo, vendar predvsem kazalnike zunanje, in tako izražata boj za neodvisnost. Posledično podrobnejša obravnava in razčlenjevanje obeh nista potrebna za namen te magistrske naloge.

---

⁴⁶ Pariška listina za novo Evropo – *Charter of Paris for a New Europe*, sprejeta na vrhu Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi, Pariz, 19. – 21. november 1990.

3 KAZALNIKI NOTRANJE SAMOODLOČBE V MEDNARODNEM PRAVU

Prispevek notranje samoodločbe lahko povzamemo tudi kot opomin, da kazalniki samoodločbe pripadajo pripadnikom določenega že suverenega in neodvisnega ozemlja. Vendar je ob tem potrebno razumeti te posamezne kazalnike in osnovne sestavine pravice do notranje samoodločbe.

3.1 NOTRANJA EKONOMSKA SAMOODLOČBA

Ekonomski vidik pravice narodov do samoodločbe je po končanem obdobju politične dekolonizacije stopil v ospredje. V mednarodni skupnosti lahko še vedno zaznamo številne primere podrejanja in dominacije z ekonomskimi sredstvi v obliki gospodarske odvisnosti in neenakopravnosti (Petrič 1984, 96–97).

Avtorji v večini izpostavljajo ekonomsko samoodločbo kot boj posamezne države za neodvisnost od drugih držav, tako pri mednarodni trgovini, pri vprašanjih poljedelstva in samooskrbe, pri razpolaganju z energijo in drugimi surovinami, znanostjo in tehnologijo ter nadzorom nad lastnim industrijskim razvojem, kar se še vedno izraža pri nekaterih nekdanjih kolonialnih ozemljih (Petrič 1984, 96–101; Cassese 1995, 99–100; Summers 2007, 366–372). Zagotavljanje gospodarske enakopravnosti in neodvisnosti pa je predpogoj za zagotavljanje politične neodvisnosti vsake države in vsakega naroda (Petrič 1984, 97). Kot navajata oba pakta, »/.../ vsi narodi svobodno razpolagajo s svojimi naravnimi bogastvi in viri, kar pa ne sme biti v škodo obveznostim, ki izvirajo iz mednarodnega ekonomskega sodelovanja, ki temelji na načelu vzajemne koristi in na mednarodnem pravu. Noben narod ne sme biti v nobenem primeru prikrajšan za svoja lastna sredstva za obstoj« (1. (2.) člen).⁴⁷

Pravica narodov do svobodnega zagotavljanja lastnega ekonomskega razvoja je med drugim opredeljena tudi v Deklaraciji sedmih načel, Resoluciji 3171 (XXVIII) o trajni suverenosti nad naravnimi viri,⁴⁸ v Deklaraciji o ustanovitvi novega mednarodnega gospodarskega reda⁴⁹ in v **Listini o ekonomskih pravicah in dolžnostih držav**. Slednja opredeljuje, da ima »/.../ vsaka država suvereno in neodtujljivo pravico do izbire lastnega gospodarskega sistema kot tudi političnega, socialnega in kulturnega sistema v skladu z voljo ljudi, brez zunanje vmešavanja, prisile ali grožnje v kakršnikoli obliki«.⁵⁰ Tako lahko notranjo ekonomsko samoodločbo

⁴⁷ 2. del 1. člena MPDPP in MPESKP.

⁴⁸ Resolucija Generalne skupščine OZN 3171 (XXVIII), *Permanent sovereignty over natural resources*.

⁴⁹ Deklaracija o ustanovitvi novega mednarodnega gospodarskega reda – *Declaration on the Establishment of a New International Economic Order*. 1974. 3201 (S-VI), sprejeta 1. maja.

⁵⁰ Listina o ekonomskih pravicah in dolžnostih držav – *Charter of Economic Rights and Duties of States*. 1974. Resolucija Generalne skupščine 3281 (XXIX), sprejeta 12. decembra.

opredelimo kot svobodno zagotavljanje gospodarskega razvoja vsem pripadnikom določenega ozemlja (v listini kot poudarek na vzpostavitvi ekonomskega sistema v skladu z voljo vseh ljudi), del ekonomske samoodločbe pa pomeni tudi svobodno razpolaganje z naravnimi viri in bogastvom (Barten 2015, 255).⁵¹

Ob tem je potrebno izpostaviti tudi vez med ekonomsko samoodločbo in zagotavljanjem enakopravnega razvoja vsem narodom, odvisnim ali suverenim in neodvisnim. V preambuli MPESKP in MPDPP je opredeljeno, »/.../ da je po Splošni deklaraciji človekovih pravic mogoče doseči ideal svobodnega človeškega bitja, ki uživa državljanske in politične svoboščine in je prosto strahu in revščine le tedaj, ko so ustvarjeni pogoji, ki omogočajo vsakomur, da uživa svoje ekonomske, socialne in kulturne ter svoje državljanske in politične pravice«. ⁵² Slednje pa se jasno povezuje z osnovnimi kazalniki pravice do notranje samoodločbe o svobodni izbiri ekonomskega razvoja ter ekonomskih institucij in ponotranjenju tistih pravic, ki utrjujejo samostojnost rasnih, narodnostnih, etničnih ali jezikovnih manjšin.

3.2 NOTRANJA POLITIČNA SAMOODLOČBA

Vsebina preambule MPESKP in MPDPP pa se tako navezuje tudi na opredeljevanje pravice do notranje politične samoodločbe, ki pomeni svobodno opredeljevanje političnega statusa. Primeri le-tega opredeljujejo pravico do učinkovitega udeleževanja v javnih zadevah in možnost lokalnega ali avtonomnega administrativnega upravljanja, ki vključuje pravico do izražanja, ohranjanja in razvoja identitete. Pri tem pa udeleževanje ne vključuje zgolj tistega v ožjem pomenu političnih zadev (kot v primeru volitev), temveč prav tako aktivno udeleževanje v državnih in mednarodnih vladnih in nevladnih organizacijah ter možnost izvajanja lastne avtonomne, federativne ali decentralizirane administracije (Barten 2015, 254–255). Slednje pa lahko, kot opredeljuje Senaratne (2013, 306), označimo kot uveljavljanje pravice do smiselne ga političnega sodelovanja.

Vsebina **Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije**,⁵³ sprejete leta 1965, neposredno ne opredeljuje pravice do samoodločbe, kljub temu pa vsebuje pomembne kazalnike notranje samoodločbe. Ta med drugim v svojem 5. členu opredeljuje, da »/.../se

---

⁵¹ Barten (2015, 256) med drugim opredeljuje notranjo ekonomsko samoodločbo kot pravico do dostojnega življenjskega standarda, izobraževanja v lastnem jeziku, do dostopa do izobraževalnih, kulturnih in verskih institucij, organizacij ter združenj in enakopravnega udeleževanja vseh v procesu gospodarskega razvoja v posamezni državi.

⁵² Preambula MPESKP in MPDPP.

⁵³ Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije – *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, podpisana 21. decembra 1965, v veljavi od 4. januarja 1969.

države pogodbenice obvežejo prepovedati in odpraviti rasno diskriminacijo v vseh njenih oblikah in zagotoviti vsakomur ne glede na raso, barvo kože, narodno ali etnično poreklo, pravico do enakosti pred zakoni /.../«⁵⁴ in nadaljuje, da gre med drugim za uživanje »političnih pravic, zlasti pravice udeležiti se volitev – se pravi voliti in biti voljen – in to na podlagi splošne in enake volilne pravice, sodelovati v vladnih organih ter pri urejanju javnih zadev na katerikoli ravni in imeti enake možnosti za namestitve v javnih službah« (5. c člen),⁵⁵ v 5. (d) členu opredeljuje še druge državljanske pravice, gospodarske, socialne in kulturne pravice pa opredeli v 5. (e) členu.

Da je omenjeno pokazatelj kazalnikov notranje samoodločbe, pa nakazuje tudi splošno priporočilo Odbora Združenih narodov za odpravo rasne diskriminacije (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination*) iz leta 1966.⁵⁶ Ta je v svojem priporočilu izpostavil dva vidika samoodločbe, zunanega in notranjega. Slednjega je v 4. členu opredelil kot »/.../pravico vseh ljudi, da si svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj brez zunanega vmešavanja. To lahko povežemo s pravico vsakega državljana, da sodeluje pri upravljanju javnih zadev na katerikoli ravni, kot je navedeno v 5. (c) členu Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije /.../«.⁵⁷ Omenjeno pa izraža pomembno prelomnico, saj Odbor Združenih narodov za odpravo rasne diskriminacije predstavlja nadzorni organ, ki ga sestavlja 18 neodvisnih izvedencev, ki periodično preverjajo uresničevanje Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije s strani držav pogodbenic.⁵⁸

Pomen svobodnega oblikovanja političnega statusa ali političnega režima pa prav tako jasno opredeljuje Helsinška sklepna listina. Ta s svojo vsebino, da imajo »/.../ vsi narodi vedno pravico, da svobodno odločajo, kadarkoli in kakorkoli, svoj notranji in zunanji politični status«,⁵⁹ postavi tako ločnico med notranjo in zunanjo samoodločbo, kot tudi notranjo samoodločbo jasno opredeli s kriterijem zagotavljanja svobodnega določanja političnega statusa (Senaratne 2013, 310–312).

---

⁵⁴ Prav tam.

⁵⁵ Prav tam.

⁵⁶ Splošno priporočilo Odbora Združenih narodov za odpravo rasne diskriminacije – *Committee on the Elimination of Racial Discrimination, General Recommendation 21*. 1996. The right to self-determination. 44. seja, A/51/18, aneks VIII/125.

⁵⁷ Prav tam.

⁵⁸ Poročilo o obravnavi združenega osmega do enajstega periodičnega poročila RS o uresničevanju določil Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije na 88. zasedanju Odbora Združenih narodov za odpravo rasne diskriminacije, Ženeva, 1. in 2. december 2015.

⁵⁹ 8. načelo Helsinške sklepne listine.

3.3 NOTRANJA SOCIALNA SAMOODLOČBA

Socialne pravice so v enakem razmerju s pravico narodov do samoodločbe, kot je to pri državljskih in političnih pravicah človeka (Petrič 1984, 104), prav tako pa je potrebno upoštevati medsebojno povezanost med ekonomskim razvojem in zagotavljanjem kulturnega razvoja, kjer prvi omogoča nemoten razvoj slednjega (Cristescu 1981, 93–94).

Deklaracija o socialnem napredku in razvoju navaja, da imajo »vsi narodi in vsi ljudje, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, narodnost, etnično poreklo, družinski ali socialni status ali politično in drugo prepričanje, pravico do dostojnega življenja in svobode ter da uživajo plodove socialnega napredka, h kateremu lahko sami tudi prispevajo« (1. člen).⁶⁰ S tem deklaracija izpostavi pomen sodelovanja vsakega posameznika, saj družba lahko napreduje zgolj ob aktivnem sodelovanju vseh njenih članov. Socialni razvoj pa tako mora temeljiti na socialni pravičnosti za vse (Cristescu 1981, 95).

Na pomen spoštovanja človekovih pravic vseh ljudi, kot predpogoj za družbeni napredek pa poudarja tudi 2. člen Deklaracije o socialnem napredku in razvoju, ki opredeljuje, da

*/m/orata družbeni napredek in razvoj temeljiti na spoštovanju dostojanstva in vrednosti vsakega posameznika in morata zagotavljati spodbujanje človekovih pravic, socialne pravičnosti, kar zahteva: takojšnjo in končno odpravo vseh oblik neenakosti, izkoriščanja narodov in posameznikov, kolonializma in rasizma, vključno z nacizmom in apartheidom /.../ ter priznanje in učinkovito izvajanje državljskih in političnih pravic, kot tudi ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic brez diskriminacije.*⁶¹

Slednje nam kaže na pomen in primarno nalogo držav in mednarodnih organizacij, da iz družbenega življenja izločijo vse ovire za socialni napredek (Cristescu 1981, 95). Ob tem je potrebno vzeti v obzir, da je bila deklaracija sprejeta v obdobju dekolonizacije, vsebina pa se tako jasno navezuje na države, ki so se borile za svojo neodvisnost in suverenost.⁶² Zgolj države, ki so že dosegle svojo popolno neodvisnost, lahko nemoteno oblikujejo in spodbujajo svoj socialni razvoj, tako je ozemeljska celovitost eden izmed ključnih predpogojev za nemoten razvoj države (Cristescu 1981, 56). Kljub temu pa ne gre zanemariti pomembnih komponent Deklaracije o socialnem napredku in razvoju, ki spodbujajo dostojanstvo in socialni razvoj za vsakega posameznika ter vse pripadnike diskriminiranih skupin.

---

⁶⁰ Deklaracija o socialnem napredku in razvoju – *Declaration on Social Progress and Development*. 1969. Sprejeta z resolucijo Generalne Skupščine OZN 2542 (XXIV) 11. decembra.

⁶¹ 2. člen Deklaracije o socialnem napredku in razvoju.

⁶² Deklaracija v 3. členu podaja predpogoje za nemoteno uveljavljanje socialnega napredka in razvoja: pravica narodov do samoodločbe; načelo nevmešavanja; suverenost in ozemeljska celovitost; suverenost vsakega naroda nad naravnimi viri; svoboda vsakega naroda, da določi svoj socialni razvoj in prioritete; sodelovanje med državami.

3.4 NOTRANJA KULTURNA SAMOODLOČBA

Kot navaja Petrič (1984, 102–103), je komponenta pravice vsakega naroda do samoodločbe tudi pravica, da sam določa in usmerja svoj kulturni razvoj in ureditev. Slednje vključuje ohranjanje in razvijanje lastne kulture in ohranjanje lastnega jezika, kar je neločljivo povezano s pravico posameznika do izobrazbe v lastnem jeziku. Ob tem avtor izpostavlja pomen kulturnega vidika samoodločbe za narodne in druge manjšine z ohranjanjem lastne identitete, kar ni mogoče zanikati nobeni skupnosti z lastno kulturno identiteto. Tako navaja, da

*/z/*agotovljena kulturna samoodločba in na njeni osnovi zagotovljeno ohranjanje samobitnosti, utegne ob zagotavljeni politični, gospodarski in socialni enakopravnosti, biti tisto, kar bo preprečevalo, da bi se 'kulturno prebujanje' številnih skupin sprevrlo v porajanje nacionalizma, v zahtevo po odcepitvi, v drobljenje obstoječih držav, z vsemi posledicami za mir in varnost v svetu, pa tudi za razvoj in družbeni napredek (Petrič 1984, 103).

Kulturne pravice so tako opredeljene s 1. členom MPDPP in MPESKP, v Deklaraciji o odpravi kolonializma, Deklaraciji sedmih načel, v Deklaraciji GSZN o ohranjanju in razvoju kulturnih vrednosti⁶³ in v **Deklaraciji o načelih mednarodnega kulturnega sodelovanja Organizacije Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo**.⁶⁴ Slednja v 1. členu opredeljuje, da je potrebno vsaki kulturi priznati njeno dostojanstvo in vrednost ter jo spoštovati in ohranjati. Vsak narod ima pravico in dolžnost razvijati svojo kulturo.⁶⁵ Kulturne pravice pa prav tako izpostavlja SDČP.

Cristescu (1981, 113–115) izpostavlja, da je bil koncept kulturnih pravic v 80. letih relativno nov, saj je ta v preteklosti spadal pod okrilje razprav o individualnih političnih pravicah, verskih svoboščinah ali pravicah do svobodnega mišljenja in izražanja. Formuliranju koncepta kulturnih pravic je tako sledilo oblikovanje koncepta ekonomskih pravic. Prav razvoj sodobne družbe in mednarodni dogodki, ki so, kot je izpostavljeno v poglavju o mednarodnopravnem razvoju pravice do notranje samoodločbe, vplivali na kodifikacijo, implementacijo in interpretacijo načel mednarodnega prava, so ključno vplivali tudi na postavitev klasičnih človekovih pravic v popolnoma nov kontekst. Tako tudi kulturna samoodločba povezuje številne aspekte, njena implementacija pa zagotavlja ohranjanje identitete, enakopravnosti in spoštovanja temeljnih človekovih pravic (prav tam).

---

⁶³ Resolucija Generalne skupščine OZN 3148 (XXVIII) – *Preservation and Further Development of Cultural Values*. 1974, sprejeta 14. decembra.

⁶⁴ Deklaracija o načelih mednarodnega kulturnega sodelovanja, UNESCO – *Declaration of the Principles of International Cultural Cooperation, UNESCO*. Resolucija Generalne skupščine 3148 (XXVIII), sprejeta 4. novembra 1966.

⁶⁵ Prav tam.

3.5 KAZALNIKI NOTRANJE SAMOODLOČBE V PRAKSI

Vprašanja o implementaciji posameznih opredeljenih kazalnikov notranje samoodločbe iz prejšnjega poglavja (možnost uporabe lastnega jezika, izobraževanje, enakopraven dostop do konkurenčnih delovnih mest in socialnih storitev, ozemlja, naravnih virov in oblikovanje lokalne samouprave) so lahko razrešena na različne načine. Smiselne zahteve so tako lahko izpolnjene z odzivno vlado, ki se želi izogniti etničnim ali regionalnim napetostim na svojem ozemlju. V primeru, da se konflikti ne razširijo v pretirano in krvavo nasilje, lahko različne oblike administrativne decentralizacije ponudijo rešitve na pritožbe o geografski, ekonomski ali socialni marginalizaciji in izključnosti (Hannum 1996, 468–469).

Kot je razvidno iz prejšnjega poglavja, mednarodno pravo izven okvirja procesa dekolonizacije ni odobrilo zahtev po odcepitvi. Tako lahko še danes zasledimo številne zahteve po odcepitvi in neodvisnosti, ki se sprevržejo v krute in krave boje. Ob tem se te zahteve redko razrešijo po mirni in demokratični poti. Po zaključenem procesu dekolonizacije, pa vse do razpada Jugoslavije, Sovjetske zveze in Češkoslovaške, z izjemo Vzhodnega Timorja, ni mogoče zaslediti primerov samoodločbe. Še danes pa lahko zasledimo številne primere zunanje nadvlade ali okupacije ter zahtev po oblikovanju neodvisnih držav. V želji po zagotavljanju in promociji varnosti in miru je tako potrebno poiskati rešitve za te primere z demokratično tranzicijo in demokratičnimi rešitvami. Posledično je potrebno realizirati kazalnike notranje samoodločbe kot alternativo zunanji samoodločbi, kar je lahko del strategije reševanja konfliktov (Shikova 2016, 239–240). Slednje je prišlo do izraza tudi v primeru Ålandskih otokov, ki bo kot primer dobre prakse in za namen te magistrske naloge predstavljen prvi.

4.5.1 Primer avtonomije Ålandskih otokov

Avtonomija Ålandskih otokov je bila potrjena leta 1921, kot odgovor na spor med Švedsko in Finsko. Vprašanje Ålandskih otokov pa se je v mednarodni skupnosti pojavilo že leta 1917, pred osamosvojitvijo Finske, ko so Ålandski otoki kot pomemben strateški arhipelag skupaj s finskimi provincami še pripadali ruskemu imperiju (Kawahara 2015, 3–4). Vprašanje statusa Ålandskih otokov je bilo kasneje že izpostavljeno na Pariški mirovni konferenci leta 1919 in je po oblikovanju Zakona o samoupravi Ålandskih otokov s strani Finske, s katerim so ti pridobili lastno zakonodajno avtonomijo, prešlo pod okrilje DN (Suksi 2013, 62–63).⁶⁶ Ta primer izraža pomembne okoliščine, pod katerimi je mednarodna skupnost interpretirala načelo samoodločbe

---

⁶⁶ Švedska je pred DN zahtevala, da se vprašanje statusa Ålandskih otokov prepusti njihovim prebivalcem, ki bi o svoji usodi odločali s plebiscitom, komisija poročevalcev (kot oblikovano telo DN) pa je po analizi primera predlagala, da ozemlje pripada Finski (Suksi 2013, 64).

v obdobju DN (slednje lahko danes interpretiramo s kazalniki notranje samoodločbe) ter pod kakšnimi pogoji je bilo le-to implementirano kot orodje za reševanje sporov (Kawahara 2015, 3–4).

Vendar bo za namen te magistrske naloge izpostavljen predvsem proces reševanja vprašanja Ålandskih otokov do oblikovanja Zakona o avtonomiji Ålandskih otokov s strani Finske leta 1920 ter vloga DN kot tretje strani pri reševanju omenjenega vprašanja. Slednje lahko v določenem obsegu predstavlja primer dobre prakse reševanja ozemeljskih sporov, ki vključujejo vprašanja suverenosti in ozemeljske celovitosti, v povezavi s predpogojem o jasno opredeljenih človekovih pravicah pripadnikov zgolj enega dela naroda – v tem primeru, prebivalcev Ålandskih otokov.

DN je v postopku odločanja o statusu in usodi Ålandskih otokov oblikoval dve komisiji – komisijo pravnikov in preiskovalno komisijo. Poročilo komisije pravnikov je bilo zasnovano na prepričanju, da mora obstajati tretja pot poleg oblikovanja lastne, neodvisne države na eni strani ali priključitve določenega ozemlja drugi neodvisni, suvereni državi na drugi strani. V delu poročila o samoodločbi, ki se uporablja v *de facto* razmerah, ta navaja, da je načelo priznavanja pravice narodov, da določijo lastno politično usodo, lahko implementirano na različne načine:

/.../ načelo mora biti usklajeno z zaščito manjšin, z namenom zagotoviti določeni nacionalni skupini ohranjanje in svobodni razvoj socialnih, etničnih ali verskih karakteristik /.../ Pod takšnimi pogoji se zdi potrebna rešitev v obliki kompromisa, ki temelji na obsežni podelitvi svoboščin manjšinam v okviru mednarodnega pravnega koncepta ter je lahko narekovana z interesi miru.⁶⁷

Poročilo pa prav tako navaja, da lahko »težnje zgolj enega dela naroda, ki temelji na tradiciji, skupnemu jeziku ali civilizaciji, povzročijo učinke, ki jih je potrebno upoštevati ob interesih notranjega in zunanjega miru narodov«.⁶⁸ Iz omenjenega je razvidno ravnovesje med samoodločbo in manjšinskimi pravicami, v tem primeru pa sta samoodločba in manjšinske pravice imela prepoznan skupni cilj zagotavljanja svobodnega izražanja socialnih, etničnih in verskih karakteristik naroda. Summers (2007, 280–281) izpostavlja, da sta bila samoodločba in zagotavljanje manjšinskih pravic tako zgolj drugačni metodi doseganja tega cilja.

---

⁶⁷ Poročilo mednarodnega komiteja pravnikov z zaupanjem Društva narodov o posvetovalnem mnenju o pravnih vidikih vprašanja Ålandskih otokov – *Report of the International Committee of Jurists entrusted by the Council of the League of Nations with the task of giving an advisory opinion upon the legal aspects of the Aaland Islands question*. Društvo narodov, oktober 1920.

⁶⁸ Prav tam.

Poročilo druge oblikovane komisije – preiskovalne komisije pa je neodvisnost Ålandskih otokov zavrnilo na podlagi nezadostnih virov za vzdrževanje notranje administracije ter vzpostavljanja in ohranjanja vezi z zunanjimi akterji. Problem samoohranitve pa je bil tako rešen z avtonomno ureditvijo. Svet DN je po dodatnem predlogu preiskovalne komisije predlagal, da Finska obdrži suverenost nad otoki, vendar pod pogoji zaščite kulture in jezika otoških prebivalcev. Zakon o avtonomiji je Finska sprejela 7. maja 1920 in s tem implementirala številne ukrepe v izobraževalnem sistemu, o premoženjskih pravicah in migracijah prebivalcev otokov (Summers 2007, 292–293).

Sporazum med Finsko in Švedsko, podpisan 24. junija 1921, je tako potrdil obstoječo avtonomijo otokov kot samoupravnega ozemlja z lastnimi vzvodi oblikovanja zakonov znotraj centralizirane oblasti na Finskem. Zakon o avtonomiji Ålandskih otokov je bil najprej dopolnjen leta 1922 z zahtevanimi jamstvi v obliki Avtonomnega statuta Ålandskih otokov, nato leta 1951 na zahtevo Sovjetske zveze in leta 1991 v luči priključitvenega procesa Finske EU (Suksi 2013, 66–72).

Reševanje vprašanja statusa Ålandskih otokov je tako zavzemalo vprašanje suverenosti – katera država bo prevzela suverenost nad otoki in kdo bo o tem odločal: z mirnimi vzvodi DN ali Finska in Švedska z vojaškimi vzvodi. Ta je bil tako rešen po mirni poti, oblikovana pa je bila avtonomija pod finsko suverenostjo. Oblikovanje avtonomije je vključevalo tako transformacijo zakonodajnega procesa odločanja v finskem parlamentu in kasneje z vprašanji prenosa suverenosti na EU. Slednje lahko poimenujemo decentralizacija notranje suverenosti Finske (Suksi 2013, 86–88). Ålandski otoki pa predstavljajo primer mirnega reševanja vprašanja suverenosti, zagotavljanja človekovih pravic, oblikovanja avtonomije in znotraj tega kazalnikov notranje samoodločbe. Njihov položaj pa je pravno opredeljen tako z Zakonom o avtonomiji kot tudi s finsko ustavo.⁶⁹

Ko govorimo o kazalnikih notranje samoodločbe in njihovi implementaciji, moramo upoštevati, da notranji aspekt ne vključuje zgolj zunanjega konteksta z namenom ohranjanja neodvisnih držav, temveč notranji kontekst zaščite samorealizacije določene skupnosti znotraj obstoječe države. Ob tem je potrebno vzeti v obzir številne karakteristike notranje samoodločbe, od delitve moči in s tem promocije in zaščite posameznih identitet, do gospodarskih odnosov, oblikovanja skupnih in ločenih institucij ter implementacije novih zakonov ter samoupravnega

---

⁶⁹ Ustava Republike Finske – *The Constitution of Finland*. Ministry of Justice, Finland, 11. junij 1999 (2. odstavek 25. člena opredeljuje pravico do lastnega predstavnika Ålandskih otokov v finskem parlamentu, 75. člen opredeljuje posebno ureditev Ålandskih otokov in 120. člen posebni status Ålandskih otokov).

sistema. Ob tem je prav tako potrebno upoštevati politično okolje v posamezni državi, ki vpliva na novo pravno ureditev, in posledično sprejeti zadostne in nujno potrebne ukrepe (Shikova 2016, 239–240). Omenjeno pa se izraža tudi v naslednjem primeru.

3.5.2 Quebec

Vrhovno sodišče v Kanadi pa je že v okviru reševanja vprašanja avtonomije v decentralizirani federaciji neposredno prepoznalo razlike med notranjimi in zunanjimi kazalniki samoodločbe. Simeon in Turgeon (2013, 32) navajata, da znotraj tega okvirja Quebec predstavlja primer oblikovanja federalnih institucij za reševanje konflikta v razdeljeni ali multikulturni družbi.

Skozi zgodovino so se položaj Kanade, njeno ustavno pravo in posledično položaj province Quebec oblikovali v luči osamosvajanja izpod kolonialne oblasti britanskega imperija. Iz kolonialnega obdobja pa so v Kanadi še dandanes prisotni tudi ostanki francoske kolonialne oblasti, med drugim v obliki francoske manjšine, ki predstavlja 80 % francosko govorečih prebivalcev v provinci Quebec (Cassese 1995, 248). Po prevladi britanskega imperija se je ta že v 18. stoletju soočal z vprašanjem pravnega in socialnega položaja francosko govorečih manjšin.⁷⁰

Kanada, ki je bila do leta 1867 razdeljena na Zgornjo Kanado (britansko) in Spodnjo Kanado (francosko), je z Zakonom o britanski Severni Ameriki (*British North America Act* – BNA), ki sedaj predstavlja ustavni zakon, postala neodvisna država in se je do leta 1920 izoblikovala v federativno državo. BNA pa je prav tako opredelil položaj in pristojnosti province Quebec znotraj federativne ureditve Kanade. Kljub temu so se z nacionalističnimi idejami in oblikovanimi strankami v provinci Quebec začele oblikovati vse glasnejše zahteve po večji enakopravnosti in tudi neodvisnosti. Slednje je privedlo do dveh referendumov, prvega leta 1980 in drugega leta 1995 (Simeon in Turgeon 2013, 34–44).⁷¹

Za namen magistrske naloge bom podrobneje analizirala dogajanje ob drugem referendumu, ki je privedel tudi do zgoraj omenjene odločitve kanadskega vrhovnega sodišča in opredelitve notranje samoodločbe.

---

⁷⁰ Britanski imperij je frankofonsko skupnost priznal že z zakonom o oblikovanju učinkovitejših zagotovil vladi province Quebec v Severni Ameriki leta 1774 (*The Quebec Act of 1774*), ki je opredeljeval odnos med prebivalci Quebeca in britansko krono (Simeon in Turgeon 2013, 34).

⁷¹ V drugi polovici 20. stoletja so se oblasti v provinci Quebec prizadevale za večjo avtonomijo. S t. i. mirno revolucijo so zahtevali večje sodelovanje pri gospodarskih in poslovnih odločitvah province, med letoma 1960 in 1970 pa je sledilo prizadevanje za povečanje enakopravnosti francoskega jezika z angleškim v industrijskem, gospodarskem, šolskem in pravnem sistemu, kar je privedlo do tega, da je bil leta 1974 francoski jezik priznan kot uradni jezik province Quebec (Cassese 1995, 248).

Rezultat drugega referenduma o razglasitvi suverenosti province Quebec je bil zavržen z 50,58 % glasov proti. Septembra 1996 pa so bila pred kanadsko vrhovno sodišče predložena tri vprašanja o pravnem položaju poskusov odcepitve province Quebec (Summers 2007, 294). Za namen te analize je pomembno drugo vprašanje, ki je bilo oblikovano: »Ali mednarodno pravo dodeljuje institucijam (državnemu zboru ali vladi) province Quebec pravico za izvršitev enostranske odcepitve in ali obstaja pravica do samoodločbe v mednarodnem pravu, ki to vključuje?«⁷²

Vrhovno sodišče je pri opredeljevanju odgovora oblikovalo ravnovesje med samoodločbo ter ozemeljsko celovitostjo in opredelilo, da »mednarodno pravo predpostavlja, da je samoodločba izvršena s strani narodov v okviru obstoječih suverenih držav in v skladu z ohranjanjem ozemeljske celovitosti teh držav«.⁷³ Temu pa je sledila opredelitev razmerja med notranjimi in zunanji kazalniki pravice do samoodločbe. Sodišče je tako navedlo, da

/p/riznani viri mednarodnega prava opredeljujejo, da je pravica do samoodločbe narodov običajno izpolnjena preko notranje samoodločbe – doseganje političnega, ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja naroda, v okviru obstoječe države. Pravica do zunanje samoodločbe /.../ se pojavi le v najbolj skrajnih primerih in tudi takrat pod točno določenimi pogoji.⁷⁴

Sodišče je prav tako opredelilo pogoje za razglasitev zunanje samoodločbe, ki pa jih provinca Quebec ni izpolnjevala.⁷⁵ Sodišče je jasno navedlo, da prebivalcem province Quebec ni zavržen dostop do vlade, saj ti zasedajo pomembne položaje znotraj vrhovnih institucij v Kanadi. Prebivalci province prav tako svobodno sprejemajo politične odločitve in svobodno sledijo gospodarskemu, socialnemu in kulturnemu razvoju znotraj Quebeca, v Kanadi in po svetu. Mnenje sodišča prav tako izpostavlja, da je prebivalstvo Quebeca enakopravno zastopano v zakonodajnih, izvršilnih in sodnih institucijah (136. odstavek).⁷⁶

Prav načelo samoodločbe znotraj notranje ureditve in s smiselnim dostopom do vlade, kar temelji na enakopravnosti in nediskriminaciji, pa kaže na karakteristike ozemeljske avtonomije (Åkermark 2013, 8). Sodišče je tako večkrat izpostavilo pomen spoštovanja individualnih pravic kot tudi manjšinskih pravic, demokracije v posameznih provincah ter v celotni državi in

---

⁷² Vrhovno sodišče Kanade – *Supreme Court of Canada*. 1998. Reference re-secession of Quebec, številka 25506.

⁷³ Prav tam, 122. odstavek.

⁷⁴ Prav tam, 126. odstavek.

⁷⁵ Sodišče je v 131. odstavku navedlo, da si zgolj narodi pod kolonialnimi oblastmi in tujo okupacijo lahko izberejo ali obnovijo neodvisnost. Zunanjo samoodločbo je sodišče, v primerih podrejenosti, dominacije in izkoriščanja naroda s strani tuje oblasti izven kolonialnih okvirjev, opredelilo s pogoji, navedenimi v Pariški deklaraciji. Kot tretji kriterij za zunanjo samoodločbo pa je sodišče opredelilo okoliščine, pod katerimi je narodu onemogočeno smiselno izvrševanje pravice do notranje samoodločbe.

⁷⁶ Prav tam, 136. odstavek.

načelo federalizma in ustavnosti. Slednje je bilo ovrednoteno na temeljih 150 letne (politične) zgodovine in kanadskega ustavnega sistema. Demokracija pa je bila opredeljena kot promocija samouprave ob spoštovanju kulture in identitete posameznih skupin (32. odstavek).⁷⁷

3.5.3 Katalonija in španski primer samoupravnih skupnosti

Španija je sestavljena iz številnih etničnih skupin, vsaka od teh ima lasten jezik in kulturo (Hannun 1996, 263), in prav ozemeljska ureditev države s ozemeljskimi avtonomijami je ključno prispevala k demokratizaciji Španije (Shikova 2016, 254). Med španskimi avtonomnimi skupnostmi je Katalonija ena izmed najbolj naseljenih in etnično raznolikih regij v tej državi, ki ima izrazito dinamično in globalizirano gospodarstvo. Ob tem pa vključeno st Katalonije v tranzicijo Španije do sistema demokracije, v postopek sprejemanja ustave v drugi polovici sedemdesetih let in v razvoj *Estado de las Autonomias* kaže na zahteve te regije za večjo samoupravo oziroma avtonomijo, tako skozi zgodovino kot tudi še danes (Juberias 2013, 228–229).

Obravnavan primer ima tako dva namena, predstaviti sistem avtonomne ureditve Katalonije in hkrati predstaviti širši kontekst ustavnega sistema. Kljub temu da se je sistem avtonomne ureditve Katalonije, kot ga poznamo danes, začel oblikovati že leta 1913, pa bo v tem delu predstavljen predvsem proces oblikovanja samouprave Katalonije od leta 1978, ko je bila sprejeta tudi španska ustava, ki je v veljavi še danes in jasno opredeljuje status, pristojnosti in omejitve sistema samoupravnih skupnosti v državi.⁷⁸ »Prav decentralizacija političnih moči je eden izmed najpomembnejših doseženih ciljev španske ustave« (Castella 2007, 91). Kljub temu je potrebno vzeti v obzir, da ima katalonska avtonomija svoje korenine v večstoletni tradiciji samoupravljanja.⁷⁹

Razvoj avtonomnega sistema v Španiji po oblikovanju ustave lahko predstavimo skozi tri različna obdobja. Prvo obdobje, ki je bilo zaznamovano z razširitvijo okvirjev samoupravljanja na vse predele države, ki so želele doseči avtonomijo, je potekalo med leti 1979 in 1983. Drugo obdobje, ki se je pričelo leta 1992, je bilo zaznamovano z različnimi reformami, ki so izboljšale status in povečale moč avtonomnim skupnostim z manj moči. Slednje je privedlo do večje enotnosti v sistemu samoupravljanja. Tretje obdobje pa se je pričelo leta 2003 ter je bilo zaznamovano z neuspešnim poskusom poglobitve baskovske avtonomne skupnosti, kar je

---

⁷⁷ Prav tam, 32. odstavek.

⁷⁸ Ustava Španije – *Spain's constitution*. Sprejeta 6. decembra 1978.

⁷⁹ Juberias (2013, 229) navaja začetke avtonomne ureditve Katalonije, kot del španskega srednjeveškega kraljestva že leta 1462.

privedlo do številnih stranskih učinkov in na novo oblikovanih statutov o avtonomiji, tudi v Kataloniji (Juberias 2013, 237–238).

Drugi člen ustave navaja, da »/u/stava temelji na neločljivi enotnosti španskega naroda, skupni in nedeljivi domovini vseh Špancev; priznava in zagotavlja pravico do samouprave vsem narodnostim in regijam, ki jo sestavljajo, in solidarnost med njimi« (2. člen).⁸⁰ Na omenjeni člen pa se nanaša tudi osmi del ustave, o ozemeljski organizaciji države. Ta navaja, da »/.../zagotavlja država učinkovito implementacijo načel solidarnosti, ki so opredeljena v 2. členu ustave, z vzpostavljenim pravičnim in ustreznim gospodarskim ravnotežjem med različnimi predeli španskega ozemlja /.../« in nadaljuje, da »/r/azlike med statuti različnih samoupravnih skupnosti v nobenem primeru ne predstavljajo gospodarskih ali socialnih privilegijev« (1. in 2. del 138. člena).⁸¹ Tretji člen ustave, ki opredeljuje, da je uradni jezik v državi kastiljščina, pa v drugem delu pravi, da so »/d/rugi španski jeziki tudi uradni v posameznih samoupravnih skupnostih v skladu s svojim statusom« (3. člen).⁸² Ustava torej ne opredeljuje, kateri so ti posamezni jeziki. S 147. členom pa ustava opredeljuje avtonomne statute kot podlago institucionalnim pravilom vsake samoupravne skupnosti, z 148. členom pa njihove pristojnosti.⁸³ Ustava v svojem 143.1. členu prav tako opredeljuje, katera ozemlja lahko postanejo avtonomna in v 143.2., 144., in 151. členu mehanizme za njihov razvoj.

Slednje izraža pomemben dosežek španske države, tako v političnem kot tudi zakonodajnem smislu. V zadnjih 25 letih so se regionalni samoupravni sistemi razširili, centralizirana država pa je uspela doseči sistem avtonomne države z izrazito decentraliziranim sistemom. Trenutno je v Španiji 17 samoupravnih skupnosti in dve avtonomni mesti v severni Afriki (Castella 2007, 91–92). Avtonomne skupnosti lahko priznavajo drugi uradni jezik ob kastiljščini (v primeru Katalonije je to katalonščina) in zahtevajo priznanje zgodovinskih pravic, prav tako lahko znotraj okvirjev ustave in državnih zakonov oblikujejo pravni sistem, vodijo nadzor nad infrastrukturo ter sestavijo svoje institucije. Katalonija ima svoj parlament, predsednika katalonske vlade, Svet, ki nadzira skladnost delovanja parlamenta z ustavo in avtonomnim statutom, varuha za človekove pravice in revizijski urad za finančni in gospodarski nadzor. Od leta 2010 Katalonija prav tako vpliva na izbiro sodnikov in tožilcev na državni ravni ter vodi neodvisni nadzorni organ nad javnimi in zasebnimi mediji. Katalonija, ki uživa največ

---

⁸⁰ Prav tam, 2. člen.

⁸¹ Prav tam, 138. člen.

⁸² Prav tam, 3. člen.

⁸³ Prav tam, 147. in 148. člen.

pristojnosti med avtonomnimi skupnostmi v Španiji, pa ima prav tako lastne policijske enote (Juberias 2013, 240–246).

Omenjeni primeri Ålandskih otokov, Quebeca in španski primer avtonomnih skupnosti se med seboj očitno razlikujejo in niso bili predstavljeni z namenom iskanja neposrednih paralel in podobnosti. A kljub temu izražajo pomembna dejstva. Obravnavani primeri kažejo na visoko raven demokratičnih razprav in poskusov iskanja demokratičnih metod in mehanizmov za reševanje trivialnega vprašanja samoodločbe in neposrednih zahtev po zunanji samoodločbi. Ob tem ne zanikam, da so se kljub iskanju in celo doseganju demokratičnih rešitev poskusi po odcepitvi in iskanje za še več pravic znotraj posameznih obravnavanih primerov nadaljevali.

Prav na slednje kaže zadnji katalonski avtonomni statut, ki so ga Katalonci potrdili z referendumom leta 2006, posamezne dele le-tega pa je leta 2010 zavrnilo špansko ustavno sodišče. Nov statut je jasno zahteval še več avtonomnih pristojnosti, zahteve iz zadnjih petih let pa prav tako vse pogosteje kažejo na boj za zunanjo samoodločbo Katalonije (Juberias 2013, 249). Vendar kljub temu lahko obravnavani politični in zakonodajni procesi ter razprave znotraj vseh treh obravnavanih primerov kažejo pomemben vzgled drugim nestabilnim skupnostim, ki poskušajo zajeziti nasilne zahteve po odcepitvi.

Ob tem se zdi razumljivo, da učinek demokracije in demokratizacije na politično sestavo držav spodbuja več etničnih razprav in zahtev. Prav tako je razumljivo, da tudi dobro institucionalizirane države postavijo omejitve na določene zahteve. Vendar lahko v primeru, da država ni dobro institucionalizirana, navidezni sistem demokracije in večetnične zahteve povzročijo velike politične težave. Tako se lahko ob vsesplošnem zanikanju in neupoštevanju teh etničnih zahtev ter v pomanjkanju demokratičnih razprav v državnem prostoru kmalu razširi občutek izključenosti in nepravčnosti, ki lahko vodi do poskusa realizacije zahtev z vojaškimi dejanji. Demokracija lahko spodbudi etnične konflikte in razprave, a mora prav tako zagotoviti okvir za njihovo konstruktivno obravnavo (Shikova 2016, 262–263).

4 VPRAŠANJE KURDOV V TURČIJI IN PRAVICA DO NOTRANJE SAMOODLOČBE

4.1 KURDI V TURČIJI KOT NOSILCI PRAVICE DO NOTRANJE SAMOODLOČBE

Kurdi so plemensko ljudstvo s povezano a hkrati zelo raznoliko identiteto, ki izvira in visokogorskega predela Zagros v severozahodnem Iranu. Kurdi veljajo za največji narod na svetu brez lastne države ter četrti največji narod na Bližnjem vzhodu (za Arabci, Turki in Iranci), ocenjujejo, da naj bi jih bilo okoli 30 milijonov. Različni podatki navajajo drugačne odstotke Kurdov na turškem ozemlju in v regiji, Totten navaja, da je Kurdov med turško populacijo med 15 in 25 odstotkov. Točni podatki niso na voljo, saj turške oblasti zavračajo etnično klasifikacijo (Totten 2015, 4–5). Kurdi naj bi bili tako najštevilčnejši prav v Turčiji (po ocenah 15 milijonov), v Iranu naj bi bilo okoli sedem milijonov Kurdov, štiri milijoni v Iraku in en milijon v Siriji. Prav tako pa so prisotni v sosednjih državah, Armeniji, Gruziji in Azerbajdžanu ter v Evropi. Kot etnična skupina Kurdi nimajo enotnega jezika in si ne delijo enotne verske pripadnosti. V Turčiji jih največ govori jezik kurman, zgolj v manjših provincah govorijo jezik zaza, vendar so določene jezikovne karakteristike enake vsem dialektom. Glede verske pripadnosti so Kurdi v Turčiji večinsko del sunitske veje muslimanske vere (okoli 85 odstotkov), okoli 15 odstotkov pa je šiitov (Yildiz 2005, 4–6).

Kurdi izražajo lastno identiteto, vendar je v primerjavi z drugimi narodi v regiji njihova etnična enotnost šibka. Kurdi se v zgodovini niso nikoli združili z enotnim razlogom, celo posamezna kurdska plemena so se pogosto spopadala med seboj. Prav pomanjkanje nacionalne enotnosti je med drugim v preteklosti botrovalo k neuspešnemu boju za samoodločbo, neodvisno državo ali za priznanje enakopravnih pravic znotraj meja posameznih držav. Tako so bili Kurdi prisiljeni k razvoju, integraciji ali celo asimilaciji znotraj nadvse raznolikih držav regije (Turčija, Irak, Iran in Sirija). Med omenjenimi je bila Turčija najbolj demokratična, z največjo stopnjo svobode tiska in javnih razprav, vendar je vseeno jasno prepovedovala razprave o kurdskem vprašanju. Tako je bila Turčija izrazito represivna proti Kurdom, saj je zanikala njihov obstoj kot ločenega naroda ali manjšine znotraj njenih meja. Kljub temu pa so posamezni Kurdi, ki so sicer morali zanikati svojo zgodovinsko dediščino in se popolnoma asimilirati, postali del politične elite v državi in zasedali pomembne položaje. Prav tako je več milijonov Kurdov danes popolnoma asimiliranih v turško družbo (Fuller 1993, 109–111).

Posledično je pomembno izpostaviti, da termin 'Kurdi' opisuje heterogeno in izrazito raznoliko populacijo in ne unitarnega akterja s skupnimi cilji. Za Kurde v posameznih, zgoraj omenjenih državah, težko najdemo skupne značilnosti, pritiske ali zgolj želje po morebitnih ustavnih

spremembah, oblikovanju multikulturene družbe ali avtonomiji. Kljub temu pa ti v večini izražajo vsaj navidezno podporo etničnim politikam in oblikovanju multikulturene družbe (Kuzu 2016, 124–125).

Pri omenjanju skupnih značilnosti ali predpogojev, s katerimi lahko Kurde označimo za narod, pa ni dovolj zgolj analizirati skupne družbene ali kulturne identitete, temveč tudi značilnosti, po katerih se skupine med seboj razlikujejo; v primeru Turčije Kurdi v primerjavi z večinskim turškim narodom (Kuzu 2016, 126). Kurdi dosegajo kriterije naroda, ki bi mu bila lahko priznana pravica do samoodločbe. Imajo skupno zgodovino, etnično identiteto, karakteristike kulturne homogenosti, skupne jezikovne značilnosti ter ozemeljsko in gospodarsko povezanost. Prav tako so ti dandanes zastopani s strani številnih prokurdskih političnih strank ter predstavljajo manjšino v primerjavi z etnično večino narodnih Turkov v Turčiji (Vezbergaite 2015, 8). Ob tem pa je razumljivo, da dandanes Kurdi v Turčiji ne izražajo enotnosti glede etničnih vprašanj, saj so turške oblasti od konca prve svetovne vojne načrtno izpodrivale narodno zavest vseh Kurdov na turškem ozemlju in s politiko asimilacije poskušale uničiti karakteristike, ki bi lahko v večji meri prišle do izraza v enotnem boju za notranjo (priznanje človekovih pravic, manjšinskih pravic, oblikovanje ozemeljske avtonomije ali federativne oblike države) ali celo za zunanjo samoodločbo.

Federalna ureditev, prenos oblasti, ozemeljska avtonomija ali oblikovan režim manjšinskih pravic se zdijo legitimne zahteve Kurdov v Turčiji. Omenjeni kazalniki notranje samoodločbe bi tako lahko predstavljali ključ do uspešnega reševanja konfliktov, povezanih s kurdskim vprašanjem v Turčiji. Zdi pa se, da kakršnakoli samoodločba Kurdov ogroža enotnost turškega naroda, opredeljenega z ustavnim pravom turške države. Ta ne zagotavlja možnosti etnične identifikacije znotraj državnih meja (Vezbergaite 2015, 5–7).

4.2 ZGODOVINSKE KARAKTERISTIKE ETNIČNEGA IN POLITIČNEGA KONFLIKTA MED KURDI IN TURŠKIMI OBLASTMI

Pomen 14 točk Woodrowa Wilsona je bil podrobneje opredeljen v drugem poglavju, treba pa je izpostaviti tudi 12. točko, v kateri je ameriški predsednik opredelil pomen varnega procesa samoodločbe za Osmansko cesarstvo in zagotovitve nesporne varnosti in absolutno nemoteno možnost avtonomnega razvoja pripadnikom drugih narodnosti.⁸⁴

---

⁸⁴ »Turškemu delu sedanjega Osmanskega cesarstva je potrebno zagotoviti varno suverenost, drugim narodom, ki so pod turško oblastjo, pa mora biti zagotovljena nesporna varnost in absolutno nemotena možnost do avtonomnega razvoja /.../« (Govor ameriškega predsednika Woodrowa Wilsona. 1918. *Address to a Joint Session of Congress on the Conditions of Peace*, 8. januarja).

Fuller (1993, 108–109) izpostavlja, da je mednarodna skupnost po koncu prve svetovne vojne na Pariški mirovni konferenci prvič izrazila možnost uveljavljanja pravice do samoodločbe. Ob tem naj bi pravico do samoodločbe lahko uveljavili tudi Kurdi. Sevreška mirovna pogodba (1920),⁸⁵ ki je bila podpisana med zavezniki v prvi svetovni vojni in Turčijo, je zaznamovala obdobje po koncu prve svetovne vojne in določila status razpadlega Osmanskega cesarstva. Z omenjeno pogodbo je bila Kurdom obljubljen neodvisna država Kurdistan (64. člen), to odločitev in celotno Sevreško mirovno pogodbo pa je Turčija zavrnila (Yildiz 2005, 7).⁸⁶

Leta 1923 je bila nato oblikovana pogodba iz Lausanne, ki je Turčijo opredelila kot unitarni narod in s katero so v Turčiji priznane 3 manjšinske skupine: Armenci, Grki in Judi. Kmalu po tem je bila razglašena Turčija, kar je sprožilo številne sekularne in republikanske reforme (Somer 2008, 224). Pogodba je ignorirala zahteve Kurdiv po samoodločbi. Ob tem se je začel proces ustanavljanja moderne turške države pod vodstvom Mustafa Kemala Atatürka z na novo postavljenimi mejami ter novim režimom, kar je privedlo do razdelitve Kurdiv med Turčijo, Irak, Iran in Sirijo. Nov režim v Turčiji pa je temeljil na oblikovanju kulturne enotnosti, racionalizma, sekularizma in liberalnega gospodarstva (Efegil 2011, 28).

Znotraj na novo ustanovljene republike in pod vodstvom Atatürka se je v Turčiji razvijal enotnični nacionalizem, ki je poskušal zatreti idejo in boj za samostojno kurdsko državo. Leta 1924 je bilo tako prepovedano uporabljati kurdski jezik, tradicionalna oblačila ali tradicionalno glasbo. Kurdi so bili prisiljeni k asimilaciji in ponotranjenju turške nacionalne identitete. Leta 1925 so kurdske regije postale del vojaškega prava (Yildiz 2005, 15–16). Turški nacionalisti pa še danes vztrajajo pri trditvi, da so vsi državljani Turčije Turki (Totten 2015, 6).⁸⁷

Mednarodna skupnost je že takrat poudarjala, da turška oblast zanika kurdsko ločeno identiteto (Yildiz 2005, 7), a Kiliç (1993, 190–191) ob tem izpostavlja, da bi lahko morebitno priznavanje ločene kurdske identitete resno ogrozilo neodvisnost in integriteto, ki jo je Turčija pridobila med letoma 1919 in 1921. Podobnim razmeram pa so bili izpostavljeni tudi Kurdi v sosednjih državah.

---

⁸⁵ Sevreška mirovna pogodba – *The Peace Treaty of Sevres*. Podpisana 10. avgusta 1920.

⁸⁶ »V roku enega leta od podpisa pogodbe mora kurdsko ljudstvo, ki je del ozemlja, opredeljenega v 62. členu, pred svetom Društva narodov pokazati, da želi večina njihove populacije neodvisnost od Turčije. Svet bo nato ocenil, če so ti sposobni izvršiti takšno neodvisnost in bo v tem primeru predlagal podelitev neodvisnosti. Na tem mestu pa se Turčija strinja z izvršitvijo teh priporočil in se odpoveduje vsem pravicam in naslovom na teh ozemljih« (64. člen Sevreške mirovne pogodbe).

⁸⁷ Nacionalizem, ki v Osmanskem cesarstvu ni bil močno prisoten, pa se je v Turčiji izraziteje oblikoval po prvi svetovni vojni (Totten 2015, 6).

Številni kurdski upori kmalu po tem so pomemben pokazatelj nasprotovanja arbitrarne razdelitve njihovih ozemelj z Lausanskim sporazumom. Na številne upore je turška oblast odgovorila z uničevanjem kurdskih vasi, deportacijami in razdelitvijo plemen, ki so se nato začela spopadati tudi med seboj. Vse to je vodilo do krutih pokolov na kurdski in turški strani (Kiliç 1993, 190–191). Leta 1934 so se v Turčiji začela prisilna preseljevanja posameznikov iz večinsko kurdskih predelov, ki naj bi bili potrebni asimilacije. S tem so bili Kurdi razpršeni na območja, kjer so predstavljali zgolj manjšino, kar je prav tako zmanjšalo njihovo kolektivno identiteto (Yildiz 2005, 16). Asimilacijske vladne politike pa so postale le še bolj očitne, ko je leta 1935 takratni premier İsmet İnönü podal poročilo o Kurdirh (*Kurdish report*) in s tem predstavil jasne asimilacijske prijeme, ki so bili v kasnejših letih implementirani (Efegil 2011, 29).

Progresivna kurdska nacionalistična gibanja so oblikovala svojo politiko konec leta 1950 in v začetku leta 1960, ko so kurdski intelektualci oblikovali organizacije in združenja v Istanbulu in Ankari. Organiziran upor, ki se je podobno oblikoval v Turčiji in Iraku, se je nadaljeval v dveh oblikah. Izključno kurdska stranka Demokratska stranka Kurdistan za Turčijo (*Kurdistan Democratic Party of Turkey – Kürdistan Demokrat Partisi – KDPT*) se je zavzemala za idejo geografske opredelitve Kurdistanu, priznanje uradnega kurdskega jezika, kurdsko administrativno birokracijo, proporcionalno kurdsko predstavništvo v turškem parlamentu in lastno gospodarsko ureditev investicij. Druge oblike pa je organizirala levičarska Delavska stranka Turčije (*Worker's Party of Turkey – Türkiye İsci Partisi – TIP*), ki je sprva prevzela negativno stališč pri kurdschem vprašanju, kar se je spremenilo leta 1969, ko sta bila tako predsednik stranke kot tudi generalni sekretar stranke Kurda. Predsednik stranke TIP Mehmet Ali Aslan je tako leta 1969 tudi oblikoval dvojezični častnik v turškem in kurdskem jeziku. Kljub temu da je častnik izšel zgolj v štirih številkah, pa je ta izrazito vplival na številna vprašanja o kurdskih nacionalnih pravicah. Podobno kot Komunistična stranka v Iraku je tudi TIP v Turčiji leta 1970 na strankarskem kongresu prvič izpostavila kurdsko vprašanje, s čimer je bilo to vprašanje prvič postavljeno v pravni okvir katerekoli turške politične stranke (Kutschera 1994, 13–14).⁸⁸

---

⁸⁸ V tem obdobju so se v Turčiji razvile še številne druge prokurdske stranke in gibanja, ki za namen te magistrske naloge ne morejo biti podrobneje opredeljene. Kljub temu pa je pomembno izpostaviti, da se je gibanje za kurdske pravice ter priznanje njihovega obstoja in enakopravnosti odvijalo v vseh segmentih družbe; tako na akademskih, političnih, družbenih, socialnih in kulturnih ravneh.

4.2.1 Po oblikovanju Kurdske delavske stranke

V sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja se je začel močneje oblikovati narodnoosvobodilni diskurz na kurdski strani. Slednji se je močno razvijal znotraj stranke PKK (ustanovljene leta 1978), ki je s svojo marksistično ideologijo vodila številne oborožene upore, s pomočjo medijev in informacijskih mrež pa uspela pridobiti številne podpornike in simpatizerje.⁸⁹ Na vse večjo podporo stranki PKK je vplivalo še vedno močno prisotno zatiranje, diskriminacija in nasilje nad Kurdi s strani turških oblasti. Prav tako pa je PKK s svojim osvobodilnim gibanjem ter bojem za pravice Kurdov namerno povezovala zgodovinsko tradicijo in mite kurdske kulture (mit o Nowrouzu) (Gunes 2013, 250–256). Poleg vse močnejšega organiziranega gibanja za osvoboditev pod okriljem PKK pa je dodatno skrb na strani turških oblasti sprožil dogovor o kurdski avtonomiji med Bagdadom in Kurdsko demokratično stranko (*Kurdish Democratic Party – Partiya Demokrat a Kurdistanê – PDK*) leta 1970 (Kutschera 1994, 13).

Z letom 1980 in vojaškim udarom v Turčiji se je nadaljeval strog vojaški nadzor na jugovzhodu države, ponovna prepoved uporabe kurdskega jezika in preimenovanje kurdskih vasi s turškimi imeni.⁹⁰ Uporaba izraza 'kurdski' (*kurdish*) je bila popolnoma prepovedana z letom 1983, kot tudi poimenovanje otrok s kurdske imeni (Yildiz 2005, 17–18). Ob tem pa so gverilski borci na strani PKK nadaljevali z nasilnim uporniškim gibanjem, ki je vključevalo številne napade na vojaške baze v Turčiji. Na začetku leta 1984 je PKK, prvotno s podporo Sovjetske zveze, pričel z gverilskimi terorističnimi napadi proti turškim oblastem in ubil več kot 45.000 ljudi (Totten 2015, 7). Med letoma 1987 in 1989 pa naj bi PKK prav tako uničil približno 137 šol v Ankari, ki naj bi bile instrumenti vladnih politik o asimilaciji. Prav kruta in nasilna dejanja so turškim oblastem omogočila opredeljevanje PKK s terorističnim gibanjem in uradno opravičila dodaten policijski in vojaški nadzor določenih provinc v Turčiji (Kutschera 1994, 14), ponovno načrtno zatiranje kurdske identitete z diskriminatorno zakonodajo, prisilnim preseljevanjem, sodnim nadlegovanjem, samovoljnimi pridržanji, mučenjem ter dodatnim zatiranjem kurdske kulture (Yildiz 2005, 1–4; Totten 2015, 6).

V naslednjem desetletju pa so kurdske stranke tudi na političnem področju nadaljevale prizadevanja za priznanje enakopravnih pravic, a so bile te največkrat razglašene za nezakonite ter bile prisiljene k reformiranju, številni člani le-teh pa so bili izpostavljeni strogim prijemom

---

⁸⁹ Dandanes PKK velja za teroristično organizacijo, ki jo kot takšno opredeljujejo turške oblasti, ZDA in EU (Noi 2012).

⁹⁰ V Turčiji je prišlo do vojaškega udara leta 1960, 1971 in 1980.

turških oblasti in nepravničnim sodnim procesom.⁹¹ Med odmevnejšimi je tudi primer iz leta 1994, ko je bila Leyla Zana, prokurdska politična aktivistka in članica Kurdske demokratične stranke (*Democratic Society Party – Demokratik Toplum Partisi*), skupaj z nekaterimi drugimi člani stranke obsojena na 15 let zapora, zaradi domnevne povezanosti s PKK, uporabe kurdskega jezika v parlamentu in nošenja kurdskih barv (Yildiz 2005, 17–18). Omenjeno kaže na jasno ustavnopravno doktrino o enotnem turškem narodu, ki jo je razvilo turško ustavno sodišče. Vsaka zahteva po federalni ureditvi, ozemeljski avtonomiji, samoupravi ali pozivi k oblikovanju sistema manjšinskih pravic za Kurde je bila označena za kršitev ustave (Vezbergaite 2015, 12).

Do leta 1990 pa se je PKK pod vodstvom Abdullaha Öcalana razvil v transnacionalno množično gibanje, ki je zavračalo vse oblike kompromisov, nasilje pa opredeljeval kot najučinkovitejšo revolucionarno strategijo za dosego osvoboditve naroda (Gunes 2013, 250–256). Ob tem je stranka PKK prejela pomoč tudi s strani sosednjih držav, do leta 1999 predvsem s strani Irana in Sirije. PKK se je prav tako povezal s kurdskim gibanjem PDK v Iraku, ki jim je tako omogočal prost prehod na njihova ozemlja ob turški meji. Ideološke razlike med PKK in PDK pa so kmalu privedle do prekinitve odnosov, saj sta obe gibanji v svoji ideologiji vodili boj za kurdsko osvoboditev (Kutschera 1994, 14). Slednje je vplivalo na sosedske odnose med državama, grožnje po vojaški invaziji s strani Turčije pa so predvsem v Damasku izrazito vplivale na spremembe v odnosih med sirskimi oblastmi in PKK. Iran pa je stranko PKK razglasil za teroristično organizacijo po tem, ko je ta izvršila številne napade tudi na njihovem ozemlju. Prav tako je tudi Turčija v boju proti PKK večkrat vojaško posredovala v severnem Iraku (prvič v letu 1996). Do največjega vojaškega posredovanja v severnem Iraku pa je prišlo 14. maja 1997 (Noi 2012, 15–17).

---

⁹¹ Združena komunistična partija Turčije (*United Communist Party of Turkey – Türkiye Birleşik Komünist Partisi*) ustanovljena leta 1990, je bila s strani ustavnega sodišča razveljavljena leta 1991 zaradi političnega programa, ki naj bi ogrožal ozemeljsko celovitost Turčije ter enotnost turškega naroda, Socialistična stranka (*Socialist Party – Sosyalist Parti*), ustanovljena leta 1988, je bila zaradi domnevne namere oškodovanja turškega naroda in ozemeljske celovitosti države s strani ustavnega sodišča razveljavljena leta 1992, Ljudska delavska stranka (*People's Labor Party – Halkın Emek Partisi*) je bila ustanovljena leta 1990 ter s strani ustavnega sodišča razveljavljena leta 1993 z razlogom, da po ustavnopravu v Turčiji ne morejo biti oblikovane politične ali pravne razlike, ki bi temeljile na etničnem ali rasnem izvoru, stranka pa naj bi poskušala razdvojiti turški narod na dva dela in ustanoviti dve državi, Socialistična stranka Turčije (*Socialist Party of Turkey – Sosyalist Türkiye Partisi*) je bila po enoletnem delovanju leta 1993 razveljavljena, ustavno sodišče pa je razsodilo, da naj bi stranka podpirala idejo o vojni za neodvisnost. Podobne odločitve ustavnega sodišča so botrovale k razveljavitvi številnih drugih prokurdskih strank: Stranka za svobodo in demokracijo – *The Freedom and Democracy Party* je bila razveljavljena leta 1993, Demokratska stranka – *Democracy Party* leta 1994, Stranka za demokracijo in spremembe – *Democracy and Change Party* leta 1996, Demokratska ljudska stranka – *Democratic People's Party* leta 1999, Ljudska demokratska stranka – *People's Democracy Party* leta 2003 in Kurdska demokratska stranka – *Democratic Society Party* leta 2009 (Vezbergaite 2015, 9–12).

Devetdeseta leta, ki jih označujemo kot krvavo obdobje boja za kurdske pravice v Turčiji, so zaznamovali spopadi med vladnimi silami in pripadniki PKK (pri slednjih bitka za neodvisnost in pravice Kurdov ter na drugi strani vladni boj za ohranitev centralizirane in unitarne države). Yildiz (2005, 16–18) ocenjuje, da je bilo do leta 1999 v Turčiji evakuiranih 3.500 vasi in okoli 3 milijonov ljudi razseljenih, večina Kurdov. Omenjeno je med drugim imelo izredno negativen vpliv na gospodarsko stanje na jugovzhodu države, kmetijski sektor v tem delu Turčije pa je bil skoraj popolnoma uničen.

Nov premik pa je predstavljala aretacija Abdullaha Öcelana (1999), vodje PKK, čemur je sledilo domnevno premirje med turškimi oblastmi in PKK. Boj za kurdske pravice in nacionalistične ideje za ustanovitev kurdske države so se tako transformirali v prizadevanje za dosego notranje samoodločbe. Prav tako pa so na premirje vplivale nove reforme, naklonjene EU, ki jih je začela sprejemati Turčija in s katerimi se je morala turška zakonodaja približati EU standardom demokracije, človekovih pravic in manjšinskih pravic (Yildiz 2005, 16–18).

4.3 ZNAČILNOSTI KONFLIKTA

Zgodovinsko ozadje in analiza primera kažeta na številne dimenzije konflikta v Turčiji. Zgoraj omenjena dejstva kažejo na etnično-politični problem, pomanjkanje pluralistične demokracije, ki bi sprejemala različne etnične skupine in priznala njihove politične, kulturne in ekonomske zahteve, ter pomanjkanje želje po rešitvi in kompromisu. Slednje lahko identificiramo kot osrednji izvor konflikta, ki je prispeval k ponavljajočemu vzorcu nasilja vsa leta (Budak 2015, 227). Vendar nekateri avtorji, ki konflikt opredeljujejo zgolj kot politični, navajajo, da postaja predvsem danes, ko identifikacija s kurdsкими koreninami ali uporaba kurdskega jezika nista več protizakoniti ter uradno ne zbujata polemik in represije s strani oblasti, čedalje bolj očitna zgolj ta politična narava turškega problema s kurdsko manjšino. Tako državna represija ne izhaja iz splošnega odpora proti Kurdom, temveč iz strahu pred institucionalnimi posledicami in izgubo centralizirane moči (Totten 2015, 6–7).

4.3.1 Turška ustava

Ob tem je potrebno izpostaviti, da opredeljevanje državljanov s 'Turki' predstavlja več kot le etnično in jezikovno identiteto v Turčiji, saj predstavlja osrednjo definicijo državljanstva v tej državi in je jedro trenutne turške ustave. Ta navaja, ».../ da je vsakdo, ki ima državljanske vezi z Republiko Turčijo, Turk« (66. člen).⁹² Slednje je bistvo celotne turške identitete in ne predstavlja zgolj jedra nacionalističnih idej (International Crisis Group 2014, 18). Gunter

---

⁹² Ustava Republike Turčije – *Constitution of the Republic of Turkey*. Sprejeta 7. novembra 1982.

(2012, 119) pa prav tako navaja, da je bil že primarni cilj turške ustave zaščita države in njenih meja pred morebitnimi dejanji državljanov in ne zaščita individualnih svoboščin ali splošna zaščita posameznikov pred posegi države v njihove svoboščine. Tako že preambula (amandma na ta del ustave je bil vključen 3. oktobra 2001) opredeljuje, »/.../ da ne bo omogočena zaščita tistim, katerih aktivnosti bi nasprotovale turškim nacionalnim interesom, obstoju Turčije in načelu nedeljivosti njenega ozemlja ter zgodovinskim in moralnim vrednotam; nacionalizmu, načelom, reformam in obliki civilizacije Atatürka /.../«.⁹³

Prav tako pa je ena od karakteristik nadaljevanja konflikta v Turčiji tudi dejstvo, da je v državi še vedno prisotno pomanjkanje ozaveščenosti o kurdski etničnosti, ki ima drugačno kulturo z lastno literaturo, znanostjo in zgodovino. Tako številni ne priznavajo ločene identitete in lastnosti ločenega naroda Kurdiv (International Crisis Group 2014, 18). V Turčiji se tako še vedno ohranja artikulacija, da so Kurdi zgolj gorski Turki, ki so izgubili svoj jezik (Totten 2015, 6).

4.4 KURDSKI MIROVNI PROCES

Prvi kurdski mirovni proces se je oblikoval kot posledica ambicioznega sprejemanja demokratičnih reform med leti 1999 in 2004. Turški parlament je leta 2001 sprejel ustavne amandmaje ter med leti 2002 in 2004 sprejel številne zakonodajne reforme, ki so postale vse bolj izrazite prav po letu 2002, ko je oblast prevzela stranka AKP.⁹⁴ Direktive o pomembnosti reševanja kurdskega vprašanja pa so prav tako prišle s strani EU, ki je decembra 1999 Turčijo priznala kot državo kandidatko in decembra 2004 tudi uradno pričela s pogajanjem za vstop Turčije v EU (Tezcür 2010, 778).

4.4.1 Vloga Evropske unije

EU je tako Turčijo še pred uradnim sprejetjem njene kandidature za članstvo opozorila na nujnost reševanja kurdskega položaja v državi in leta 1998 zahtevala nevojaške rešitve za razmere na jugovzhodu Turčije (Yildiz 2005, 137). Poročilo EU o napredku iz leta 1998 jasno opredeljuje, »/.../ da morajo turške oblasti poiskati politične in ne vojaške rešitve za stabilizacijo razmer na jugovzhodu /.../, te rešitve pa bi lahko vključevale priznanje določenih oblik kurdske

---

⁹³ Prav tam.

⁹⁴ V Turčiji je bila odpravljena smrtna kazen, uvedla se je liberalizacija političnih strank, sprejeli so se zakoni o pravici do združevanja in svobodi tiska, izboljšali predpisi o pridržanju in priprtju oseb, uvedlo se je predvajanje vsebin tudi v na javni televiziji v kurdskem jeziku, uvedla se je uporaba kurdskega jezika v posameznih izobraževalnih ustanovah, Turčija je priznala pravni položaj Evropskega sodišča za človekove pravice, povečala civilni nadzor nad delovanjem vojske, zmanjšala število vojaških sodišč, odpravila državnovarnostna sodišča, povečala pravice nemuslimanskim manjšinam in opredelila strogo protiteroristično zakonodajo (Tezcür 2010, 778).

kulturne identitete in večjo stopnjo strpnosti do izražanja kurdske identitete /.../« (Redno poročilo Evropske komisije o napredku Turčije 1998). V naslednjih poročilih je bilo opredeljevanje kurdskega problema s strani EU manj jasno in omenjeno zgolj posredno (Yildiz 2005, 138–140). Poročilo EU o napredku iz leta 2004 tako izpostavlja pozitivne korake za stabilizacijo razmer v Turčiji in pozdravlja podeljevanje več pravic Kurdom. Ob tem pa poročilo zgolj dodaja, da mora Turčija oblikovati načrt za socialno-ekonomski razvoj in pogoje za polno uživanje pravic in svoboščin s strani Kurdov (Redno poročilo o napredku Turčije k članstvu 2004). V obdobju po letu 2000 se je tako zazdelo, da bi lahko prav priključitveni proces in želja s strani Turčije po članstvu v EU ključno vplivala na stabilizacijo razmer in na aktivno reševanje kurdskega vprašanja v Turčiji. Sledila je bolj odprta in liberalna javna razprava o kurdskem vprašanju, ki je bila od leta 2005 prisotna tudi v govorih in javnih nastopih takratnega premierja in današnjega predsednika Turčije Recepta Tayyipa Erdogana (Tezcür 2010, 778).⁹⁵ Te reforme so v takratnem obdobju predstavljale pozitiven korak k stabilizaciji razmer, dialogu in prenehanju oboroženih spopadov.

4.4.2 Karakteristike mirovnega procesa

Leta 2009 je takratni premier Erdogan pričel (navidezni) demokratični proces reševanja kurdskega vprašanja, kar je privedlo do ponovne uporabe imen za posamezna okrožja v kurdskem jeziku, ustanovile so se številne katedre za kurdski jezik in literaturo na različnih univerzah, ponovno je postala dovoljena uporaba kurdskih osebnih imen, prav tako je postalo dovoljeno predvajati določene televizijske programe v kurdskem jeziku (Noi 2012, 16–17).⁹⁶ A s tako imenovano kurdsko iniciativo je stranka AKP za reševanje kurdskega vprašanja sprejela strategijo, ki, kot se danes zdi za njih celo najpomembnejše, vključuje boj proti PKK in njeni ideji ustanovitve Kurdistanu. Vladna stran je zahtevala odložitev orožja s strani stranke PKK. Manjšinske, etnične, kulturne, socialne ali politične pravice so bile redko del vsebin razprav o kurdskem mirovnem procesu (Efegil 2011, 30–31).

Tudi mirovni pogovori med vladnimi uradniki in predstavniki PKK, ki so potekali leta 2009 v Oslu, niso privedli do izrazitejšega premika k rešitvi vprašanja. Pogovori, ki niso potekali z namenom oblikovanja političnega načrta, pa so prav tako potekali brez prisotnosti visokih

---

⁹⁵ Omenjeno velja izpostaviti, saj je takratni premier Recep Tayyip Erdogan kurdsko vprašanje prvič izpostavil leta 2005 med javnim nastopom v mešu Diyarbakir, ki velja za največje mesto z večinskim kurdskim prebivalstvom (Dalay 2015b, 7).

⁹⁶ Pred tem je že leta 1992 takratni predsednik Turčije Turhut Özal kritično označil do tedanja represivna dejanja in politične odločitve glede kurdskega vprašanja, kar pa takrat še ni privedlo do izrazitejših mirovnih pogajanj, reform in izboljšanja odnosov. Kljub temu s tem kurdsko vprašanje prvič ni bilo postavljeno pod vprašanje državne varnosti (Efegil 2011, 28).

predstavnikov PKK ali vladne strani in so se odvijali v strogi tajnosti (Dalay 2015b, 7). Med mirovnim pogovorom v Oslu je prav tako primanjkovalo zaupanja, namen samega mirovne ga pogovora ni bil poenoten, prav tako pa pred njim ni bilo celovitih priprav.

Leta 2011 so tako ponovno izbruhnili nasilni spopadi, ko so borci PKK 14. julija ubili 13 turških vojakov v okrožju Silvan, provinci Diyarbakır. Spopadi so trajali do marca 2013, ko je PKK razglasil enostransko prekinitev bojevanja, ki je v tem obdobju ponovno terjalo vsaj 920 žrtev, večino na strani PKK. Prekinitev bojevanja je bila med drugim posledica javno podane odločitve premierja Erdogana (december 2012) o ponovnem mirovnem pogajanju, ki naj bi vključeval pogajanja z vodjo stranke PKK Abdullahom Öcelanom, ki je od leta 1999 še vedno priprt v zaporu na otoku İmralı. Ta mirovna pogajanja so bila tako poimenovana 'proces İmralı' (International Crisis Group 2014, 2–3).

Sledilo je ponovno premirje, ki je trajalo tri leta in pol. Vendar ga lahko danes kritično ovrednotimo, saj sta se v tem obdobju obe strani simultano pripravljali na morebitne ponovne spopade (International Crisis Group 2015, 3).⁹⁷

4.4.3 Pomanjkljivosti mirovnega procesa

Omenjene demokratične reforme, ki so navidezno izražale stabilne multikulturne politike, pa v daljšem časovnem obdobju niso mogle vplivati na razvoj stabilne multikulturne družbe. Prav nekoherentna in manjšinskim pravicam nenaklonjena dejanja in reforme stranke AKP so izrazito ovirala demokratično rešitev kurdskega vprašanja (Somer 2008, 230). Kljub temu pa danes lahko kritično ovrednotimo, da stranka AKP prav tako ni sprejela reform, ki bi se individualno dotikale kurdskega vprašanja na političnem in socialno-gospodarskem področju. Somer (2008, 229–230) izpostavlja, da v obdobju pogajanj in oblikovanja teh reform v politični diskurz kurdski predstavniki niso bili zadostno vključeni. Nerešeno kurdsko vprašanje, ki med drugim vključuje velik demokratični deficit ter posledično preprečuje utrditev demokracije, pa ostaja kontroverzna tudi kot posledica nepriznavanja kurdskih političnih akterjev s strani turške politične elite, ki velja kot sinonim za člane stranke AKP. Slednja kurdskih predstavnikov ne sprejema kot enakopravnih, tudi, ko so ti legitimno izvoljeni (Somer 2008, 230). Omenjeno pa ovirata tudi opozicijski stranki, predvsem Stranka nacionalističnega gibanja (*Nationalist Movement Party – Milliyetçi Hareket Partisi – MHP*) in tudi kemalistična Republika nska

---

⁹⁷ Februarja 2013 se je tako oblikovalo Patriotsko revolucionarno mladinsko gibanje (Patriotic Revolutionary Youth Movement – Yurtsever Devrimci Gençlik Hareket – YDG-H), ki naj bi delovalo pod okriljem PKK. YDG-H je kmalu po ustanovitvi preraslo v oboroženo gibanje, ki je sprožilo številne ulične napade in spopade (International Crisis Group 2015, 3).

ljudska stranka (*Republican People's Party – Cumhuriyet Halk Partisi – CHP*) (Kuzu 2016, 124).

Na kurdski mirovni proces, ki je od samega začetka potekal z zgolj navideznim napredovanjem, pa je negativno vplival tudi ponovni izbruh nasilja in nestabilnosti v Turčiji leta 2015 v obdobju volilnega boja pred parlamentarnimi volitvami. Ob tem se je izrazil strateški pomen vsebine mirovnega procesa za namen pridobivanja glasov za prihajajoče volitve in morebitne ustavne spremembe. Dogodki v Turčiji pa niso izražali zgolj naraščajoče napetosti pred parlamentarnimi volitvami, temveč tudi vprašanje razsežnosti vpliva kurdskega gibanja na možno transformacijo politične identitete širše družbe (predvsem liberalne levice) (Dalay 2015a).

4.5 DODATNI DEJAVNIKI, KI SO PRISPEVALI K NADALJEVANJU KONFLIKTA

4.5.1 Nacionalizem

Danes lahko v Turčiji prepoznamo tri oblike nacionalizma, ki so v večini osredotočene na idejo ohranjanja enotne turške države in enotnega naroda ter zavračajo vse ideje, ki bi lahko vodile do razdelitve Turčije. Prvi velja za sekularističnega s pomembno vlogo republikanske in kemalistične ideologije. Ta je naklonjen levičarskim politikam in se osredotoča na idejo homogene turške države, ustanovljene leta 1923. Omenjeno se najbolj izraža v ideologiji opozicijske stranke CHP. Druga oblika nacionalizma se izraža v konzervativni ideologiji, naklonjeni desničarskim politikam, ki povečuje osmansko kulturo in zgodovino ter vključuje idejo širjenja turškoislamistične ideologije svetu. Omenjeno se najbolj izraža v ideologiji opozicijske stranke MHP. Tretja oblika nacionalizma, ki je izrazito usmerjena v povečevanje ideologij prvega predsednika Atatürka, pa še vedno izraža tudi načela ustanovitelja republike (International Crisis Group 2014, 8–12).

Nacionalistični volivci pa prav tako izražajo svojo podporo vladni stranki AKP, ki pogosto in vse bolj jasno izraža tudi lastni nacionalizem. Ta se izrablja kot instrument za izvajanje hegemonističnih projektov. Stranka povečuje pomen hierarhije med spoloma (pomen moškosti), tradicionalnih in večinoma islamskih vrednot ter izraža varnostno dimenzijo kot osrednjo filozofijo svojega obstoja (varnost pred demokracijo in svobodo naroda). Prav pomen hierarhije med spoloma se pogosto izrablja tudi kot dodatna spodbuda izražanja drugih oblik socialnih in političnih neenakosti. Zahodnih vrednot stranka AKP ne zavrača neposredno, ob tem pa se kljub temu zdi, da iščejo hibridni sistem zahodnih vrednot s turško-osmansko tradicijo (Dönmez 2015, 559–560).

4.5.2 Naraščajoči vpliv kurdskih skupin v regiji

Leta 2013 je kurdska stranka v Siriji, Stranka demokratske unije (*Democratic Union Party – Partiya Yekîtiya Demokrat – PYD*), ki je izrazito povezana s PKK, razglasila načrte o oblikovanju neodvisnega sveta, organa, ki bi vodil kurdsko regijo na severu države, na kar je Turčija odgovorila s povečanim vojaškim nadzorom meje s Sirijo (International Crisis Group 2014, 6–7). Prav tako pa se je v tem obdobju izražal naraščajoč pomen stranke PKK in pripadnikov drugih kurdskih skupin izven turških meja, na kar je vplivalo tudi že pred tem širše dogajanje v regiji (arabska pomlad) in naraščajoča prisotnost islamske države Iraka in Levanta (*Islamic State of Iraq and the Levant – ISIL*) v Siriji. Kurdski borci, ki so v Siriji prevzeli izrazito pomembno vlogo in dosegli nekatere odločilne zmage v boju proti ISIL, na turški strani ostajajo izvor strahu pred morebitnim povezovanjem osvobojenega ozemlja za ustanovitev Kurdistanu (Dalay 2015a). Na slednje pa vpliva tudi dejstvo, da stranke in skupine v Siriji, Iranu in Iraku, ki so povezane s PKK, še vedno predstavljajo Öcalana za njihovega vrhovnega vodjo, ki očitno ostaja člen, ki povezuje vse Kurde, ki se borijo za svoje pravice v regiji.

4.6 VPRAŠANJE NOTRANJE SAMOODLOČBE KURDOV V TURČIJI

Po opredeljenem konfliktu in prikazanih globoko zakoreninjenih karakteristikah kurdskega boja za neodvisnost in kasneje za priznanje pravic znotraj Turčije je očitno, da formalna opredelitev države z demokracijo ni zadosten pokazatelj dejanske enakopravnosti znotraj njenih meja.⁹⁸ Demokratična družba mora med drugim zagotavljati vse svoje ključne sestavne dele, kot so periodične in svobodne volitve, zagotavljanje in spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, omogočanje svobodnega sodelovanja in udejstvovanja vseh državljanov v javnih zadevah, ohranjanje in svobodno izražanje kulture, enakopravnega dostopa do ekonomskih ter naravnih virov ter priznanje pravic vseh manjšin na svojem ozemlju (Senaratne 2013, 336–339).

4.6.1 Zahteve konfliktnih strani

Kurdsko gibanje izpostavlja tri nujno potrebne faze mirovnega procesa, ki so prav tako izpostavljene v pismu Abdullaha Öcalana, ki ga je februarja 2013 poslal vodjem PKK. Zahteve kažejo na boj za priznanje pravic Kurdom. Prva zahteva vključuje umik državnih vojaških enot z jugovzhoda Turčije, druga demokratične reforme, sprejete s strani turških oblasti, ki naj bi prav tako vključevale oblikovanje komisije, ki bi podrobno spremljala mirovni proces ter tretja integracijo članov stranke PKK v politično in socialno življenje po razorožitvi. Ob tem pa ostaja

---

⁹⁸ 2. člen turške ustave navaja: »/r/epublika Turčija je demokratična, sekularna in socialna država, z vladavino prava /.../« (Ustava Republike Turčije, 2. člen).

nejasno, kako in kdaj naj bi se posamezne faze izpolnjevale ter kakšni so kriteriji opredeljevanja uspešno zaključenih reform in zahtev (International Crisis Group 2014, 3–4).

Kurdsko gibanje pa prav tako izpostavlja druge pravne in politične predpogoje za nadaljnji umik svojih enot in nadaljevanje mirovnega procesa, ki izražajo trenutni boj za notranjo samoodločbo znotraj državnih meja. Ti predpogoji zahtevajo spremembe protiterorističnega zakona, drugih zakonov, ki vključujejo svobodo misli, govora in vesti, ter ustavne spremembe, ki bi preoblikovale definicijo državljanstva (kot alternativo izpostavljajo zamenjavo navajanja termina 'Turki' z 'državljeni Republike Turčije'). Prav tako podajajo zahteve o odpravi ovir za nemoteno uporabo kurdskega jezika pri opravljanju javnih storitev in v procesu izobraževanja ter spremembo unitarne in centralizirane narave države v bolj decentralizirano strukturo (International Crisis Group 2013, 15–16). Decentralizacija naj bi tako zagotovila večjo finančno avtonomijo lokalnim oblastem, njihove pristojnosti pa naj bi bile razširjene že z ustavo (Gunter 2012, 124).

Zahteve kurdske strani prav tako vključujejo znižanja parlamentarnega praga v Turčiji, ki je trenutno opredeljen z zahtevanimi 10 odstotki podpore na volitvah. Slednje je predstavljalo veliko oviro kurdskim strankam, ki so zgolj z izvoljenimi neodvisnimi kandidati uspele prestopiti parlamentarni prag. Kurdska Stranka za mir in demokracijo (*Peace and Democracy Party – Barış ve Demokrasi Partisi – BDP*) je leta 2011 osvojila zgolj 7 odstotkov glasov (International Crisis Group 2014, 22). Šele po združitvi obeh prokurdskih strank je kurdska Ljudska demokratska stranka (*People's Democratic Party – Halkların Demokratik Partisi – HDP*) na parlamentarnih volitvah leta 2015 dosegla 13 % glasov in si s tem zagotovila mesto v parlamentu (Vezbergaitė 2015, 12).⁹⁹

Podobno je Kurdski institut v Parizu (*The Kurdish Institute of Paris*), neodvisna, nepolitična, sekularna organizacija, ustanovljena leta 1983 v Parizu, že leta 2004 v svoji publikaciji opredelil glavne zahteve Kurdov v Turčiji:

- nova in demokratična ustava, ki priznava obstoj Kurdov ter zagotavlja pravice do javnega šolskega sistema v lastnem jeziku in oblikovanja lastnih organizacij, institucij in strank, z namenom zagotavljanja svobodnega izražanja lastne kulture in političnih teženj,

---

⁹⁹ Stranka HDP je na volitvah v juniju 2015 dosegla 13% podporo, vendar so bile volitve zaradi neuspešnosti strank pri sestavi koalicijske vlade ponovljene v novembru 2015. Na teh volitvah pa je stranka HDP dosegla 10,7% podporo (Aljazeera 2015).

- splošna pomilostitev za vzpostavitev zaupanja in sprave ter dokončno prekinitev oboroženih spopadov in
- ob podpori evropskih držav, izvajanje obsežnega programa za gospodarski razvoj v kurdskih regijah, zlasti obnovitev več kot 3.400 kurdskih vasi, ki so bile uničene v devetdesetih letih, ter ob implementaciji primernih iniciativ, pomoč več kot trem milijonom razseljenih Kurdiv, ki bi se lahko vrnil v svoje domove (Kurdish Institute of Paris 2014).

Ob tem je inštitut pozval turške oblasti in evropske države, naj priznajo legitimne pravice Kurdiv v Turčiji, kar bi prispevalo k regionalnemu miru in stabilnosti. Prav tako pa so pozvali evropske države, da omenjene zahteve vzamejo kot merilo uspešnosti turških iniciativ in reform za morebitno nadaljevanje pogajanj za vstop v EU (Kurdish Institute of Paris 2014).

A opozicijski stranki CHP in MHP ostro nasprotujeta spremembi opredeljevanja uradnega jezika v Turčiji in nasprotujeta uveljavitvi drugega uradnega jezika. Ob tem stranka CHP v celoti ne nasprotuje oblikovanju privatnih kurdskih šol, ki bi poučevale zgolj v kurdskem jeziku, čemur pa stranka MHP prav tako ostro nasprotuje. Slednje ostaja velika ovira za nemoten mirovni proces, saj je leta 2013 kurdska stranka BDP prepoved uporabe kurdskega jezika v izobraževanju še vedno opredeljevala kot predpogoj za morebitno uspešen zaključek mirovnega pogajanja. Slednje je prevzela tudi kurdska stranka HDP, ki je prav tako prevzela pobudo političnega zastopanja drugih marginaliziranih skupin v Turčiji (pravice žensk, istospolnih in drugih manjšin).

Predvsem stranka MHP ostro nasprotuje vsakršnim nadaljnjim pogajanjem s kurdsko stranjo in sprejemanju kakršnihkoli kompromisov in dogovorov. Ob tem stranka MHP kurdski mirovni proces opredeljuje kot grožnjo turški državi, sebe pa označuje kot zaščitnika enotnosti države (Gunter 2012, 123).

4.7 PONOVRNO NASILNO IZRAŽANJE ZAHITEV KONFLIKTNIH STRANI

Po številnih neuspešnih procesih sklepanja kompromisov in pogajanj za uspešno zaključen kurdski mirovni proces sta se obe strani ponovno zatekli k nasilnim vzvodom doseganja lastnih interesov. Kot že omenjeno, je bil zadnji kurdski mirovni proces prekinjen julija 2015, ko je Skupina skupnosti v Kurdistanu (*Group of Communities in Kurdistan – Koma Civakên Kurdistan – KCK*) razglasila konec premirja med PKK in turškimi oblastmi. Turški letalski napadi na baze PKK v Iraku in samomorilski bombni napad v okrožju Şanlıurfa v Turčiji, ki sta terjal 33 žrtev med prokurdske aktivisti, sta sprožila nadaljnje obdobje spopadov,

predvsem na jugovzhodu države (Kaliber 2016, 65). Od julija 2015 pa do marca 2016 so novi oboroženi spopadi terjali 350 žrtev med turškimi policisti in vojaki, med njimi kar 140 zgolj v prvih dveh mesecih leta 2016 (Crisis Group Europe Briefing 2016, 1–2), vsaj 198 žrtev med civilisti in okoli 943 žrtev med borci PKK (Kaliber 2016, 65). Konflikt je prav tako terjal posledice v glavnem mestu Turčije, ko je 17. februarja 2016 blizu parlamenta eksplodirala bomba, med 29 žrtvami je bilo 25 žrtev med vojaškim osebjem in štiri smrtne žrtve med civilisti. Mesec dni kasneje, 13. marca 2016, pa je bomba na avtobusni postaji v Ankari terjala 37 žrtev zgolj med civilisti (Crisis Group Europe Briefing 2016, 1–2). Ponovni vojaški spopadi so terjali približno 200.000 razseljenih oseb, kar je najvišje število po prisilnih migracijah v Turčiji leta 1990. Lokalne oblasti so z namenom navideznega zagotavljanja varnosti in z željo po nadzoru razglasile policijske ure v sedmih mestih in 19 okrožjih na jugovzhodu Turčije (Kaliber 2016, 66).

4.7.1 Notranja samoodločba Kurdiv kot protiutež nadaljevanju konflikta v Turčiji

Zahteve, oblikovane na temeljih boja za svoje pravice ter zagotavljanja kazalnikov notranje samoodločbe v Turčiji, se zdijo kot smiselna protiutež ponovnih dolgotrajnih nasilnih spopadov, nacionalističnih teženj ter ponovnega boja za neodvisno državo Kurdistan. Totten (2015, 5–7) navaja, da bi položaj Kurdiv v Iraku, ki so se osvobodili oblasti Saddama Husseina po prvi perzijsko-zalivski vojni ter s tem oblikovali avtonomno regijo, lahko služil kot zgled končne rešitve kurdskega vprašanja v Turčiji. Z uradno oblikovano pogajalsko skupino in komisijo, ki bi spremljala in modelirala transparenten mirovni proces, bi obe strani lahko prišli do zelenega rezultata (International Crisis Group 2014, 20–22). Obe strani pa morata biti pripravljene na sklepanje kompromisov.

Vendar položaj Kurdiv v Iraku in vse pomembnejši položaj Kurdiv v Siriji, ki so s svojimi boji proti teroristični organizaciji ISIL postali pomemben akter in zaveznik mednarodne skupnosti ter so si hkrati uspeli izboriti avtonomno regijo Rojava, na turški strani zbuja vse močnejši strah pred povezovanjem turških Kurdiv s sosednjimi avtonomnimi kurdske regijami. Posledično se zdi še bolj jasno, da ostaja edina dolgoročna rešitev tega konflikta in zajejitve nacionalistične ideje oblikovanja Kurdistan, sporazum s Kurdi v Turčiji in kompromis pri upoštevanju zahtev mirovnega procesa. Oboroženi spopadi in boj za neodvisno državo se bodo nadaljevali, vse dokler bodo Kurdi obravnavani kot drugorazredni državljani brez jasno okarakteriziranih pravic znotraj Turčije (Totten 2015, 9–11).

Zagotavljanje varnosti in stabilnosti v Turčiji za vse bi moral postati primarni interes, kar pa ne bo mogoče doseči brez konstruktivnega pogajanja s kurdske politične strankami in

predstavniki (International Crisis Group 2013, 3). Prav tako se zdi legitimna zahteva kurdske strani jasno opredeljevanje in definicija državljanstva, ki ne bo temeljila na specifični rasi, etničnosti, jeziku ali verski pripadnosti. Ob tem bi se Turčija morala zavezati k zagotavljanju svobodne uporabe kurdskega jezika in sprejeti pozitivne karakteristike omogočanja izobraževanja v maternem jeziku, oblast pa bi morala prenehati z označevanjem in obtoževanjem kurdskih predstavnikov s teroristi ali džihadisti (prav tam).

SKLEP

Izvor konflikta med Kurdi in turškimi oblastmi lahko opredelimo na temeljih boja za zunanjo samoodločbo s strani Kurdov in kršenja človekovih pravic s strani oblasti, vse od konca prve svetovne vojne. Turška država s ponosom na bogato zgodovino, kulturo, tradicijo ter na mogočnost stare slave Osmanskega cesarstva ohranja notranjo ureditev na temeljih močne in večkrat brezkompromisne države, ki želi ohraniti tako regionalni položaj kot tudi utrditi mednarodnega. Tako se še dandanes zdi, da centralizirana oblast podeljevanje in priznanje pravic etničnim, kulturnim in jezikovnim skupnostim na svojem ozemlju ali prestrukturiranje državne ureditve interpretira kot grožnjo, ki bi lahko privedla do neželene oslabitve centra moči. Prav centralizacija oblasti pa je ponovno osrednja komponenta zelene politične ureditve v Turčiji, najpomembnejša tudi predsedniku Erdoganu.

Na drugi strani Kurdi svojo zgodovino v moderni turški državi opredeljujejo s krutim zatiranjem, kršitvami človekovih pravic in asimilacijskim procesom, ki je privedel do oslavljenih in ponekod popolnoma zatrtih kulturnih, jezikovnih, gospodarskih ali političnih vezi med Kurdi. Na temeljih teh kršitev so se tako pogosto opravičevali in podpirali gverilski boji za lastno državo Kurdistan s strani danes opredeljene teroristične organizacije PKK. Številne smrtne žrtve na obeh straneh, uničena infrastruktura, porušene vasi, razseljene osebe, zatiranje kurdske kulture in tradicije so značilnosti turške zgodovine od ustanovljene republike. Te značilnosti so se do leta 1999 zdele vse preveč zakoreninjene za uspešno demokratično tranzicijo in rešeno kurdsko vprašanje.

Zahteve po zunanji samoodločbi predstavljajo grožnjo suverenim državam in njihovi ozemeljski celovitosti, a hkrati oblikovanje lastne države še dandanes predstavlja najvišji in najbolj željen cilj vsakega naroda, ultimativen cilj, ki so ga več let zahtevali tudi Kurdi v Turčiji. Kako torej združiti ali kompromisno razrešiti ta konflikt interesov, ki ima lahko uničujoče in krvave posledice tudi v prihodnje?

Pomembne prelomnice v Turčiji, ki zadevajo kurdsko vprašanje, kažejo, da ima lahko mir in stabilnost temelje v zagotavljanju in implementaciji kazalnikov notranje samoodločbe za Kurde. Ti posamezni kazalniki notranje samoodločbe – notranja ekonomska samoodločba, notranja politična samoodločba, notranja socialna samoodločba ter notranja kulturna samoodločba – na temeljih mednarodnega prava opredeljujejo izvor, vsebino, karakteristike in zahteve notranje samoodločbe. Tako kljub temu da ima vsaka država pravico do lastnih odločitev na področju zagotavljanja pravice do notranje samoodločbe, mednarodno pravo postavlja jasne okvirje, načela in omejitve za le-to. Analiza zgodovinskega razvoja načela in

pravice do samoodločbe v mednarodnem pravu kaže, da so okvirji za le-to jasno postavljeni tako znotraj okvirjev ZN kot tudi izven njih. Znotraj ULZN, MPDPP, MPESKP in Deklaracije sedmih načel postavljajo okvirje pravici do samoodločbe, zadnje tri pa s SDČP postavljajo temelje za preprečevanje neenakopravnosti, nezastopanosti ali nespoštovanja narodov ali manjšin znotraj posamezne države ter s tem opredeljujejo kazalnike notranje samoodločbe. Izven pa le-te opredeljuje predvsem Helsinška sklepna listina.

Ena izmed teh prelomnic, ki so privedle do relativne stabilnosti in miru v Turčiji, je aretacija voditelja stranke PKK Abdullaha Öcalana. Prav slednje je spremenilo karakter kurdskega boja za neodvisnost v boju za priznanje pravic notranje samoodločbe. Revolucionarne ideje in ideologije boja za zunanjo samoodločbo in ustanovitev neodvisne države Kurdistan so se tako počasi preoblikovale v zahteve po priznanju pravic notranje samoodločbe. Mirovni proces, ki se je prvič pričel leta 2009, je tako nakazal, da bi podeljevanje političnih, ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic lahko privedlo do miru in rešenega kurdskega vprašanja v Turčiji. A te pravice in jasno opredeljen status Kurdov bi morali biti utemeljeni v turški ustavi. Do pomembne prelomnice za stabilizacijo razmer pa so privedle tudi odločitve državne oblasti, ki je od leta 2002 do leta 2009 sprejela nekatere pomembne kulturne in socialne reforme. Te so kratkoročno umirile razmere v državi, prekinile oborožene spopade na jugovzhodu Turčije, podelile nekatere jezikovne pravice Kurdom in hkrati izboljšale položaj Turčije v mednarodni skupnosti, ki je pozdravila omenjena dejanja.

Prav te prelomnice in na njih utemeljen kurdski mirovni proces, ki je bil sicer od leta 2009 večkrat prekinjen, pa lahko kljub temu pokažejo na pomembne ugotovitve. Z mirovnim procesom se je oblikoval dialog. Kurdske stranke so bile vsaj delno sprejete kot enakopravne sogovornice, ton zahtev se je umiril, zahteve so se oblikovale na temeljih notranje samoodločbe, na temelju boja za človekove pravice in jasno z ustavo opredeljenem statusu za Kurde. Zakaj je torej mirovni proces še do danes neuspešen in s katerimi pogoji bi bil lahko boj za notranjo samoodločbo pozitivno dosežen?

Slednje lahko razberemo tudi iz primerjave treh ločenih primerov dobre prakse, analiziranih v tem magistrskem delu in glavne študije primera Kurdov v Turčiji. Iz primera Ålandskih otokov lahko razberemo, da sta se Finska in Švedska stran odločili za posredovanje tretje strani – DN, ki je ustanovilo dve preiskovalni komisiji. Tretja stran je tako postala odločevalec in hkrati mediator, omenjen način reševanja konfliktov pa predstavlja demokratičnost in odprtost procesa. V primeru Turčije in kurdskega mirovnega procesa turška oblast ne sprejema možnosti vključevanja tretje strani za pogajalsko mizo. Oblast celo zavira in onemogoča transparentnost

pogajanj. Na vladni strani se pogajanja in mirovni proces največkrat zdijo zgolj kot orodje boja proti ultimativnemu sovražniku – PKK. Stranka oziroma teroristična organizacija, ki je največkrat predstavljena kot izvor vseh težav, pomanjkljivosti in kršitev človekovih pravic znotraj Turčije, je tako večni sovražnik, ki oblastem služi kot izvor vsega zla, a tudi lastnih nepravilnosti. Ob tem pa se zdi, da bi prav EU lahko odigrala vlogo tretjega akterja in mediatorja, ki bi spodbudil in vodil mirovni proces. Članstvo v EU še vedno predstavlja politični cilj Turčije, prav tako pa bi s svojim posredovanjem EU lahko prispevala k pomiritvi in stabilizaciji razmer v državi, ki ima pomembno vlogo zaveznice v regiji.

A pomanjkljivosti dialoga imajo svoj izvor na obeh straneh pogajalske mize. Predstavniki Kurdiv, ki danes na eni strani še vedno ohranjajo svojo povezanost s teroristično organizacijo PKK in njenim ikoničnim vodjem Abdullahom Öcalanom, hkrati poskušajo še vedno neuspešno opredeliti jasno vizijo in načrtano pot lastnega delovanja. Prav slednje se je izražalo pri delovanju neformalnih ali formalnih skupin ter političnih kurdskih strank že v preteklosti. Te so med seboj tekmovali za položaj vodje osvobodilnega boja in hkrati za priznanje statusa predstavnika zatirane kurdske manjšine. Prav tako kurdske stranke še vedno s svojim občasnim regijskim povezovanjem ustvarjajo občutek tihega boja za neodvisnost in oblikovanje Kurdistana.

Z dosego in izpolnjevanjem kazalnikov notranje samoodločbe bi bili pripadniki Kurdiv tako enakopravno zastopani v najpomembnejših institucijah in vejah oblasti, svobodno in enakopravno bi izražali svojo kulturo, oblikovali možnost celotnega programa izobraževanja v lastnem jeziku in pridobili ustrezno podporo ter avtonomijo na gospodarskem področju upravljanja regij z večinskim kurdskim prebivalstvom. Tako bi ta notranja samoodločba lahko predstavljala tudi boljšo ali celo edino alternativo zunanji samoodločbi, kot v primeru province Quebec. Ta primer je zanimiv tako zaradi izvedbe referendumov o možnosti razglasitve suverenosti province in torej o vprašanju želje po zunanji samoodločbi, kot tudi zaradi nadaljnje ustavne presoje in končne odločitve kanadskega ustavnega sodišča. Z izvedbo referendumov je bila dana možnost demokratične odločitve o konfliktnem in trivialnem vprašanju odcepitev province od Kanade. Iz odločitve ustavnega sodišča pa je posebej pomembna njegova opredelitev, da je po mednarodnem pravu samoodločba običajno izpolnjena preko kazalnikov notranje samoodločbe v okviru obstoječe države. Torej je z zagotovljenimi kazalniki notranje samoodločbe ter na temeljih enakopravnosti in nediskriminacije vseh pripadnikov posameznih skupin dana možnost za izražanje lastne identitete in tako omogočena samouprava, kar ustvarja okolje, kjer boj za zunanjo samoodločbo ni potreben.

Primer španskih samoupravnih skupnosti pa predstavlja primer avtonomne ureditve in decentralizacije politične moči, ki izvira tako iz ustavne ureditve države kot tudi iz avtonomnih statutov. S tem ta primer ne predstavlja načrta, ki bi mu morali slediti pri preoblikovanju državne ureditve ali pri spreminjanju vsebine ustave v Turčiji. A kljub temu brez sprememb ustave, brez opredeljevanja pravic Kurdov v njej in postavljenih karakteristik njihovega statusa konflikt ne bo imel pravih možnosti za dolgotrajne rešitve in mir v državi. Decentralizacija moči ne predstavlja grožnje, temveč demokratizacijo, ki spodbuja razprave in hkrati omogoča ter spodbuja postavitev trdnih institucij, ki v vsakem primeru postavljajo tudi meje in pravila delovanja države ter odnosov znotraj nje. Decentralizacija torej ne vodi neposredno v propad, če ta stoji na trdnih temeljih.

Glede na stališča večine akademikov, omenjenih v tem magistrskem delu, pravica do notranje samoodločbe presega okvirje opredeljevanja zahtev po političnih, ekonomskih in socialnih institucijah, saj pri opredeljevanju le-te ni dovolj iskati zgolj karakteristike, ki navidezno izražajo protiutež bolj dobro poznani zunanji samoodločbi. Tako ni dovolj opredeliti zgolj nasprotujoče karakteristike odcepitve, razdružitve posameznih držav ali nacionalizma na eni strani, z ohranjanjem ozemeljske celovitosti držav na drugi. S tem magistrskim delom je ponotranjeno stališče, da pravica do notranje samoodločbe predstavlja več kot le šibko interpretacijo urejenih notranjih odnosov med oblastjo in državljani v posameznih državah, saj ima pravica do notranje samoodločbe jasno postavljene kazalnike, ki postavljajo zahteve in temelje implementacije le-te. Doseganje notranje samoodločbe je tako več kot le oblikovanje pravice do svobodnega političnega izražanja, sodelovanja in udejstvovanja znotraj meja določene države, torej več kot le pravica do politične identitete.

Za jasno razumevanje pravice do notranje samoodločbe je potrebno razumeti širši kontekst in ob tem iskati temelje za le-to tako v mednarodnem pravu, znotraj primerov dobre prakse in z analizo različnih akademskih interpretacij. Šele tako lahko nadaljujemo analizo implementacije notranje samoodločbe kot potencialnega cilja in hkrati mehanizma za reševanje konfliktov v mednarodni skupnosti. Prav slednje pa se izraža v tem magistrskem delu, ki ni načrt ali manifest, ki bi potencialno odpravil konflikt, temveč analiza kazalnikov, potencialnih kriterijev in nujno potrebnih pogojev, ki bi lahko vodili do pomiritve razmer in odnosov v Turčiji ter s tem predstavljali alternativo boju za zunanjo samoodločbo.

LITERATURA

Abulof, Uriel. 2009. *We the People. The Birth and Death of Self-Determination*. Poročilo konference. Dostopno prek: http://dataspace.princeton.edu/jspui/bitstream/88435/dsp01sn009x79d/1/abulof_workingpaper_09.pdf (22. junij 2016).

Agenda za mir: preventivno diplomacijo, vzpostavljanje in ohranjanje miru – *An Agenda for Peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*. Varnostni svet. 1992. *Resolucija, A/47/277*. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/a47-277.htm> (22. junij 2016).

Åkermark, S. Spiliopoulous. 2013. Internal Self-Determination and the Role of Territorial Autonomy as a Tool for the Resolution of Ethno-Political Disputes. *International Journal on Minority and Group Rights* 20 (1): 5–25. Dostopno prek: EbsHost (22. junij 2016).

Aljazeera. 2015. *Turkey's AK party wins back majority in snap election*. 2. november. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/news/2015/11/turkey-ruling-akp-leads-crucial-snap-elections-151101160104190.html> (9. junij 2016).

Atlantska listina – *Atlantic Charter*, podpisana 14. avgusta 1941. Dostopno prek: <http://web.ics.purdue.edu/~wggray/Teaching/His300/Handouts/Atlantic-Charter.pdf> (9. junij 2016).

Barten, Ulrike. 2015. *Minorities, Minority Rights and Internal Self-Determination*. New York: Springer Publishing.

Brilmayer, Lea. 1991. Secession and Self-Determination: A Territorial Interpretation. *Yale Journal of International Law* 16 (177): 176–202. Dostopno prek: http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3429&context=fss_papers (22. junij 2016).

Budak, Yeliz. 2015. Dealing with the Past: Transitional Justice, Ongoing Conflict and the Kurdish Issues in Turkey. *International Journal of Transitional Justice* 9 (2): 219–238. Dostopno prek: <https://ijtj.oxfordjournals.org/content/9/2/219.full.pdf+html> (16. maj 2016).

Cardenas, J. Emilio in Maria Fernanda Canas. 2002. The limits of Self-Determination. V *The Self-determination of Peoples: Community, Nation and State in an Interdependent World*, ur. Wolfgang F. Danspeckgruber, 101–118. Portland: Lynne Rienner Publishers.

Castella, Andreu Josep-Maria. 2007. *Report: Spanish autonomic states reform: Catalonia's 2006 new statute of autonomy*. Senshu University: Institutional Repository. Dostopno prek:

<http://www.senshu-u.ac.jp/School/horitu/publication/hogakuronshu/102/castella.pdf> (14. junij 2016).

Cassese, Antonio. 1995. *Self-Determination of Peoples. A Legal Reappraisal*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cobban, Alfred. 1969. *The Nation State and National Self-Determination*. New York: Oxford University Press.

Crisis Group Europe Briefing. 2016. *The Human Cost of the PKK Conflict in Turkey: The Case of Sur*. Številka 80, 17. marec. Dostopno preko: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/turkey-cyprus/turkey/b080-the-human-cost-of-the-pkk-conflict-in-turkey-the-case-of-sur.aspx> (22. junij 2016).

Cristescu, Aureliu. 1981. *The right to Self-Determination. Historical and Current Development on the Basis of United Nations Instrument*. New York: United Nations.

Dalay, Galip. 2015a. Kurdish Peace Process: From Optimism to Uncertainty and What's Next? *The German Marshall Fund of the United States*, 14. april. Dostopno prek: www.gmfus.org/file/5299/download (22. junij 2016).

Dalay, Galip. 2015b. Is Turkey's Kurdish peace process on the brink? *Al Jazeera Center for Studies*, 15. september. Dostopno prek: <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2015/09/20159813236393942.html> (22. junij 2016).

Danspeckgruber, F. Wolfgang. Self-Determination and Regionalization in Contemporary Europe. V *The Self-determination of Peoples: Community, Nation and State in an Interdependent World*, ur. Wolfgang F. Danspeckgruber, 101–118. Portland: Lynne Rienner Publishers.

Deklaracija o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam – *Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, Resolucija Generalne skupščine OZN 47/135, sprejeta 18. decembra 1992. Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm> (10. februar 2016).

Deklaracija o načelih mednarodnega kulturnega sodelovanja, UNESCO – *Declaration of the Principles of International Cultural Cooperation*, UNESCO. Resolucija Generalne skupščine OZN 3148 (XXVIII), sprejeta 4. novembra 1966. Dostopno prek: <http://portal.unesco.org>

/en/ev.php-URL_ID=13147&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (5. marec 2016).

Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami, v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov – *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*. Resolucija 2526 (XXV), sprejeta 24. oktobra 1970. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm> (10. februar 2016).

Deklaracija o neodvisnosti – *Declaration of Independence*, podpisana 4. julija 1776. Dostopno prek: http://www.constitution.org/us_doi.pdf (10. februar 2016).

Deklaracije o pravicah človeka in državljana – *Declaration of the Rights of Man and Citizen*, sprejeta 26. avgusta 1789. Dostopno prek: http://www1.curriculum.edu.au/ddunits/downloads/pdf/dec_of_rights.pdf (16. januar 2016).

Deklaracija o pravicah domorodnih ljudstev – *Declaration on the Right of Indigenous Peoples*, sprejeta z resolucija Generalne skupščine 61/295, 13. septembra 2007. Dostopno prek: http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf (10. februar 2016).

Deklaracija o priznanju neodvisnosti kolonialnim deželam in ljudstvom – *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*, sprejeta z Resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov 1514 (XV), 14. decembra 1960. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml> (20. januar 2016).

Deklaracija o socialnem napredku in razvoju – *Declaration on Social Progress and Development*. 1969. Sprejeta z resolucijo Generalne Skupščine OZN 2542 (XXIV) 11. decembra. Dostopno prek: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/256/76/IMG/NR025676.pdf?OpenElement> (5. marec 2016).

Deklaracija o ustanovitvi novega mednarodnega gospodarskega reda – *Declaration on the Establishment of a New International Economic Order*. 1974. 3201 (S-VI), sprejeta 1. maja.

Dönmez, Özgür Rasim. 2015. Nationalism in Turkey under Justice and Development Party Rule: The Logic of Masculinist Protection. *Turkish Studies* 16 (4): 554–571. Dostopno prek: <http://www-tandfonline-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/pdf/10.1080/14683849.2015.1075398> (9. junij 2016).

Efegil, Ertan. 2011. Analysis of the AKP Government's Policy Toward the Kurdish Issue. *Turkish Studies*, 12 (1): 27–40. Dostopno prek: <http://eds.b.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=25&sid=aab85d5c-d15c-42fe-a884-ee1b79c6e093%40sessionmgr107&hid=112> (22. junij 2016).

Falk, Richard. 2002. Self-Determination under International Law: The Coherence of Doctrine Versus the Incoherence of Experience. V *The Self-determination of Peoples: Community, Nation and State in an Interdependent World*, ur. Wolfgang F. Danspeckgruber, 31–64. Portland: Lynne Rienner Publishers.

Fuller, E. Graham. 1993. The Fate of the Kurds. *Foreign Affairs* 72 (2): 108–121. Dostopno prek: <file:///F:/USB/Magistrska/Kurdi/The%20fate%20of%20the%20Kurds.pdf> (29. februar 2016).

Generalna skupščina Združenih narodov. 1952. A/C.3/SR.397. Dostopno prek: http://uvalsc.s3.amazonaws.com/travaux/s3fs-public/A-C_3-SR_397.pdf?null (10. februar 2016).

--- 1953. *Resolucija 648*. A/RES/648. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/3b00f1ebc.html> (22. junij 2016).

Ghai, Yash. 2013. Introduction: Nature and origins of autonomy. V *Practising Self-Governemnt. A Comparative Study of Autonomous Regions*, ur. Yash Ghai in Sophia Woodman, 1–31. New York: Cambridge University Press.

Govor ameriškega predsednika Woodrowa Wilsona. 1918. *Address to a Joint Session of Congress on the Conditions of Peace*, 8. januar. Dostopno prek: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65405> (16. januar 2016).

Govor ameriškega predsednika Woodrowa Wilsona. 1918. *Address to Congress on International Order*, 11. februar. Dostopno prek: <http://www.gwpda.org/1918/wilpeace.html> (16. januar 2016).

Gunes, Cengiz. 2013. Explaining the PKK's Mobilization of the Kurds in Turkey: Hegemony, Myth and Violence. *Ethnopolitics* 21 (3): 247–267. Dostopno prek: Ebs.Host (22. junij 2016).

Gunter, M. Michael. 2012. Turkey: The Politics of a New Democratic Constitution. *Middle East Policy* 19 (1): 119–125. Dostopno prek: Ebs.Host (22. junij 2016).

Halperin, H. Morton, David Scheffer in Patricia L. Small. 1992. *Self-Determination in the New World Order*. Washington: Carnegie Endowment.

Hannum, Hurst. 1996. *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination. The Accommodation of Conflicting Rights*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

International Crisis Group. 2013. *Crying Wolf: Why Turkish Fears Need Not Block Kurdish Reform*. Poročilo številka 227, 7. oktober. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/227-crying-wolf-why-turkish-fears-need-not-block-kurdish-reform.pdf> (22. junij 2016).

International Crisis Group. 2014. *Turkey and the PKK: Saving the Peace Process*. Poročilo številka 234, 6. november. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/234-turkey-and-the-pkk-saving-the-peace-process.pdf> (22. junij 2016).

International Crisis Group. 2015. *A Sisyphean Task? Resuming Turkey – PKK Peace Talks*. Poročilo številka 77, 17. december. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/b077-a-sisyphean-task-resuming-turkey-pkk-peace-talks.pdf> (22. junij 2016).

Juberias, F. Carlos. 2013. The autonomy of Catalonia. The unending search for a place within pluralist Spain. V *Practising Self-Government*, ur. Yash Ghai in Sophia Woodman, 228–257. New York: Cambridge University Press.

Kaliber, Alper. 2016. De-Europeanisation of Civil Society and Public Debates in Turkey: The Kurdish Question Revisited. *South European Society and Politics* 21 (1): 59–74. Dostopno prek: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13608746.2016.1152656#aHR0cDovL3d3dy50YW5kZm9ubGluZS5jb20vZG9pL3BkZi8xMC4xMDgwLzEzNjA4NzQ2LjIwMTYuMTU1MjY1NkBAQDA=> (25. maj 2016).

Kawahara, Setsuko. 2015. Self-determination: Peoples will or strategic interest? *Hitotsubashi Journal of Law and Politics* 43: 1–16. Dostopno prek: EbsHost (22. junij 2016).

Kiliç, Altermur. 1993. Kurds are Turks Too. *Foreign Affairs* 72 (4): 190–191. Dostopno prek: Jstor (25. maj 2016).

Knight, B. David. 1985. Territory and People or People and Territory? Thoughts on Postcolonial Self-Determination. *International Political Science Review* 6 (2): 248–272. Dostopno prek: Jstor (22. junij 2016).

Koskenniemi, Martti. 1994. National Self-Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice. *The International and Comparative Law Quarterly* 43 (2): 240–269. Dostopno prek: Jstor (22. junij 2016).

Kurdish Institute of Paris. 2004. What do the Kurds Want in Turkey? *International Herald Tribune*, 8. december. Dostopno prek: http://www.institutkurde.org/activites_culturelles/appels/what_do_the_kurds_want_in_turkey/what_do_the_kurds_want_in_turkey.pdf (9. junij 2016).

Kutschera, Chris. 1994. Mad Dreams of Independence: The Kurds of Turkey and the PKK. *Middle East Report* 189: 12–15. Dostopno prek: Jstor (22. junij 2016).

Kuzu, Durukan. 2016. The politics of identity, recognition and multiculturalism: the Kurds in Turkey. *Nation and Nationalism* 22 (1): 123–142. Dostopno prek: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/nana.12139/epdf> (17. februar 2016).

Liechtenstein Institute on Self-Determination. 2014. *Grand Strategy and Self-Determination*. Poročilo seminarja. 19. – 20. november. Dostopno prek: http://dataspace.princeton.edu/jspui/retrieve/84432/GrandStrategy_2015.pdf (17. december 2015).

Listina o ekonomskih pravicah in dolžnostih držav – *Charter of Economic Rights and Duties of States*. Resolucija Generalne skupščine 3281 (XXIX), sprejeta 12. decembra 1974. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/a29r3281.htm> (5. marec 2016).

McCorquodale, Robert. 1994. Self-Determination: Human Rights Approach. *The International and Comparative Law Quarterly* 43 (4): 857–885. Dostopno prek: Jstor (22. junij 2016).

McCorquodale, Robert. 1996. Human Rights and Self-Determination. V *The New World Order: Sovereignty, Human Rights and the Self-Determination of Peoples*, ur. Mortimer Sellers, 9–34. Oxford: Berg Oxford International Publishers.

Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije – *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, podpisana 21. decembra 1965, v

veljavi od 4. januarja 1969. Dostopno prek: <http://ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx> (19. marec 2016).

Meddržavno sodišče – *International Court of Justice*. 1995. Case Concerning East Timor (Portugal v Australia). Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/files/84/6949.pdf>. (22. junij 2016).

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah – *International Covenant on Civil and Political Rights*. Resolucija 2200A (XXI), sprejet 16. decembra 1966, v veljavi od 23. marca 1976. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/Mednarodnipakt_drzavljanskih_politicnih_pravicah.pdf (10. februar 2016).

Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Resolucija 2200A (XXI), sprejet 16. decembra 1966, v veljavi od 3. januarja 1976. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/Mednarodnipakt_drzavljanskih_politicnih_pravicah.pdf (10. februar 2016).

Noi, Ünver Aylin. 2012. The Arab Spring, its Effects on the Kurds, and the Approaches of Turkey, Iran, Syria, and Iraq on the Kurdish Issue. *Middle East Review of International Affairs* 16 (2): 5–29. Dostopno prek: EbsHost (22. junij 2016).

Odbor za pravne zadeve in človekove pravice – Committee on Legal Affairs and Human Rights. *The concept of »nation«*. Poročilo parlamentarne skupščine sprejeto, 26. januarja 2006. Dostopno prek: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17407&lang=en> (22. junij 2016).

Pariška listina za novo Evropo – *Charter of Paris for a New Europe*, sprejeta na vrhu Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi, Pariz, 19. – 21. november 1990. Dostopno prek: <http://www.osce.org/mc/39516?download=true> (10. februar 2016).

Petrič, Ernest. 1984. *Pravica do samoodločbe*. Maribor: Založba obzorja.

Philapott, Daniel. 1995. In Defense of Self-Determination. *Ethics* 105 (2): 352–385. Dostopno prek: Jstor (22. junij 2016).

Poročilo mednarodnega komiteja pravnikov, z zaupanjem Društva narodov, o posvetovalnem mnenju o pravnih vidikih vprašanja Ålandskih otokov – *Report of the International Committee of Jurists entrusted by the Council of the League of Nations with the task of giving an advisory*

opinion upon the legal aspects of the Aaland Islands question. Društvo narodov, oktober 1920. Dostopno prek: <https://www.ilsa.org/jessup/jessup10/basicmats/aaland1.pdf> (21. februar 2016).

Poročilo mednarodnega srečanja strokovnjakov za nadaljnje študije koncepta pravic ljudstev – *Meeting of Experts on Further Study of the Concept of the Rights of Peoples*. 1989. Končno poročilo in priporočila, 22. februar 1990. Dostopno preko: <http://unesdoc.unesco.org/images/0008/000851/085152eo.pdf> (15. december 2015).

Poročilo o obravnavi združenega osmega do enajstega periodičnega poročila RS o uresničevanju določil Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije na 88. zasedanju Odbora Združenih narodov za odpravo rasne diskriminacije, Ženeva, 1. in 2. december 2015. Dostopno prek: [http://84.39.218.201/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/3061c6c6e9e967cc1257f5700475e98/\\$FILE/CE RD1_P.pdf](http://84.39.218.201/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/3061c6c6e9e967cc1257f5700475e98/$FILE/CE RD1_P.pdf) (19. februar 2016).

Redno poročilo Evropske komisije o napredku Turčije – *Regular Report from the Commission on Turkey's Progress Towards Accession*. 1998. Evropska unija: Evropska Komisija. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/turkey_en.pdf (25. maj 2016).

Redno poročilo o napredku Turčije k članstvu – *Regular Report on Turkey's progress towards accession*. 2004. Evropska unija: Evropska Komisija. Dostopno preko: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/tr_tr_2004_en.pdf

Resolucija Generalne skupščine OZN 3171 (XXVIII) – *Permanent sovereignty over natural resources*. Dostopno prek: <https://daccess-ods.un.org/TMP/4316873.25239182.html> (5. februar 2016).

Resolucija Generalne skupščine OZN 3148 (XXVIII) – *Preservation and Further Development of Cultural Values*. 1974. Sprejeta 14. decembra. Dostopno prek: http://www.unesco.org/culture/laws/pdf/UNGA_resolution3148.pdf (5. marec 2016).

Roter, Petra. 2014. *Narodne manjšine v mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Založba FDV.

Saul, Matthew. 2011. The Normative Status of Self-Determination in International Law: A Formula for Uncertainty in the Scope and Content of the Right? *Human Rights Law Review* 11 (4): 609–644. Dostopno prek: EbsHost (22. junij 2016).

Senaratne, Kalana. 2013. Internal Self-Determination in International Law: A Critical Third World Perspective. *Asian Journal of International Law* 3 (2): 305–339.

Sevreška mirovna pogodba – *The Peace Treaty of Sevres*. Podpisana 10. avgusta 1920. Dostopno prek: <http://spol.unica.it/didattica/Melis/Storia%20e%20Istituzioni%20della%20Turchia%20contemporanea/The%20Peace%20Treaty%20of%20S%C3%A8vres.pdf> (17. februar 2016).

Shikova, Natalija. 2016. Practicing Internal Self-Determination Vis-a-Vis Quests for Secession. *German Law Journal* 2 (17): 237–264. Dostopno prek: https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/5713f2429f7266078a14c79e/1460924995085/PDF_Vol_17_No_02_05_Shikova.pdf (9. junij 2016).

Simeon, Richard in Luc Turgeon. 2013. Seeking autonomy in a decentralised federation. The case of Quebec. V *Practising Self-Government*, ur. Yash Ghai in Sophia Woodman, 32–61. New York: Cambridge University Press.

Sklepna listina helsinške konference o varnosti in sodelovanju v Evropi – *Conference on Security and Cooperation in Europe – Final Act*, podpisana 1. avgusta 1975 v Helsinkih. Dostopno preko: <http://www.osce.org/mc/39501?download=true> (10. februar 2016).

Somer, Murat. 2008. Why Aren't Kurds Like the Scots and the Turks Like the Brits? Moderation and Democracy in the Kurdish Question. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association* 43 (2): 220–249. Dostopno prek: <http://cac.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/43/2/220.full.pdf+html> (22. junij 2016).

Splošna deklaracija človekovih pravic – *Universal Declaration of Human Rights*. 1948. Sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne Skupščine Združenih narodov št. 217 A (III), 10 decembra. Dostopno prek: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/slv.pdf (5. marec 2016).

Splošno priporočilo Odbora Združenih narodov za odpravo rasne diskriminacije – *Committee on the Elimination of Racial Discrimination, General Recommendation 21*. 1996. The right to self-determination. 44. seja, A/51/18, aneks VIII/125. Dostopno prek: <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/genrexxi.htm> (19. marec 2016).

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Dostopno prek: <http://sskj.si/?s=kazalnik> (26. september 2016).

Steiner, J. Henry in Philip Alston. 2000. *International Human Rights in Context. Law, politics, morals*. Second Edition. New York: Oxford University Press.

Suksi, Markku. 2013. Prosperity and happiness through autonomy. The self-government of the Aland Islands in Finland. V *Practising Self-Government*, ur. Yash Ghai in Sophia Woodman, 62–90. New York: Cambridge University Press.

Summers, James. 2007. *Peoples and International Law – How Nationalism and Self-Determination Shape a Contemporary Law of Nations*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

Tezcür, Güneş Murat. 2010. When democratization radicalizes: The Kurds nationalist movement in Turkey. *Journal of Peace Research* 47 (6): 775–789. Dostopno prek: <http://jpr.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/47/6/775.full.pdf+html> (22. junij 2016).

Thornberry, Patrick. 1993. The Democratic or Internal Aspect of Self-Determination with some Remarks on Federalism. V *Modern law and self-determination*, ur. Christian Tomuschat, 101–138. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.

Totten, J. Michael. 2015. The trouble with Turkey – Erdogan, ISIS and the Kurds. *World Affairs* 178 (3): 5–12. Dostopno prek: EbsHost (17. februar 2016).

Türk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.

Ustanovna listina Združenih narodov – *Charter of the United Nations*, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, v veljavi od 24. oktobra 1945 (res. GS 1514 (XV) z dne 14. 12. 1960). Dostopno prek: http://www.uradni-list.si/_pdf/2014/Mp/m2014002.pdf#/m2014002-pdf (10. februar 2016).

Ustava Španije – *Spain's constitution*. Sprejeta 6. decembra. 1978. Dostopno prek: https://www.constituteproject.org/constitution/Spain_2011.pdf?lang=en (22. junij 2016).

Ustava Republike Finske – *The Constitution of Finland*. Ministry of Justice, Finland, 11. junij 1999, v veljavi od 1. marca 2000. Dostopno prek: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf> (21. marec 2016).

Ustava Republike Turčije – *Constitution of the Republic of Turkey*. Sprejeta 7. novembra 1982. Dostopno prek: https://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf (16. maj 2016).

Vezbergaite, Ieva. 2015. Self-Determination of the Kurdish People: Undermining the Unity of the »Turkish Nation«? *IFF Working Paper*, 9. Dostopno prek: http://www.unifr.ch/ius/assets/files/Institus/IST_Federalisme/files/Working%20Paper%20Online/09_Ieva_Vezbergaite.pdf (29. februar 2016).

Vrhovno sodišče Kanade – *Supreme Court of Canada*. 1998. Reference re-secession of Quebec, številka 25506. Dostopno prek: <http://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/1643/1/document.do> (22. marec 2016).

Weller, Marc. 2008. *Escaping the Self-determination Trap*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

Wright, Jane. 1999. Minority Groups, Autonomy, and Self-Determination. *Oxford Journal of Legal Studies* 19 (4): 605–629. Dostopno prek: Jstor (22. junij 2016).

Yildiz, Kerim. 2005. *The Kurds in Turkey: EU Accession and human Rights*. London: Pluto Press. Dostopno prek: EbsHost (17. februar 2016).